

Віктор СТУС

Таємниця Берегині

*Давні орійські оповіді
про наших пращурів*

Сімферополь
Видавництво “Таврія”
2014

УДК 821.161.1(477)
ББК 84(4Укр)
С 88

Віктор Стус
С 88 **Таємниця Берегині.** – Сімферополь,
ВДМВ «Таврія», 2014. – 220 с.

ISBN 978-966-435-233-5

УДК 821.161.1(477)
ББК 84(4Укр)

Дев'яте тисячоліття до нової ери на теренах сучасного Криму та Причорномор'я... Післяльодовиковий та наступні за ним періоди... Як тоді жили наші предки, чим займалися, про що мріяли?

Автор намагається це пояснити у своїй новій книзі художніх творів «Таємниця Берегині». В ній – власне однойменна повість і десять оповідань, які він представив як «Давні орійські оповіді про наших пращурів». На основі міфів, легенд і фольклорних, етнографічних розвідок створив досить колоритні художні образи, надав їм рис, що притаманні й нинішньому поколінню українців. Тим самим ніби нагадує, що саме вони та інші слов'янські народи – нащадки прадавніх оріїв-аріїв, які створили цей світ. Це вони залишили нам у спадок такі чарівні свята, як Різдво, Водосвяття, Масляна, Великдень, Трійця, Купала, Покрова, а також колядки, щедрівки тощо, які пережили тисячоліття і дійшли до нас.

Пам'ятати про це дуже важливо. Адже патріотизм зачинається на знаннях міфології, історії, мови та культури власного народу.

Книга розрахована на широке коло читачів, перш за все на шкільну та студентську молодь.

ISBN 978-966-435-233-5

© В.І. Стус
© ВДМВ «Таврія», 2014

Таємниця Берегині

ПОВІСТЬ

Передмова

Кримський півострів на відміну від інших територій досить молодий – йому приблизно десять тисяч років. Він утворився в епоху мезоліту внаслідок танення гігантського льодовика товщиною з один кілометр, що сягав нинішньої річки Оріль на Дніпропетровщині. Мешканці, а це прадавні слов'яни, змушені відступати на південь, розселятися у передгір'ї хребта Казка (пізніше його назвали Кавказом) і далеко за ним – в Сурії (Сирії), Палестані (Палестині), Горицїї (Греції), а також на гористій Верховині-Карпатах та сучасних Балканах. Підвищення температури спричинило бурхливі потоки, що хлинули в низинні місця. Так утворилося Хвалено озеро (нині Каспійське море) і Слов'ян-озеро (Чорне море), а поряд з ним Сур'я-озеро (Азовське море).

Води Слов'ян-озера стрімко піднімалися, заливаючи навколишні низини. Поселенці, які мешкали побіля західних відрогів Казки, опинилися в пастці, вибиралися все вище в гори, займали печери-вертеби і молили богів, щоб змилувалися над ними та спинили повінь. За легендами, боги їх почули. Льодовикові води прорвали гірські перемички, утворивши протоки (тепер Босфор і Дарданелли), і понеслися в Серединне (Середзем-

не) море. За однією з версій, саме вони спричинили раптове затоплення островів Альтлані (так буцімто називалась Атлантида).

З тих пір подальше підняття води на півострові спинилося, і він отримав конфігурацію берегів приблизно таку, як і нині. З материком його з'єднував вузький Арійський перешийок (тепер Перекопський). Той прорив став спасінням для слов'янців. Кліматичні умови на півострові були досить комфортні, благодатні для землеробства, рибальства, мисливства. Люди швидко до них призвичаїлись. Спочатку мешкали в печерах-вертебах, згодом стали споруджувати землянки, хатини. Заодно приручати тварин та птицю – і таким чином задовольняли потреби в харчах. Невдовзі почало відчуватися перенаселення півострова. І мешканці за порадою волхвів-мудреців що три чи чотири роки цілими родами через перешийок відправлялися на материкові землі, звільнені від льодовика, на всьому обширі від Дунаю-Істра до Ра-ріки (Волги) й далі на захід, північ, схід.

Всі проблеми життєдіяльності громада уже в ті часи вирішувала, як тепер кажуть, демократично – на своєму віче та через ради старійшин із числа жінок. То був період матриархату. І втіленням повелительки, господарки був образ Берегині (Обереги), пізніше вона стала іпостассю Оранти, а з прийняттям християнства – Божою Матір'ю.

До речі, за легендами, тоді дівчата обирали собі мужів, і вони мали виконувати усі їхні забаганки. Жінка як символ самого Життя заслуговувала на поклоніння. Проте їй заборонялося брати чоловіка зі свого роду, щоб не відбувалося кровозмішання. Майно передавалося по жіночій

лінії – від матері до доньки. Слов'яни вірили в єдиного Господа – Дажбога (Даючого Життя Бога). Батьком його вважали Сварога, який «зварганив» цей світ. І вірили, що Всевишній-Род із Небесного Вогню і Води створив Прата-та Слов'янця і Праматір Ладу. Згодом саме ці природні сили стали символами українського жовто-блакитного прапора. На честь Дажбога споруджувались святилища-капища, здійснювалися обряди, славлення, хоровади. Так формувались слов'яно-арійські Веди, слов'янський світогляд.

Арії-орії вірили в загробне життя. Шанувалися літні люди, а також померлі, які, за повір'ям, перебували поряд – у невидимому світі, у Вирії. Вже тоді не визнавалося рабство у будь-якій формі, і це було одним із основних постулатів православної ведичної віри, який проіснував аж до запровадження християнства на Русі.

Як усе було насправді у ту далеку епоху, достеменно ніхто не може сказати. Тож, напруживши уяву та використовуючи дослідження вчених, перекази та легенди, зокрема праці Миколи Галичанця, Юрія Шилова, Степана Наливайка, Сергія Плачинди, Олександра Асова та інших, я й пропоную читачам свою повість «Таємниця Березині». Заглиблення в минулі тисячоліття – це намагання якомога більше дізнатися про наших пращурів, уявити, як вони жили, чим займалися, врешті-решт, відшукати коріння, з якого виросло дерево слов'янського і зокрема українського родоvodu. Для сучасників це так важливо.

Окрім того, мені забаглося спростувати помилкове повір'я, буцімто слов'яни часів

кам'яного віку були примітивні, недорозвинені – все це неправда. Народ, який винайшов колесо, віз, плуг, абетку, календар, лічбу, одомашнював диких тварин, будував хати, що надто схожі на сучасні, вирощував різноманітні сільгоспкультури, навчився ткати, сформував власну мову та віру, – геніальний. Він, на мій погляд, заклав основи світогляду й розвитку всієї земної цивілізації. Щоправда, тим людям і в голову не могло прийти, що колись будуть створені засоби масового ураження, а природа, яка й породила людину та була їхньою матір'ю, так безбожно знищуватиметься в ім'я сумнівних благ. Тож давайте поміркуємо, хто щасливіший і розумніший – ми чи вони, наші прапредки. Звичайно, нам, таким «мудрим», «комп'ютеризованим», «заавтомобіленим», які звикли зверхньо дивитися на минувшину, важко це усвідомити.

А наші прапращури жили, кохали, працювали в ім'я прийдешніх поколінь, у тім числі й нас, мріяли, надіялися, піклувалися, вірували в богів Вирію і вважали себе їхніми дітьми, онуками, помічниками. Може, цей художній твір дещо змінить упереджене ставлення до наших великих попередників. Слід уяснити: не було б їх – не було б і нас. А щоб читачам було легше перенестися у ті далекі-предалекі часи, я й вирішив змалювати події від першої особи – буцімто від безпосередньої їх учасниці – Берегині як іпостасі орійсько-слов'янської богині життя, родючості, добра та достатку. Нам усім ще багато потрібно вчитися, щоб стати справжніми людьми – високодуховними, високоморальними, висококультурними.

Автор

Минуло три дні після веселого, гамірливого свята Купали, що припадає на дні літнього сонцестояння. Та й до цих пір вечорами в долині не припинялися задушевні молодіжні співи. Вони, мов невидимі потічки, розливалися навколо, сягали моря, навколишніх гір та лісів. Так і в нинішні сутінки.

Тільки-но Сонце-Сур'я востаннє одарувало жмутками яскравого проміння усе навколо і сховалося за Святу гору, її вважали посестрою Білої гори з священним Алатир-каменем. Я закінчила укладати гостинці у дві шкіряні торби. Бо ж у гості з пустими руки не ходять. Так заведено бабусями, матерями. І я, Берегиня, якій віче довірило очолити раду старійшин стійбища Святої гори, мала показати сусідам усе найкраще, чого домігся мій прадавній рід. Хотілося здивувати одновірців-орійців. Тим паче, що я на прохання ради відправлялась не куди-небудь, а до поселення Сонячних Хат – це там, за двома перевалами, на межі гір, лісу та степу. А правила в тому стійбищі не хто-небудь, а Бережа. Саме вона давним-давно відбрала в мене коханого Родислава, взявши його за чоловіка. І він не мав права суперечити волі жінки.

Як же я оте пережила – тільки Дажбог знає! Світ тоді став не милий! Та час трохи підлікував душевні рани. Подітись нікуди, і я на зло Бережі, взяла собі чоловіка із її стійбища – Горяна. Він був доброю людиною, працьовитою, тихою, я

його поважала, а він мене. Хоч цього й замало для щасливого подружнього життя, але мене вговорили – мовляв, стерпиться, злюбиться. Та не довго тривав наш злюб. Уже після того, як Дажбог дав мені доньку Мирославу, Горян разом з іншими рибалками на човні відправився в море на ловитву. Потрапили в лабеті бурі – вона й забрала його з собою. Мабуть, тепер душа його на Буян-острові, у Вирії, де перебуває до пори до часу перед поверненням на землю...

І zostалися ми з Мирославою удвох – вона була моєю відрадою і щастям. Он яка красуня! Що постава, що личко – очей не відвести. І руса коса до пояса. Завжди усміхнена. Душа в неї світла, сонячна, добра – як у Горяна. Спасибі йому за такий дарунок! Я ростила доньку та завзято дбала про добробут громади. І згодом огнищани, бачачи таку запопадливість, обрали мене, Зоряну, старійшиною роду й назвали, як повелося, Берегинею.

Тож, збираючись у гості до своєї колишньої супротивниці Бережі, надумала я взяти з собою Мирославу. Відверто скажу – щоб похизуватися перед нею своєю красунею. Хай знає наших!

Ще раз глянула в куток на торби, які лишилося тільки зав'язати: на моїй – руна Березині, на доньчиній – руна Лелі, доньки Лади, богині весни. Наче нічого не забула. Пригадуючи, що поклала, загинала пальці. Там в'ялена риба, гірські сушені ароматні трави, горіхи, городина, кілька пригоршень самоцвітів – їх тут, обтесаних за тисячі літ морськими хвилями під обривистими скелями Святої гори, безліч. А ще кілька разків намиста із таких же переливчастих камінчиків. Не забула й чималий сувій грубої тканини, яку навчилися

виготовляти наші майстрині. З нього можна пошити спідницю й сорочку. Згорнула й два невеличких блакитних рушнички, на яких Мирослава конопляними нитками вишила сонцелику сваргу як символ Сонця. Нехай Бережа знає, що вміє мій рід! Нам є чим пишатися.

Мені дуже хотілося хоч таким чином дошкулити володарці Сонячних Хат – Солхату. Нехай мені заздрить. Та тут же дорікнула собі: негоже так гороритися, таке Дажбогу не сподобається. Та й Родова Мати може образитися, а без її помочі годі й сподіватися на успіх у будь-якій справі. Від сорому перед Всевишнім через такі мислі мої щоки зашарілися. Я у напівтемряві ступила до святого кута, стала навколішки перед вибитим на стіні зображенням Сонця у вигляді хреста та Трисуття, що нагадував Тризуб – Яв, Прав і Нав, попросила прощення й помолилася. Заспокоївшись, відкинула шкіряний полог на вході до вертеби. З моря приємно повівав потік прохолодного повітря. Пошукала поглядом Мирославу.

Вона осторонь від дівчат, що співали навколо згасаючого вогнища, сиділа на колоді під розлогою яблунею. Поряд з донькою Владко, парубок кмітливий і дуже дотепний. Він своїми небилицями міг кого завгодно розсмішити. Проте швидкий язик часто-густо заважав йому в трудах. Втім, це він навчив наших парубків виготовляти намиста із цінних камінців, які йому збирали на березі дітлахи. А які луки він виготовляв! – певно, подібні на всьому півострові не знайти. Стрілою з такого лука він міг вцілити здобич на відстані у півсотні кроків. А ще так вправно навчився розпалювати вогнище з допомогою камінців і трута. Зрозуміло,

чимало наших дівчат на нього накидали очима й не проти позагравати. Та він увесь вільний час крутився біля моєї Мирослави. Ще б пак, у таку зіроньку та не закохатися! Як на мене, була б гарна пара, одначе, не можна порушувати звичаї.

– Мирославо! – гукнула я. – Гайда до вертеби!

– Так ще ж рано, мамо? – відгукнулася донька.

– Тільки-но Молочний шлях зірками зблиснув! Ми з Владком ще трішки побалакаємо.

– Годі! Завтра засвіт Сонця нам у далеку дорогу! Забула? Слід добре спочити! – наполягала я.

– Мамо, ну, ще трішечки! – просила донька.

Та я була невблаганна, звикла, щоб мене слухалися, на те й старійшина.

– Пора! Ти ж знаєш, я повторюватись не буду, – і взялася у боки. А це означало, що сперечатися марно.

Мирослава підхопилася з колоди, за нею й Владко. Все-таки чудова пара. Вона струнка, як тополинка. А він високий, кремезний, із завжди веселими сірими очима. Такі могли б народити мені гарних онуків. Та що це я? Самій ще чотирьох дєсятків немає, а вже про онуків думаю. Ех, як же інколи хочеться чоловічої ласки! Щоб милий сказав добре слово, приголубив, змусив забути усі побутові клопоти. Я ж іще здатна народжувати дітей. Та тепер про це можна лише мріяти. І я мрію. Уже багато літ. І впевнена, що от-от стрінеться жадааний. Інколи придивляюся до наших чоловіків. Та все прикидаю, чи змогла б з кимось із них лягти у постіль. І не знаходила достойного. Наче ж і мужі непогані, мужні, уважні, та не лежить душа. А без неї такі стосунки – не що інше, як гра в кохання. Нащо себе розтринькувати?

Скільки б ще отак я ламала собі голову, та підійшли Мирослава з Владком. Парубок сміливо глянув мені у вічі й впевнено сказав:

– Матінко Берегине, прошу вас взяти мене з собою у ту далеку невідому подорож. Бо ж у горах та в лісах всякого звіра повно. А в мене лук-чарівник. Я б вас захистив від будь-якого лиха. Візьміть! Не пошкодуєте.

Я розуміла хитрість юнака – не хотів розлучатися з Мирославою. Це приємно. Чоловіки мають захищати нас, жінок. Хоч влада в наших руках, та вони сильніші, витриваліші, сміливіші. Щоб показати свою вагу, я різко обірвала парубка:

– Тобі що, хлопче, нічим зайнятися? Купальські гулі закінчилися. Он у стійбищі скільки справ невідкладних: треба нивку обнести колючим хвостом, щоб лісова звірина не перерила та не зіпсувала. Та й бур'янець серед проса слід вирвати. І два човни просмолити. Бо скоро ні на чому буде й у море вийти. Так що, Владку, від завтра з хлопцями й починайте, – і вже лагідніше: – А за нас з Мирославою не клопочись. У нас є і луки, і стріли, й ножі. Будь певен, зуміємо за себе постояти.

– Я й не сумніваюсь. Та все ж... – Владко покосився на Мирославу, сподіваючись на її підтримку. – Я за вас, матінко, переживаю.

Однак дівчина тільки розсміялася і, торкнувшись його руки, запевнила:

– Не хвилюйся, все буде гаразд.

Владко розчаровано зиркнув на неї – не піддержала.

– Тоді от що, Мирославо, візьмеш у дорогу мій лук. Він тебе не підведе. А стріляти ти вмієш. Згода? – скоромовкою випалив парубок.

– Та згода, згода, – відказала я за доньку. – Дякуємо тобі за турботу. Так ти все запам’ятав, що я тобі наказала? Серед парубків залишаєшся за старшого. Я на тебе надіюся, – і ступила до уже потемнілої вертеби. Почула, як Владко за пологом тихо нашіптував доньці на вухо.

– Може, вмовиш матір. Так хочеться бути з тобою поряд. Я ладен для тебе що завгодно зробити.

– Я в цьому й не сумніваюсь, – посміювалась Мирослава. – Та ти ж знаєш, у неньки слово тверде.

– А ти спробуй.

– Владку, не мудруй. Ми скоро повернемося.

– Я весь час думатиму про тебе.

– І як ти згадуватимеш? – весело допитувала-ся донька.

– А так: все, що робитиму, то для твого блага.

– І для всього роду, – серйозніше додала Мирослава.

– Та звісно. Але в першу чергу – для тебе.

– Який же ти!

– Який?

– А такий! Хазяйновитий! – і, посміюючись, чмокнула парубка в щоку. За мить уже була в печері. Владко ще трохи потоптався біля входу й почовпав під гору до своєї землянки, де він мешкав з матір’ю, батьком і двома сестрами.

Мирослава тихцем увійшла до вертеби, стала в червоному куті перед зображенням сварги, Сонця-Дажбога, помолилася, шепочучи свої благання. І невдовзі вместилися на лігво на товсту шкіряну підстилку, набиту сухими морськими водоростями, накинула на себе волохату шкуру лося. Я озвалася до неї:

– Ти, дочко, навіть парубкові голову морочиш та надію подаєш? Він же твій троюрідний брат. І негоже тобі за нього заміж виходити.

– Я й не збираюсь порушувати звичаї, – халпливо відказала Мирослава. – Просто з ним весело спілкуватися.

– От що я тобі скажу. Хлопець він тямущий, розумний, роботящий. І, схоже, закоханий у тебе. Але ж ти мусиш мати голову на плечах і думати в першу чергу про дітей, яких доведеться народжувати, про їхнє здоров'я та благополуччя. Ми вже маємо прикрі випадки, коли дівчата виходили заміж на своїх родаків. І понароджували дітей з різними вадами. Мені онуки потрібні здорові, красиві й розумні. Так що обирай мужа із чужого роду.

– А як же кохання? – тихо подала голос донька. – Тільки в ньому можуть народжуватися діти такі, яких ти бажаєш.

– Ти закохалась у Владка? – насторожилась я.

– Ще ні, – невпевнено відповіла Мирослава.

– То й добре. А тепер спати, – буркнула я.

Та Мирослава раптом спитала:

– Мамо, а ти мого батька кохала? Який він був?

Відверто кажучи, мені не хотілося, на ніч глядячи, поринати у спомини. Та донька наполягала:

– Мамо, розкажи. Хоч трішечки.

Я зрозуміла, що від небажаної розмови не відкараскатися. Для доньки це зараз важливо, щоб визначитись у подальшій своїй поведінці. А її слова про кохання як основи буття зачепили мене за живе. Мене ображало те, що я одружилася та жила з чоловіком, якого не кохала. І, навіть, до степенно й сама не знала, чи Горян кохав мене. Ставились ми один до одного з повагою. Може,

тому, що вдача його, на відміну від моєї, була спокійною, добродушною. І розумом він відзначався розсудливим. Завжди усміхався за будь-яких обставин. Мирослава вся в нього – як дві краплі води. Згадала я все це й бовкнула:

– Та не кохала я твого батька. Просто поважала. І все. Та хіба я одна? Таких сімей чимало в нашому стійбищі.

– А я б так не змогла, – з гіркотою в голосі мовила донька. – Не хочу просто животіти на цьому світі. Тільки в коханні – смисл життя. Я стану дружиною тільки того, кого покохаю усім серцем, до останку. То має бути чоловік, за якого не жалко вмерти.

Я розуміла стан доньки. І сама в юності такою була. А вийшло все навиворіт. Мені стало так жаль себе, що з очей на щоки викотилися тихі сльозини та й застигли. Щоб не видати свого стану, я проковтнула клубок, що підкотився до горла, й, пересилюючи себе, якомога спокійніше зронила:

– Ти права, доню. А тепер давай спати.

Мирослава більше на задавала запитань. А я ще довго не могла скліпити очей. Не на жарт донька розтривожила мою душу. В моїй уяві крутився Родислав, родак, якого я справді кохала. Я хотіла бути з ним, обіймати тільки його, віддаватися тільки йому. Та нас розвела ота триклята тінь Чорнобога – Недоля. Скільки я не спльовувала через ліве плече, вона, мов п'явка, не відставала від мене.

Тільки за північ, здається, заснула. І привидівся мені дивний сон. Буцімто розступилися небеса і в моє лоно опустився жмут біло-блакитних променів, а на їхньому тлі образ Родислава, якого я кохала й досі. Мені стало так хороше! То було невимовне блаженство! Я мліла від доторків того

світла. Відчувала себе на сьомому небі. І бажала, щоб це продовжувалося безкінечно. У тому забутті, здається, скрикнула:

– Господи, як же радісно тебе відчувати! О, коханий мій Родиславе!

Мене в темні розтормошила злякана Мирослава:

– Мамо, що з тобою? Прокинься!

І я неохоче проснулася, підняла повіки.

– Ти кликала якогось Родислава. Назвала його коханим. Хто це? – Мирослава, заспокоюючи, ніжно розгладжувала моє волосся.

– До мене з небес приходив Бог. В образі Родислава, якого я ще в дівочтві палко полюбила, – все ще сполошено дихаючи, сказала я. – Мені здається, що він і зараз у мені.

Донька поклала голівку на мій живіт, наче справді хотіла дізнатися, чи перебуває там хтось. А тоді вставилася в мене поглядом. Навіть, у темряві очі її блищали.

– Схоже, праві ті люди, які стверджують, що Бог – то Любов, – тихо шепотіла Мирослава. – А ще відунки розповідають, що саме так, яким променем, Всевишній втілюється за землі. Так що ти можеш стати не просто Берегинею нашого роду, а Матір'ю Божою, – пожартувала донька. – Я б теж не проти, щоб у мене увійшов Бог.

– Жартівнице ти моя! – притьмом обійняла Мирославу й міцно притисла до грудей. – От до чого призводять балачки про кохання. А тепер спати! Спати! Та тільки не розказуй родакам, бо, чого доброго, засміють, – і легенько відсторонила її, осінила себе Перуницею і впала на постіль.

– Не турбуйся, я вмю зберігати таємницю, – донька тихо подалася до свого ліжника.

Рано вранці ми з Мирославою були на ногах. Швидко зодягли світлі полотняні спідниці та сорочки, найкращі, що в нас були, – з вишитими квіточками на грудях і рукавах. Підперезалися тонкими плетеними поясками з самоцвітами Святої гори. Шкіряні торби через плечі – і в дорогу. Донька ще й лук накинула через голову. Відхилили полог вертеби і ледь не зіткнулися з Владком. Уже чатує на нас. От залицяльник! Це такий, що не поступиться.

– Я гадала, що ти з хлопцями, доки не жарко, вже в лісі на зиму сухостій збираєш, – з показовим невдоволенням, насурмивши брови, завважила я.

– Встигнемо. Нікуди оті чурбаки від нас не подінуться, – весело відповів хлопець. – А от вас з Мирославою, схоже, кілька днів не побачу, – і з-під лоба зиркнув на доньку. – Увійдете в ліс – лук тримай напоготові. Мало хто вискочить з гущавини.

– Та чого так бідкаєшся? Вовки не з'їдять твою Мирославу, – я на прощання покудлала його русяве в'юнке волосся. – І не забувай того, що я наказала. У всьому має бути порядок.

– Мені двічі повторювати не треба, – ображено буркнув Владко. – То коли на вас чекати?

– Та не забаримося. За три дні повернемося, – я зручніше поправила лямку на плечі.

Віддаляючись, Мирослава кілька разів озиралася та помахувала Владкові рукою на прощання.

– На такого завжди можна покластися. Не підведе. Щасливою буде та, яку він покохає, – ніби між іншим зронила я.

Ми простували в'юнкою стежиною поміж горбів все вище й вище до першої найвищої гряди Казки. І вже на околиці лісу, що здіймався стрімкою зеленою скелею, спинилися, аби віддихатися. Опустили на густу траву торби. Мирослава повернулася лицем до моря і захоплено защебетала:

– Яка краса! Яке гарне наше Слов'ян-море! Така широка бухта! Он там на сході її прикриває довгий горбистий мис, а на заході – мамо, поглянь! – нижче Святої гори скеля, наче обличчя якогось бороданя з пишною чуприною. Може, то обриси Бога?

– Не придумуй, – відмахнулася я.

– Та ні ж! Справді! Придивись! – наполягала донька. – Тобі сю ніч снівся Всевишній. Він отакий, як на скелі?

Звісно, оті таємничі круті скелі за свій вік я бачила десятки разів. Але жодного разу мені не спадало на думку, що то на них відбиток чийогось лику. Подивилась, куди вказувала рукою донька, – таки там камінний бородань. Що б оте значило? То сон мені приснився. Тепер лик бороданя... Може, то Дажбог таким чином про себе нагадує? А, може, то справді його обриси? Добре, якщо Дажбог узяв наше стійбище під свою опіку. Треба буде порадитися з нашими провидицями. І, якщо Божий знак, то слід подбати про славиці на його честь.

В цьому наші думки з донькою співпали.

– Слава тобі, Дажбоже, що встав на наш захист! Хай вічною буде твоя воля, сила і слава на нашій землі! ОУМ! – Мирослава простягнула обидві руки до того зображення.

– А колись же, як розказують старожили, тут не було моря. Вода звідусіль підступила пізніше, коли почав танути величезний льодовик на півночі, – пояснювала я, хоч, звісно, й самій мало вірилося у ті билиці, що протягом багатьох віків передавалися із уст в уста. – А ще раніше, як розповідають, буцімто тут колись земля розламувалась і з її черева вивергався вогненний змій та посипав гарячим попелом усе навколо. Ще й досі помітні його пащеки, забиті застряглим камінням та лавою.

– Зараз же тут така краса! Слава Дажбогу, що сотворив оцю благодать! І я щаслива, що живу в такому чарівному місці! – схоже, Мирославу переповнювали почуття від усього побаченого.

Вони заповнили й мої груди. І я теж радісно видихнула:

– Слава нашому Творцеві! Він зглянувся на біди орійських родів, спинив повінь і подарував цей благодатний край! ОУМ!

Ми дружно підхопили на плечі наші торби й попростували вузькою стежиною, що вигиналася поміж столітніх дерев над горбинами та байраками. Простуючи на гору, мовчали, а з гори – перемовлялися під щебет лісового птаства. Кілька разів через стежку перебігали прудкі косулі, зайці, лисиці, куріпки. А то наткнулися на сімейство диких кабанів. Мирослава на всяк випадок опустила торбу, зняла лук з плеча, прилаштувала стрілу. Ми таки злякалися. Ще б пак! Знали, що сікач здатен напасти, аби оборонити своє потомство. Він спинився за два десятки кроків і незмигнано вставився в нас своїми вузькими баньками. Ми застигли. Я зосередилась, як мене навчали старі відунки, і в

уяві поставила між ним і нами білий туман. То був давній прийом огнищан, яким вони користалися в разі небезпеки. Сікач, схоже, зрозумів, що ніякої загрози немає, фиркнув, розвернувся і неквапно побіг навздогін своїх верескливих поросят. Ми глянули одна на одну і з полегшенням розреготалися.

– То все витівки отієї потвори Лякливиці, доньки Мари, – насилає на нас страшків, – аби розслабитися, я наклала на себе Перуницю, прошепотіла замовляння, сплюнула через ліве плече та ще й додала. – Сур тобі, Пек! Хай Сонце здолає пійтму!

Після того на нашому шляху не трапилося жодної прикрої пригоди. Невдовзі ми лісовою стежиною спустилися з перевалу й спинилися перед вузьенькою гірською річечкою, що тихо дзюркотіла поміж гладеньких валунів. Залізли по коліна у прозору прохолодну воду, попили з пригоршень – де й втома поділася. Умилися – й наче помолоділи, принаймні, я себе так відчула. Й про себе завважила, що, певно, в цьому струмкові цілюща вода. Та й якій їй бути, якщо навколо первозданна природа і життєдайне Сонце серед блакитних небес.

Ми пішли вздовж ручая, шукаючи мілину. І раптом Мирослава спинилася й вигукнула:

– Мамо, дивись! – вказала очима на протилежний берег. – Там, там сонячні хати! Вони світяться! Це щось неймовірне! Казка!

За невисоким лозняком на пригірку на тлі далекої, майже лисої гори – небачені чотирикутні споруди під очеретяними дашками. Їх багато – зо два десятки, розташовані півколом обіч майдану. І так яскраво біліють у передвечірньому промін-

ні! Біля них снують дорослі, бавиться гамірлива дітлашня. Я зразу ж зметикувала: то житлові будинки. Мені стало трохи соромно, що ми до такого не додумалися й продовжуємо жити у вертебах та землянках. От чого домоглася Бережа, моя супротивниця, за той десяток літ, коли я тут побувала востаннє. Тоді й натяку не було на такі споруди. Легка заздрість колихнулася в моїх грудях.

– Мамо, в тих будівлях, схоже, люди мешкають, – не приховувала свого здивування й донька. – А раптом там чужинці?

– Тоді тим паче треба з ними познайомитися. Хоч поглянемо, як люди живуть, – я почепила на плече свою торбу і, підсмикнувши спідницю, рішуче ступила в ручай у найвужчому місці. За мною побрела й Мирослава.

Добре втоптана стежина вивела нас косогором до тих дивних споруд. Та спочатку ми потрапили на просторий майданчик. Нас обступила галаслива та вертка дітлашня. Добре, що ми прихопили печиво. Всім вистачило по такому гостинцю.

Кинулося в очі святилище Дажбога з високими відкритими блакитними колонами, що знаменували воду. Над ними жовтий купол, як символ Сонця, його вінчав Тризуб. Ми, розглядаючи, спроквола зайшли під купол. На його синьому тлі золотаві Сонце-Дажбог, Місяць і зорі. Ми вклонилися їм, промовили славлення.

І тільки-но вийшли з-під купола, як за кілька кроків від себе стрілися з суворим поглядом жінки в довгій шкіряній рудій спідниці та в такій же куртці, з довгим костуром, що теж закінчувався золотавим Трисуттям. Її погляд прискіпливий, сторожкий, вимогливий. То була Бережа, старійшина цього посе-

лення. Розповніла за ці роки. Пересувається, погойдуючись з боку на бік по-качиному. А вона лише на якихось п'яток літ старша. Бережа теж мене впізнала – і її погляд пом'якшав, подобрішав.

– Свастя! – привіталися ми з донькою, опустивши торби.

– Свастя! А я сиджу біля хати за столиком під отією грушею й гадаю: хто це до Святилища посунув? А воно ось хто – сусідоньки! Давненько ми з тобою, Зоряно, не виділись. За десяток літ багато води стекло.

– Літа так швидко плинуть, – погодилась я.

– А ти, бачу, майже не змінилася – на дівку схожа, – Бережа владним поглядом окинула мене від босих ніг до голови. – Струнка, як тополя. І очі жагуче блищать. Від такої жоден чоловік не відмовиться.

– Ти теж нівроку. Ті ж карі очі та чорні брови. Тільки навіщо тобі ота палиця? – з посмішкою я кивнула на костур з наверхшам.

– Так жіноча рада постановила – старійшина має бути з жезлом. Отакички! – усмінулася Бережа і блиснула карими очима. – Хоч, якщо відверто, він часом заважає. І потрібний – хіба що неслухняних хлопчаків усмиряти. А це хто з тобою? – і так же допитливо змріяла очима Мирославу.

– Донька. Мирослава.

– Красуня! Очей не відвести. І личко, і постава, і очі, мов голубі озера. Такі були в Горяна – хай йому добре ведеться у Вирії, – Бережа при згадці про небіжчика тричі наклала на себе руну Перуна, а потім запросила: – Прошу до моїх хоромів, – і жезлом вказала на білу хату навпроти за високою розкидистою грушею.

Ми, підхопивши клунки, потьопали за нею. Як і господарка, у низьких дверях пригнули голови і таким чином вклонилися цій оселі, опинилися в ошатній світлиці. У красному куті на різьбленій полиці золотаве зображення Сонця-Сур'ї, на ньому посередині сварга з загнутими посолонь кінцями – як і в святилиці. А над ним – жовтогаряче Трисуття-Тризуб. Бережа і ми за нею промовила молитву во славу бога Дажбога, вклонилися. І тим нагадали, що віра у нас єдина і ми належимо до одного роду-племені.

– Ви отут розташовуйтеся, – Бережа вказала на широку лавку, яка, видно, служила й ліжником, попід стіною, підсунула низенький круглий столик, сплетений із вербового лозняка. – А я зараз.

Поставивши в куток свій жезл, подалася до кімнати навпроти. І за хвилину вийшла з широкою дерев'яною тацею. На ній вишні, малина, суниці, сушені фрукти, смажена дичина з зеленню і кухлі молока, певно, козиного. А також глечик з водою.

– Пригощайтесь. Чим багаті, тим і раді, – і з гордим виглядом запросила до столика.

Схоже, Бережа хотіла здивувати нас наїдками та напоями. Та я вдала, що не помітила її гонору і стала розв'язувати торбу, за мною й Мирослава. Вийняла сушені ароматні трави, горіхи. Розгорнула листя лопуха й поклала на стіл п'ятірку чималих в'ялених морських рибин. Скоса зиркнула на господарку – мовляв, як тобі все це? Бережа сприйняла як даність. Тоді я з dna торби вийняла пригоршню самоцвітів, дарунків Святої гори. У Бережі на обличчі застиг подив. Я висипала на столик ще одну жменю тих дивних переливчастих камінців – в її очах зблиснуло захоплення.

Я кивнула Мирославі і та зі своєї торбини витягла й розвісила на передпліччях два довгих блакитних рушничка із вишитими сонечками й подала Бережі. Та, видно, розгубилася, в очах сум'яття. Потім донька поклала поряд з самоцвітами три разки намиста, вони запромінилися.

– Яке диво! Очей не відвести! – Бережа зачудовано зойкнула від захоплення. А донька по черзі брала їх за крайки і дбайливо почепила на шию володарки Солхату.

Я спостерігала за своєю колишньою супротивницею. Вона, роздивляючись та розгладжуючи дарунок, раділа, як дитина. І я теж відчула світло в її душі – то була мить прощення за все, чого я натерпілася через цю жінку. Виявляється, блаженство наступає й тоді, коли прощаєш своїх недругів.

Бережа, раз по раз торкаючись намиста на повних грудях, закрутилась, шоркаючи довгою шкіряною спідницею. Тим часом Мирослава витягла згорток білої тканини із конопляних ниток. І, схиливши голову, простягла її на витягнутих долонях Бережі. Та й остовпіла.

– Я чула, що в деяких родах почали ткати. Але не сподівалась, що цьому навчилися у вашому стійбищі, – щebetала вона. – Ой, спасибі! Велике спасибі! Це ж така дорогоцінність! І хто ж майстрині цього добра?

– Одна із них перед тобою. Сама виготовила, сама й дарує, – з гордістю мовила я.

– Шановна старійшино, прийміть від щирого серця, – схилила голову Мирослава.

– Я тобі дуже вдячна, доню! Хай тебе й твою матінку Дажбог береже та всі його помічники! Ти

б навчила наших дівчат цьому ремеслу. Бо ж найкраща шкура – все одно шкура. А тканина – гарна річ, – Бережа й собі почала розкланюватися перед нами. – Я наче помолоділа, скинула десяток, а то й більше років. Бачу, після льодовика наші роди почали набиратися сили та уміння.

– Ніщо тепер не заважає нам розвиватися та хорошити, – погодилась і я. – Та й у твого роду є чому повчитися. Он які хороми збудували – казка. Хто ж до цього додумався?

У цю мить на порозі постав високий парубок, в шкіряних штанях, оголений до пояса. За ним зеленоока дівчина. Я так і залякла. То був... Родислав! Я ледве не зойкнула. Родислав, якого я кохала до самозабуття! Він! Як у молодості! Його глибокі сірі очі. І погляд – як блискавка. З виду суворий, а в душі добрий. І широкі чорні брови, що зрослися на переніссі. Високе чоло під русим в'юнким волоссям. І статура Родислава – широкий в плечах, м'язистий, темне волосся на грудях. Це старійшини не дозволили мені взяти його за мужа. О, Родислав! Я збентежено опустила очі й прикрила долонею уста, щоб не вигукнути.

– Ось хто буде нам хати – мій син з нашими парубками. Знайомтесь – Ярун! – з гордістю проказала Бережа.

– А я Зоряна – Берегиня стійбища Свята Гора, – запинаючись, розгублено представилась я, намагаючись приховати свої почуття. – А це моя донька – Мирослава.

Я помітила, як донька зашарілась і опустила повіки.

Ярун заусміхався – точнісінько, як Родислав. І повагом сказав:

– Я радий вітати наших далеких сусідів. Чув про ваші дивні місця – про море, гори, де нібито мешкають наші боги. І буцімто з них до Неба рукою подати. Кілька разів збирався з хлопцями навідатися, та часу не вистачило, – голос Яруна такий же, як і в батька Родислава.

– Так приходьте. Ми запрошуємо, – я ніяк не могла позбавитися збентеження, що опанувало мене з голови до п'ят. Серце колотилося, мов навіжене. Ще б пак, знову через стільки літ зустріти свого милого, чорнобривого. Ніяк не могла збагнути, що це його син. Я подумки втовкмачувала собі: «Це не Родислав, а його втілення на землі! Це його син, син»... Та я не могла з цим примиритися. Мені наче хтось нашіптував: «Це Родислав!» Усім єством відчувала, як прокидається в мені вселенське кохання до цього парубка. Ніщо у світі не зникає. І повторюється, повторюється...

– Поглянь, які дарунки нам принесли наші родаки! – Бережа піднімала зі столу наші гостинці й показувала синові, перебирала намисто на грудях. Тим самим виручила мене. Інакше б від душевного сум'яття я могла вчинити якусь дурницю.

Ярун щоразу, споглядаючи дарунки, вдячно схиляв голову і промовляв:

– Спасибі! Спасибі! – і довго з задоволенням приношував до сушеної риби.

Не знаю, скільки б іще тривало таке випробування. Та Ярун, звертаючись до матері, ніяково попросив:

– Мамо, вибачте. Там на нас іще один великий заміс чекає. Треба завалькувати горище. Якщо сьогодні до заходу сонця не вимостимо, то він за ніч затужавіє, так що не вгриземо. І тоді починай

усе спочатку. Хлопці там стараються. Я маю бути з ними.

Бережа, схоже, розцінила це як непоштивість сина до гостей, бликнула на нього суворо.

Дівчина, яка стояла за Яруном, ступила наперед.

– Матінко Бережо, дозвольте нам піти. Ви ж знаєте, що без Яруна справи стоятимуть. Він у нас головний будівничий, – майже благала дівчина.

– Ти, Славице, тут мені не порядкуй! – видно, владна Бережа не любила, щоб за неї хтось вирішував. – Чого доброго, гості розцінять це як нашу непоштану.

– Та що ви, матінко Бережо! – зірвалася на ноги Мирослава і почала вмовляти: – Спершу справи, а потім гуляння. Дозвольте і мені з ними. Так хочеться побачити, як зводяться такі гарні хатини. Може, й ми у своєму стійбищі такі захочемо поставити. Пустіть і мене!

Слова доньки розчулили Бережу. Вона махнула рукою:

– От молодь! Така непосидюча. Втім, її можна зрозуміти – для себе старається. Відтоді, як розтанув льодовик, наш край потребує відновлення, багацько сил та старань. На таке здатні лише молоді. Та біжіть уже, біжіть! Яруне, тільки ти приглянь за гостею, аби ненароком в якусь халепу не вскочила. Тут вона нічогоісінько не знає.

– Не турбуйтеся, мамо! Я з неї очей не спускати-му! – радо вигукнув Ярун, а його супутниця Славиця, як мені здалося, ревниво зиркнула на доньку.

За мить Ярун з Мирославою та Славицею, перемовляючись, зникли за порогом. Я тільки помітила, як він підхопив дівчат попід руки. І чомусь мені захотілося побути на місці доньки. Може

тому, що побачила в тому парубкові свого коханого Родислава.

Ми з Бережею zostалися на самотині. Про що говорити? Спочатку уникали згадувати минуле. Воно було болісним для обох, однак саме просилося на язик.

– Відверто кажучи, кого-кого, та тільки чекала не на тебе та ще й з гостинцями, – обмовилася Бережа. – Знаю, після того, як я обрала Родислава, ти дуже на мене образилася.

– Тому і взяла собі за мужа Горяна із вашого стійбища – аби хоч чимось тобі дошкулити, – після короткої мовчанки обізвалася я й почала на всі заставки розхвалювати свого чоловіка. Говорила те, чого й не було: – Він був такий ніжний. І уважний. Квіти дарував. На руках мене носив. А як доньку любив! І так було всі роки, доки разом... Він своєю турботою лікував мої душевні рани...

– І скільки ж так продовжувалося? – Бережа слухала, дивлячись на мене, підперши долонею підборіддя.

– Та всього три рочки.

– Чому так мало?

– Подався з трьома чоловіками на рибалку. Потрапили вони в бурю. Видно, човен перевернуло. Й потонули. Всі. Вранці ми знайшли на березі лише трьох мертвих. Горяна серед них не було. Наче у воду канув. Скільки не шукали – марно. Відтоді мені здається, що він і досі живий, никає світами. І, може, колись об'явиться. Після того й зовсім закам'яніла моя душа. Донечка Мирослава стала моєю відрадою. А згодом віче обрало старійшиною. І назвали мене, Зоряну, як повелося, Березинею.

– Ох, доля наша жіноча! – важко зітхнула Бережа. – І мене Недоля покарала. Видно, грішна я. І знаю перед ким. Перед тобою... Якось на полюванні мій Родислав потрапив у пазури розлюченого печерного ведмедя. Той і поламав його геть. Доки донесли мого мужа до поселення – він і дух спустив. Отака біда приключилася. Зосталася я з Яруном. Так що долі у нас дуже схожі. Недарма кажуть: на чужому нещасті власне щастя не збудуєш. Та й навіщо приховувати – не кохав він так, як мені хотілося. Як кажуть, виконував подружні обов'язки. Я ж від нього ніжності жадала. Та так і не діждалася. І чому таке з нами приключилося?

– Те лише Дажбогові відомо та його крилатим помічникам. Все в його волі. Певно, ми порушили якісь покони Сварога. От і поплатилися щастям, – журно відказала я. – Тепер нам нічого ділити. Діти повиростали. Он у тебе який син гарний! Точнісінький Родислав!

– І донька твоя – очей не відвести! Горян – і все. Тільки з дівочим личком, – щиро похвалила Бережа. – Мабуть, від хлопців відбою немає?

– Та кружляють навколо. Тільки ж вони всі з нашого стійбища. А заповіти Роду велять брати мужа з іншого поселення. Та й рано ще їй сім'єю обзаводитися. Мирославі лише шістнадцять!

– То вік, коли приходить перше кохання.

– А чому ти свого Яруна не одружуєш? У такого парубка вже має бути наречена, – нишком випитувала я. Самій же хотілося почути, що він ще вільний. Боялася почути інше. Запав у моє серце. Хоч, по правді, його образ ніколи не покидав мою душу. Бо то – мій коханий Родислав, тільки з іншим іменем. Побачивши його, я наче

помолоділа. Та й скільки тих літ – і до чотирьох десятків не дотягнули.

– Нареченої в нього ще немає. Бігає за ним одне дівча. Ти її бачила – Славиця. Але, мені здається, він її сприймає як подругу. Схоже, теж чекає на свою єдину. А кого – Дажбог знає. Всьому свій час, – Бережа з таким задоволенням розказувала про сина.

Я з полегшенням зітхнула. Мені не хотілося почути, що в нього, в оцього зліпка мого милого, вже хтось є. Тут я знову відчула, як зануртувало почуття закоханості до того юнака. Спіймала себе на думку, що слід запросити Яруна до нашого стійбища. І причину знайшла – хай би він навчив наших чоловіків отакі хати зводити. Треба умовити Бережу відпустити сина. Мені так бажалося бачити його поряд. Це якесь нестримне запаморочення. Я, навіть, не гадала, що подібне може статися зі мною. Мої думки перебила Бережа.

– То ти прийшла до нашого села, щоб приглянути чоловіка для своєї доньки? – спитала вона.

– Яка ти здогадлива! І так, і ні, – я ухилися від прямої відповіді. – Хочу, щоб донька світ побачила, зрозуміла його у всій красі та величі. Бо із Святої гори видно багато, та далеко не все.

– Мудро, – підтримала Бережа.

– А щодо мужа... Він має бути гідним її. Хай сама обирає. Їй з ним жити, а не мені, – я відповідала, а перед очима стояв усміхнений Ярун. І чомусь з острахом подумала, що раптом Мирослава обере саме його. Та зразу ж відігнала ту мороку.

– Що ж, поживіть кілька днів. Хата у нас нова, місця вистачить. Ота синова кімнатка у вашому розпорядженні, – кивнула Бережа.

- А де ж Ярун мешкатиме?
- Він буде навпроти в моїй опочивальні, а я отут, у вітальні, на оцій лавці-лежанці.
- Яюсь незручно. Прийшли й потіснили...
- Не переймайся. Ти моя гостя. Хоч до цього й не сподівалась, що отак удвох мирно сидітимемо та базікатимемо. Ти пробач мене за минуле, – Бережа вхопила мене за передпліччя й потисла.
- Час відбирає те, що нам не належить. Нам немає чого ділити, – я глянула в її зіниці. Там крізь сльозини миготіло каяття.
- Прости заради дітей наших, – Бережа ледь не плакала.
- Хай Дажбог дарує їм щастя, – я тихо вивільнила руку.
- Надворі вже смеркалося, коли до хати вбігли Мирослава і Ярун, тримаючись за руки. Веселі, збуджені, гомінкі.
- От доставив вам доньку! Живу й здорову! – випалив Ярун.
- Мирослава підскочила, чмокнула мене в щоку і защебетала:
- Мамо, яка то радість – будувати житло! Тепер і я знаю, як це робиться. Мамо, і мені хочеться жити не у вертебі, а в такій оселі. Бути в ній господинею! Це так здорово!
- Бачиш, як корисно ходити в гості, – заусміхалася я.
- Мамо, а знаєш, – і вона лукаво глянула на парубка, – я умовляла Яруна навчити й наших чоловіків споруджувати такі хати. І він пообіцяв!
- Бережа грізно уперлася поглядом у сина.
- Ти дав згоду?!
- Так, мамо, – відверто сказав він.

– А, може б спочатку слід було зі мною порадитись? От молодь! Ти тільки подивись! Уже й старших не питає. Він дав згоду!.. Який самостійний! А як на це наша жіноча рада старійшин подивиться?

– Я гадаю, старійшини це сприймуть, як годиться. Годі вже слов'янам жити в печерах та землянках, – спокійно відповідав Ярун. – У кожного слов'янина-арія має бути власне житло. Тільки тоді він відчуватиме себе господарем на цій землі.

– От і поговори з таким! – вона все ще повчала, але її голос ставав усе м'якшим і лагіднішим.

– Мамо, я ж із найкращих міркувань, – Ярун підійшов до матері й обійняв за плечі. – Побуду в їхньому селищі, допоможу звести кілька хат і повернуся.

– Та хіба я проти? Одначе не можна нехтувати думкою старійшин, яких ми обирали на віче, – вже тихо розтлумачувала Бережа. – Інакше не тільки нашій раді, а й жіночій владі та порядкам, які ми створювали протягом віків, настане кінець. Хіба ти цього хочеш?

– Я нічого не маю проти вашої ради. І не посягаю на неї. Але здоровий глузд підказує, що сусідам, близьким і далеким, треба допомагати, – не здавався Ярун.

Мирослава, мов мишеня, пригорнулася до мене. Зрозуміла, що бовкнула зайве. Відчувала свою провину перед парубком. А я в душі раділа. Якщо Бережа погодиться, то мені не треба буде її просити. І я насолоджуватимусь його присутністю, згадуючи Родислава.

– Ох, відчуваю, невдовзі отакі чоловіки, як мій Ярун, відберуть у нас, жінок, владу. Ой, відберуть!

А ти як гадаєш, дівчино? – Бережа різко повернулася до Мирослави.

– Не знаю... – розгублено мовила донька.

– Не знаєш? А мусиш знати! – вже не на жарт гнівалася Бережа. – Бо інакше не ми чоловіками управлятимемо, а вони нами. І може статися, що не ти обиратимеш собі жениха, а він обиратиме!

– Але ж хлопці роблять добру справу – будуть село. І якби не вони, то не було б отаких хат, – ледь чутно заперечила Мирослава.

Це ще дужче розізлило Бережу. Вона піднялася, ухопилася за жезл.

– Берегине, ти чуєш, що белькоче молодь?! Ярун, Мирославо, ви що – змовилися? – здавалося, з її очей сипались іскри.

Ярун повагом наблизився до матері, пригорнув її, потім легенько відсторонив і зазирнув у очі.

– Мамо, заспокойся. Ніхто у тебе не збирається відбирати владу. Як і в усіх жінок. Єдине, що потрібно нам, чоловікам, – аби ви підтримували наші добрі починання, – спокійно розмірковував він. – Я чому погодився допомогти стійбищу Свята Гора? Бо це в інтересах усіх наших слов'янських родів. Це нас об'єднає і зміцнить. Я так вважаю.

Бережа кілька разів сіпнулася, бажаючи виволитися з ціпких синових рук, та він не випускав і продовжував лагідно всміхатися:

– Матінко, ти ж у мене найрозумніша у світі. І я впевнений, що ти мене підтримаєш.

– Ну, ви тільки подивіться на нього! – Бережа таки вирвалася з обіймів сина. – Він, як завжди, правий. Уміє переконати. Що ж, на цей раз я ува-

жу твоєму проханню. І то заради наших гостей. Але май на увазі, це востаннє.

– Завтра ми закінчимо будувати ще одну хату. І тоді я весь до ваших послуг. Мамо, згода? – Ярун все ще не зводив очей з Бережі.

– Так тому й бути! – вона відповіла твердо, як і личить очільниці ради старійшин. І виглядало це дещо кумедно.

Мирослава підскочила до Бережі, поцілувала її в щоку, відступила на крок і низько вклонилася:

– Спасибі. Ви такі добрі. Мої родаки теж хочуть жити в ошатних оселях, – і зарум'янена стала поруч Яруна.

Я про себе завважила: гарна пара. А в грудях зануртувала тиха ревність. Бо я все ще продовжувала бачити в цьому юнакові свого Родислава. Бережі, схоже, сподобалася така вдячність з боку моєї доньки. Від розчулення у неї, навіть, очі волого блиснули. Та вона швидко опанувала себе.

– Дивися, сину, не підведи! – наказала Бережа. – Щоб мені за тебе не було соромно перед сусідами.

– Все буде добре, мамо, – вклонився й він.

– А тепер давайте вечеряти, – Бережа знову вмостилася на ліжник поряд мене. – Бо скоро зовсім стемніє – і нестимемо шматки не до рота, а до вух.

Всі захихикали. Ярун поставив біля себе ще дві колоди – для Мирослави й себе. І чемно запросив доньку сісти. Ба, який турботливий. У моїх грудях хитнулося почуття заздрості. Я хотіла Мирославі щастя. Але й сама жадала того ж від оцього парубка, втілення мого Родислава.

А вранці відбулася подія, яка подивувала й спантеличила. Лець Сонце, Око дня, показалося над обрієм, на майдан зайшло трійко бо-соногих сивих бороданів у шкіряних куртках і штанях, з довгими чубами, закладеними за ліві вуха, через плечі великі шкіряні торби, в руках довгі палиці з гачками на верхніх кінцях. Перед святилищем проспівали молитви, осінили себе знаменням.

Ярун ухопив глечик з водою та кухоль і швидко попрямував до них. Ми з Бережою Perezирнулись і повагом подалися слідом.

– Я дуже радий знову бачити вас! – ще здалеку вигукнув Ярун. – Свастя! – і, наблизившись, вклонився бороданям у пояс.

– Свастя! – відповіли дивні гості.

А один, найстарший, приймаючи від Яруна наповнений кухоль, похвалив:

– Бачимо, ти час не марнував. Он скільки хат у селі виросло. Молодець!

– За вашою порадою, святі отці, – скромничав Ярун. – Впізнаєте свої начерки на землиці?

– Не зовсім. Ми тобі малювали хатини з плоскими дашками, а ти будуєш з двоскатними. І скажу відверто: правильно робиш – так надійніше і красивіше, – бородань передав кухоль своєму собрату. А Ярун перехилив над ним глека.

– Свастя! А це хто за добродії? – наблизившись, спитала Бережа.

– Вітаємо старійшину стійбища, – дружно відповіли неждані гості. – Ми не впізнаємо ваше стійбище, шановна.

– Та хто ви? Звідки? – Бережа по черзі переводила погляд з одного на іншого мандрівника.

– Мамо, це укри, – взявся пояснювати Ярун. – Я з ними торік в горах зазнайомився. Укри, арійці! Мудреці. Розумієш?

А діди усміхалися, слухаючи ті пояснення.

– Укри? Арійці? Тобто українці? – по-своєму повторювала Бережа.

– Та ні! Укри, арійці! – розтовкмачував парубок. – Сини неба. Улюбленці богів. Через те у них і такі чуби.

– Зрозуміло, – махнула рукою Бережа. – Українці так українці! То звідки ви?

– А нам таке ймення подобається. Коротко і милозвучно, – посміювалися прибульці.

Старший взявся пояснювати:

– Та оце збирали цілющі трави. Коли побачили ваші білі мазанки, кутини-хатини, не могли не завітати. Як ви назвали своє поселення?

– Сонячні Хати! – нагадав Ярун.

– Вони справді сонячні. Так і сяють, так і сяють на всю округу. Незабаром такі виростуть на всьому півострові. І за перешийок на Велику землю обіч обох берегів Славути-Данапра підуть. І до Бождана (Буг – *авт.*), і до Данаїстра та Прудкода-на (Дністер, Прут – *авт.*). І на Верховині (Карпати – *авт.*) стоятимуть подібні хатини. І щасливо у них заживуть наші браття – орії-слов'яни, – проголошував старший укр.

– Щось не дуже віриться. Звідки тамтешні слов'яни дізнаються, як отакі хати будувати? – заперечила Бережа.

– А ми для чого? Добрі справи швидко поширюються. Можете бути певні, уже через кілька

тижнів про ваші хати усі на півострові дізнаються. Ми розкажемо й покажемо. Невдовзі до вас за досвідом багато земляків прийде. Так що готуйтеся, – усміхався старший укр.

– Та ми завжди раді стрічати гостей з добрими намірами, – сказала Бережа.

– А так як все більше тутешніх слов'ян переселяються в степи, що звільнив льодовик, то такі хати-мазанки й там ставитимуть, – розмірковував укр. – А ви часом не збираєтеся на Велику землю? Бо якщо ті благодатні простори не займемо ми, слов'яни-орії, на них прийде інша людність.

– Поки що ні. Та й чи варто туди усім рушати? Комусь же слід і півострів Слов'янець облагороджувати та доглядати, – заявила Бережа. – Ми ходитимемо в гості до них, а вони до нас.

– Ходитимете? А чому не їздитимете? – таємничо заусміхався укр.

– Тобто? – насторожилась Бережа. – Ви ще скажіть, що літатимемо.

– Чому б і ні? – в очах укра замигтіла лукавинка. – Ви мене зараз бачите?

– Звичайно, – повеселіла Бережа.

В ту ж мить укр зник з очей. Бережа ошелешено розгледілась навкруг. Я – теж. Усі розгублено озиралися. І почули голос укра. Він стояв, опершись плечем об колону святилища й посміювався.

– Якщо захочете, то й ви зможете отак літати, – гукнув звідти.

Всі, хто це бачив, застигли у здивуванні. Та на цьому чудасія не скінчилася. Двійко укрів, які щойно стояли поряд нас, теж зникли і за мить поставили поряд зі своїм побратимом.

Після того дива гурт сельчан загудів:

– Та вони літають, як боги!

– А, може, то й є боги з Вирію?

Один підліток вискочив наперед і подався до укрів.

– Дядьку, навчіть і мене отак зникати та з'являтися.

– Нащо це тобі? – старший укр пригорнув хлопця й погладив світлочубу голівку.

– Я б зайців ловив. Тільки вони до мого городу, а я їх хап! Жоден би не втік, – хлопець благально, з заклопотаним виглядом дивився знизу вгору на укрів.

Гурт сельчан дружно розреготався. А набурмосений підліток засоромлено опустил голову й подався мимо хатин до свого городу, пробубонівши:

– Розігруєте. Насміхаєтеся, – та й побіг.

Сельчани обступили укрів. Та розпитували. Мовляв, як це без крил? Боги лише птахам дали змогу літати. Укри пояснювали, що й люди здатні. Але для цього потрібно дуже вірити в мудрість і силу Творця, знайти шлях до нього і представити себе його частинкою. А це залежить від чистоти помислів, слів та вчинків. Врешті стати іскрою Божою. Тоді час і простір буде підвладний такій людині. Дорога дуже складна й вибаглива. Одначе все залежить від бажання і відданості Всевишньому.

Одна літня жінка, худа та згорблена, опираючись на костур, з мудрим виразом обличчя, прошепелявила:

– Бачу, що такі польоти вже не для мене. Ще, чого доброго, розіб'юся.

І знову юрма розвеселилася. Ми з Мирославою тільки переглядалася. А старший укр спитав, звертаючись до Яруна:

– От ви будете хатини. І глину треба, і бутувий камінь, і воду, соломку, хворост, деревину. Як ви все це доставляєте до місця?

– Як завжди. В основному на руках або жердинах. Інколи на довгих товстих гілках волочимо або самі, або з поміччю волів, – відповідав Ярун, не розуміючи, до чого хилить укр.

– Важко? – спитав укр.

– Та нелегко, – ніяково відказав Ярун. – Та що вдієш?

– Інколи так виснажуються наші хлопці, що приходять додому і падають від утоми. Жалко на них дивитися, – пояснила котрась із жінок.

– Так все це заради спільного блага, – чомусь почав виправдовуватися Ярун.

– Та хто ж проти! Тільки важка ота справа – хати будувати, – не вгавала жінка.

– Але є інший, значно легший спосіб доставки отієї всячини, – сказав укр, присів, взяв камінець, розгорнув пилюку під ногами й почав щось креслити.

Ярун теж схилився поряд. Люди обступили півколом і спостерігали. Укр надряпав два кружала з невеликими отворами і розтовкмачував:

– Оце одне коло Сонця, це інше. Між цими колесами непорушна вісь. До неї кріпиться два держална. Зверху можна прикуркувати решітку з палиць або дерев'яний щит. Якщо колеса змастити чимось жирним...

– Салом! – жартома запропонував хтось із чоловіків.

– Сам ти сало! – перебив його інший.

Укр вдав, що не розчув, і продовжував:

– То оті сонячні колеса менше тертимуться,

легше прокручуватимуться – візок і покотиться.

– А якщо отак з'єднати не два, а чотири колеса? А до передньої осі приладнати держално... – спитав Ярун.

– То вийде великий віз. Хапайся за те дишло й тягни. Все ж легше, ніж на горбу нести. А ти таки метикуватий парубок, – похвалив укр.

Я помітила, як Бережа запишалася. Бо ж хвалить не будь-хто, а укр. Мирослава не зводила зачарованих очей з Яруна. А мені в цю мить захотілося міцно його обійняти. Який же він здогадливий!

– А якщо приторочити два таких держална, то в того воза можна й осла запрягти або вола, – захоплено розмірковував Ярун.

– Ще й воза немає, а він уже запрягає, – підштрикнув хтось із гурту.

– Будуть і сонячні колеса! Буде й віз! Завтра ж! – затято пообіцяв Ярун, вдивляючись у начерки. – Від такого воза й кінь не відмовиться.

– Який кінь? – укри-арійці презирнулися, їм не втямки, про що говорить цей юнак.

– А такий! – Ярун різко випростався, відійшов від гурту, заклав у рот два пальці кільцем і гулко свиснув один раз, другий, третій. За ліском почувалося іржання. І за хвилину до Яруна прискочив невисокий рудий кінь – тарпан – та й спинився, лякливо нашорошив вуха. Ярун обійняв його, витяг з кишені кусень коржа й поклав на долоню. Кінь ухопив його і вдячно закивав головою. Парубок, погладжуючи руду гриву, щось нашіптував коневі у самісіньке вухо. Той знову закивав. Раптом Ярун відштовхнувся від землі і вмовився на його спину, торкнувся босими ногами боків. І кінь оббіг навколо гурту, що крутився за рухом коня.

Такого дива ще ніхто не бачив. Дикий кінь, а отак слухається людину. Неймовірно. Для укрів це теж була дивина.

– Це мій друг Орлик! – голосно гукнув Ярун. І до коня: – Правда, ти мій друг?

Кінь звично закивав головою і тихо заржав. Ярун звернувся до Мирослави:

– Може, й ти спробуєш?

– Ні-ні! Я боюсь, – дівчина лякливо сховалася за матір.

– А мені не страшно, – до Яруна ступила Славиця. Голос її тремтів та й саму тіпало.

Та парубок долонею спинив.

– То я пожартував. Тобі ще рано. Кінь спочатку повинен звикнути до тебе, а ти до коня. Інакше скине, як тріску. Хай іншим разом. Гаразд? – і вдячно глянув на дівчину.

Славиця позадкувала в юрбу.

– Ти пропонуєш оцю вільну тварину запрягти у віз? – спитав укр.

– Поки що ні. Друзів не запрягають. Але якщо Орлик захоче допомогти, я не відмовлюся, – сказав Ярун і спритно скочив з коня. – Ти вільний, друже! – поплескав по шиї коня і знову пригостив шматком коржа. – Біжи, якщо ти мені знадобишся, покличу.

І кінь легкою риссю у супроводі поглядів зачарованих людей подався з майдану до ліска.

– Ти, юначе, навіть, не уявляєш, чого домігся, – порушив тишу укр. – Ти не просто приборкав оцього бистроногого коня, а вказав слов'янам-аріям шлях до кращого життя. І як це тобі вдалося, друже?

– Та нічого особливого. Якось відправився в ліс на полювання й натрапив на майже дорослого

лошака у глибокім яру. Певно, відбився від табуна і не міг виборсатися нагору. Видно, пробував, та марно. Тільки коліна позбивав. Добре, що вовки не нагодилися. А то б... Що робити? Я спустився до лошака, із бурдючка в долоню наливав водиці й підносив до його губ. Він спочатку злякано фиркав, а потім таки скуштував. Тоді я підніс йому шматочок коржа – прийняв. Я почав з ним говорити, погладжувати – він перестав жаяхатися, заспокоївся. І тоді я взяв його за передні ноги, підліз під черево і через бекеття виніс із яру. То було дуже ризиковано. Я міг оступитися на каменях. І тоді хтозна що могло трапитися. Та, слава Дажбогу, ми вибралися. А коли я, обливаючись потом, знеможено впав на траву на краю яру, лошак не втік, а вдячно лизав мої руки. Отак ми й подружилися. Привчив його до свисту. Я щоднини ходив до лісу, тричі посвистував, і він прибігав на той клич. Сподобались йому мої коржі. Отак-то.

Розповідь Яруна мені здалася на казку. Та я ловила кожне слово. А Мирослава... Вона палко зашепотіла мені:

– Який же він мудрий та відважний!

Я зрозуміла, донька захопилася Яруном. Тільки ж він і мені до серця припав. Бо він – Родислав.

– А якщо приручати коней ще з малих лошат. Як гадаєш, це можливо? – укр спитав Яруна.

– Я теж про це думав. Коні довірливі й надійні. Вони б стали добрими помічниками людей. Тільки ставитися до них слід по-людськи, – сказав Ярун.

– Тож я звертаюсь до всіх чоловіків: займіться цією справою. Коні здатні змінити ваше життя на краще. І дуже швидко, – укр обвів уважним поглядом гурт.

– Вже сьогодні й почнемо! – зашуміли чоловіки.

Та укр підняв відкриту долоню.

– Тільки кінь – це не звір. Ви, певно, зрозуміли: якщо до нього з турботою, то й він відплатить добром. Запам'ятайте це! – порадив укр.

– А щодо візка. Так ми його до завтра змайструємо. Випробуємо. А з часом вдосконаliamo, – пообіцяв Ярун. – Правда, хлопці?

– З цим зволікати не будемо! – підтримали парубки.

І тут Бережа не втрималася. В очах її змигували то світло радості, то тіні злості. Вона вигукнула, звертаючись до громади:

– Ви тільки погляньте, що діється! Сину, ти забув, що у нас є рада жінок-старійшин? Врешті-решт, віче? Перш, ніж починати нову справу, слід з ними порадитись. Людоньки, правильно я міркую?

– Правильно! – задзвеніли жіночі голоси.

– А що тут обговорювати, Ярун добре діло пропонує, – зашуміли чоловіки. – Тут майже увесь рід. Тож давайте проведемо віче та затвердимо такі починання!

Я глянула на Бережу. Вона то блідла, то багровіла. З усього видно, не знала, як повестися. Люди вимагали негайних дій. Старший укр зрозумів, що у громаді може виникнути бунт і підняв руку, просячи слово. Люди вмовкли.

– От що я вам скажу, браття-слов'яни. Після того, як льодовик відступив, у світі почалися великі зміни. І часом вони вимагають негайних рішень, – укр говорив спроквола, ніби радився з сельчанами. – А це можливо лише за умови порозуміння. Треба зважити, що і Род, зачинатель усього живого на Землі, і отець Неба Сварог, і його

син Дажбог дбають, аби усі ми жили в радості й мирі. І вони жінок та чоловіків творили та росли як рівних. Всі ви прекрасно розумієте, що жінки й чоловіки не здатні існувати окремо одні від інших. І всім вам ясно, що тільки взаємопорозуміння, злагода та довір'я – запорука благополуччя всього роду-народу. Тож будь-яка гарна справа, з чийого боку б не лунала, для спільного блага. Нічого доброго не буде, якщо жінки не рухуватимуться з чоловіками, а чоловіки – з жінками. Це аж ніскілечки не применшує значення ради жінок.

– То вам так здається, вельмишановний, – перебила Бережа. – Ви ще скажіть, що чоловіків слід вводити в раду старійшин.

– А чом би й ні, якщо вони того достойні, – з усмішкою продовжив укр.

– І тоді може так статися, що не жінки, а чоловіки наказуватимуть жінкам, що та як робити, – не здавалася Бережа. – Чого доброго, не ми обиратимемо їх своїми мужами, а вони нас. Нам це потрібно, милі мої жіночки?

– Ні! – дружно закричали жінки.

– Так що, шановні наші мудреці, не вносьте смуту у наші стосунки з чоловіками. Ми їх шануємо, поважаємо, кохаємо, але довіряти їм владу передчасно. Так, жінки?! – Бережа підняла обидві руки, сподіваючись на жіночу підтримку.

– Істинно так! Ми довіряємо нашій жіночій раді! – хором відізвилися дзвінкі жіночі голоси.

– Зрозуміли? – Бережа переможно заусміхалася украм.

– Та хіба ж я проти? – укр вибачливо приклав руку до грудей. – Просто я хотів сказати, що у світі

все тече й змінюється. І всі ви до цього маєте бути готові. Хай вам допомагають наші православні боги!

Я слухала та спостерігала – і в мене виникало двоїсте почуття. Чому ми, жінки, повинні брати на себе усі клопоти своїх родів? Треба б частину їх перекласти на чоловічі плечі. І вони не проти. Хати будують. Хочуть коней осідлати, вози змайструвати – та будь ласка. Їм з руки й землю орати. А наша справа, що їм не дана Всевишнім, дітей народжувати та плекати. Та, видно, Бережі це вже не потрібно. Їй хочеться повелівати чоловіками. Воно, звичайно, приємно. Мені – теж. Але щось потрібно міняти у наших стосунках заради обопільної користі. І тут мені спало на думку, що Бережі не по нутру самотійність, яку показує Ярун. Її це злить, вибиває з рівноваги. Ну, така вона – любить владу. І це має допомогти мені переконати Бережу, що слід відпустити Яруна до мого стійбища. А вона за його відсутності заспокоїться. Ця думка, яку ще Мирослава заронила, мені так сподобалася, що я вирішила сьогодні ж поговорити про неї з господаркою Сонячних Хат.

– А тепер, жіночки, давайте щедро пригостимо наших укрів-арійців, тобто українців. Прошу! – і вона вказала рукою на стіл із довгих колод під грушею біля її хати.

Чоловіки розійшлися у справах. А жінки мотнулися до своїх хат. І за кілька хвилин уже простували до груші з глибокими тарелями із білої та червоної глини, ставили їх на стіл. В них вареники з першими вишнями, шовковицею та лісовими ягодами.

– Які запашні та принадні! – підхвалявали укри.

– А все то наших жіночих рук вариво! Чоловіки на таке не здатні! – наголосила Бережа. – Все залежить від нас, жінок! Допоки ми при владі, доти буде порядок на землі.

Укри на те нічого не сказали. Скуштували страви, подякували, попрощались, закинули за плечі свої торби з травами та й подались на захід до Дажбожої гори (так буцімто називалась найвища гора Криму Роман-Кош – авт.). Ярун провів їх аж за стійбище. На прощання з кожним із них обійнявся. А вони, піднявши до Сонця руки, тричі вигукнули «ОУМ!» і пішли у напрямку до Білогорського стійбища. Жінки порозходилися. Мирослава й Славиця зібрали тарелі й через майдан подалися стежиною до річки, аби їх вимити. Коли ми з Бережою залишилися наодинці, я ніби між іншим сказала:

– Знаєш, мені здається, мешканці твого села починають слухатися більше Яруна, аніж тебе.

Бережа скипіла:

– Тут я старійшина! І, якщо знадобиться, кожного поставлю на місце!

– Та все ж, не слід на це затуляти очі. Знаєш, чоловіки – таке поріддя, може й збунтуватися, – я зумисно підсипала жару.

– Та я будь-кого скручу в баранячий ріг! – Бережа стиснула перед собою кулаки.

– І сина теж? – дотискала я.

– Син є син, рідна кровинка, – у голосі забриніла легка розгубленість.

– Одначе є вихід, – впевнено мовила я.

– Який?

– Пам'ятаєш оту обіцянку, яку нібито Ярун дав Мирославі?

– Що він згодний навчити ваших чоловіків будувати хатини? – насторожилася Бережа.

– Саме так. Ти благослови його на цю добру справу. Він втамує власну значимість, а ти тим часом укріпиш отут свою владу. І знову настане у твоєму селі мир та злагода, – запропонувала я.

Бережа замислено повернулася до мене всім тілом, довго мовчала, а потім щиро мовила:

– Твоя правда. І він добре діло зробить для роду слов'янського, і я заспокоюсь.

І коли Ярун підійшов, Бережа спитала:

– А ти не забув, сину, що Мирославі обіцяв?

– Я слів на вітер не кидаю, – впевнено відповів парубок. – Обов'язково допоможу нашим сусідам, вашому роду, шановна Берегине. Але спочатку ми з хлопцями маємо добудувати хатину. Зосталось лише дах вкрити очеретом. Та змайструвати візка. Не виходить він з моєї голови. На це теж днина піде. А опісля завтра можемо й відправлятися.

– І надовго? – стурбовано спитала Бережа.

– Якщо мені там сподобається, то я й залишусь. А, може, якась красуня мене за мужа візьме, – жартома відказав Ярун.

– Ти мені побалакай! – посуворішала Бережа. – Як тільки місяць знову стане уповні, я на тебе чекатиму. Ясно?

– Матінко, я ж слухняний син, – ніби між іншим сказав Ярун.

Я була задоволена – чого хотіла, домоглася. Цей красень буде поряд, і я зможу насолоджуватися його присутністю.

А тут і дівчата нагодилися. Мирослава, зачувши згоду, кинула на Яруна багатозначний погляд і стиха засміялася.

– Який ти добрий! – зашарілася, її блакитні очі іскрилися.

Кароока Славиця спересердя закусила нижню губу. Скоса зиркнула на Яруна. Явно їй дуже не хотілося розлучатися з парубком. Та вона промовчала. Видно, тут не заведено суперечити волі старійшини. А хлопець, поблажливо всміхаючись, озвався до матері:

– Піду, допоможу побратимам, – і широким кроком подався до крайньої хати, де одні хлопці шкіряними пасами в'язали снопи із сухого очерету, а інші кріпили їх пружкою лозою до поперечин.

Наступного дня під вечір Ярун з хлопцями сотворили оте диво, про яке торочили укри-волхви, викотили на середину майдану. Навколо почали збиратися односельці, мацали руками сонячні колеса із дубового стовбура. Поспішили й ми з Бережею та Мирославою. Ярун посадовив двох хлоп'яків на решітку, сплетену із лозняка, сам упрігся – і візок, поскрипуючи, покотився вуличкою. І замиготіли ті колеса. Діти на візку верещали від задоволення. Коли Ярун повернувся, сельчани один поперед одного загуділи.

– Дядьку, мене покатай! І мене! – викрикувала дзвінкоголоса дівтора.

– Та що ви напалися на Яруна! Вола треба запрягти!

– Ярун, а краще твого коника – він швидко бігає! Захеканий Ярун, переводячи дух, сказав:

– Слава богам Вирію і украм-арійцям, що напустили нас змайструвати візок. Він перший, але, я впевнений, таких скоро будуть десятки й сотні. І, навіть, кращі, зручніші, більші. На них ми возитимемо все, що буде необхідно.

- І камінь?
- І камінь!
- І глину?
- І глину!
- І деревину із лісу?
- Звичайно!

– А наречену теж можна? – спитав один жартівник.

– Аякже! Тільки, якщо ти будеш в упряжці! – в тон йому весело відказав Ярун.

– Ото заживемо, браття! – продовжив жартівник. – І так нас жінки поганяють, а тепер і поготів запряжуть.

– На тобі, де сядеш, там і встанеш, – суворо мовила Бережа і, звертаючись до майстрів: – А це ви добряче придумали, хлопці. Настільки легше нам буде будувати нове життя! Слава вам на віки вічні! Хай вам боги допомагають! ОУМ!

– Спасибі, матінко! – від імені будівничих сказав Ярун. І додав: – От що, побратими, завтра я відправляюся до стійбища Святої Гори. Там теж збираються зводити хати, подібні до наших. А вам, друзі, наказ: щоб до мого повернення ви злагодили ще три візки – двійко на двох колесах, а один – на чотирьох. Так що мізкуйте! Треба, браття, треба. І для нас, і для всього світу.

– Зробимо! – загуділи парубки.

– А куди їм подітись, якщо Ярун просить, – заважив хтось із чоловіків.

Я помітила, що Бережу ця розмова розсердила. Ще б пак, наказувала не старійшина, а її син, однак вона не подавала виду. І, стукнувши об землю жезлом, твердо мовила:

– Рада жінок-старійшин підтримує такий почин! І боги Вирію нам у поміч! А зараз, хлопці, поставте цього візка на почесне місце – біля святилища. Ми його освятимо, окропимо святою водою.

Я розуміла: Бережа і за цих обставин прагне себе затвердити як родоначальницю – такий у неї характер. А ще мені стало ясно: вона з задоволенням відправить свого сина до нашого стійбища, і чим довше він у нас перебуватиме, тим краще. Саме це мені й треба. Я з радістю його прийму, бо він – то мій Родислав два десятиліття тому. Я й досі його кохаю. І син мені його замінить. Я так хочу. Так бажає моє серце. І впевнена: боги мені дозволять. Недарма ж напередодні привидівся сон, буцімто в мене увійшов Всевишній. І я не виключаю, що він схожий на Яруна...

Парубки покотили візок на вказане місце побіля колон святилища. Сельчани ще довго його роздивлялися та обмацували. Та не тільки дивувалися, а й висловлювали свої міркування та поради, як зробити його досконалішим. Всі сходилися на тому, що віднині в їхньому житті-бутті настає новий відлік часу.

* * *

А вранці Бережа проводжала нас додому. Їй допомагала Славиця. На столі в рядок стовбурчилися шкіряні торбинки – дарунок общині Святої Гори. Господиня у кожен із них тикала вказівним пальцем й пояснювала:

– Тут насіння пшениці, тут проса, а там бобів. А це тарелі, розмальовані нашими умільцями. На

них зображення наших хат. Треба б і візок намалювати. На жаль, не встигли. Нехай іншим разом. А це шкура тура – щоб вам у вертебі було тепліше.

Бережа й тут не поминула випадку, щоб хоч чимось мене вщипнути, в даному випадку нагадуванням про вертебу.

– Та як же ми все це пертимемо? – я аж сплеснула руками.

І в цю мить Ярун, який щойно вийшов з хати, тричі дико свиснув. За кілька хвилин, сторожко розглядаючись, прискакав Орлик. Ярун подав йому чималий кусень коржа, погладив, пригорнувся і щось зашепотів у нашорошене вухо. Кінь жував та все похитував головою згорі донизу.

– Так от, дівчата, Орлик погодився нам допомогти – на своїй спині повезе цю поклажу, – радісно повідомив Ярун. – Тільки просить, щоб ми так усе вклали, аби йому боки нічого не муляло.

– Ну, ви тільки подивіться! – у подиві розвела долоні Бережа. – Він і тут знайшов вихід.

– Мамо, мій чотириногий друг сам погодився мені допомогти. Так що цінують його доброту. За це не завадило б йому цілого коржа дати на дорогу, – Ярун накинув на шию коня довгий шкіряний повід.

– Для такого добродія й два коржі не жалко, – розвеселилася Бережа. – Славице, ану мотнись до хати та винеси перепічки.

– А можна я його хоч трохи пригощу, – обізвалася Мирослава й простягнула руки до коржа, що винесла Славиця.

Однак Славиця відвела коржі убік. Я зрозуміла, то у дівчини так проявилось почуття ревності. Вона, певно, зрозуміла, що Мирослава може стати

її суперницею. А мене, схоже, такою не вважає. І марно. Я ще теж молода і душею, і тілом. Славиця подала коржі Ярунові й прошепотіла:

– Нехай цей кінь якомога швидше поверне тебе додому, до Сонячних Хат. Я чекатиму. Дуже.

На прощання Бережа нас розцілувала в щоки, осінила руною-блискавкою Перуна:

– З Богом! І нехай темні сили не трапляться вам на шляху.

Ми повагом пішли вниз до переправи через річку. Ярун, тримаючи коня за повід, спочатку через потічок переніс Мирославу. Потім уже без Орлика повернувся за мною. Мені так приємно було опинитися в його дужих мускулистих руках. Я обійняла його за шию, а тілом пробігла така дрож, що й дух забило. Якби не Мирослава, мабуть би, почала цілувати цього парубка. Видно, й Ярун відчув отой мій потяг. Опускаючи на землю, він пильно заглянув у мої збентежені зіниці. В його очах теж замигтіли якісь іскорки.

А далі ми один за одним попростували тією ж лісовою стежиною: я попереду, за мною Мирослава, за нами Ярун з Орликом. Коли стежина звужувалася, він турботливо поступався місцем коневі, а сам босоніж простував обіч, часом по густій кропиві. Таке враження, ніби кінь – то його найбільша цінність. Втім, він правий. Якщо у слов'ян з'явиться багато коней, то зміниться весь спосіб життя. Так, принаймні, пророкували укри-волхви. А їм видніше.

Перекидаючись словами, ми вибралися на перевал. Ярун, показуючи на Святу гору, що темніла в легкій голубій імлі над безміром моря, аж скрикнув від здивування:

– Яка краса! Дихання перехоплює!
– А отам унизу, біля підніжжя тієї гори, наше стійбище, – похвалилася Мирослава.

– Не бачу, – Ярун напружено вдивлявся в низину.

– Звідси його не видно. Воно отам – за лісом, – Мирослава взяла простягнуту руку парубка в свою, повела вбік, та так і тримала, схиливши голову до грудей парубка, перепитувала: – Бачиш? Бачиш?

– Тепер виджу, – Ярун радо заусміхався і тією ж рукою обхопив доньку за плече.

Коли я це завважила, в моїх грудях здійнялася буря. Як він сміє?! Не мене, а її огортає. Я ладна була підскочити й стати поміж ними. Одначе тут же зловила себе на мислі, що це виглядало б смішно, дуже смішно. Більше того, таким вчинком я б відвернула від себе парубка. Мені хотілося якось принизити доньку в очах Яруна. І я не придумала нічого кращого, як сказати:

– Ти б ліпше подбала про нашого дорогого гостя. Як-не-як, обідня пора – слід би й перекусити.

– Мамо, а я гадала, що ти, як завжди, цим займешся.

– Е-е, бачу, в тебе ще вітер в голові гуляє. Не доросла бути хазяйкою, – дорікнула я й почала розсупонювати торбу, що висіла на боці Орлика. – З дитячого віку ти, доню, ще не виросла.

Мирославу це трохи спантеличило, і вона взялася мені допомагати.

Я вийняла чималий згорток лопушиних листків, розломилла корж на три великі частини й поклала на них шматки козиного сиру.

– Яруне, призволяйся! – гукнула я.

Хлопець трохи розгублено, як мені здалося, поглянув на страву. Присів, зняв сир, взяв кусок коржа і подав Орлику. Той ніби чекав гостинця – швидко запрацював щелепами. Я зрозуміла свій промах, витягла цілого коржа й передала Ярунові зі словами:

– Він теж один із нашої сім'ї. Зголоднів, трудяга.

Ярун з таким теплом та ніжністю глянув на мене. А я додала:

– Ми з тобою подружимося. Правда, Орлику?

– Обов'язково. Інакше й бути не може. Орлику, з такою щедрою та гарною хазяйкою ми не пропадемо, – і ніжно погладив гриву коня.

Ті слова приємно залоскотали мені у грудях. Здалося, що то Родислав вимовив устами сина. І я на radoщах спитала:

– Може, йому ще коржа? – і простягнула свій шматок Ярунові.

Але він порадив:

– А ви йому самі подайте.

Я швидко підхопилася. Орлик напружив вуха, трохи відступив убік. Я ж умовляла, як дитину:

– Ах ти ж, мій милий, добрий, ніжний, ласкавий, прошу – візьми оцей хлібець.

Орлик спочатку кілька разів відвертав голову, потім скося зиркнув на Яруна. Той закивав, даючи згоду. Тільки тоді кінь взяв корж з моїх долонь, торкнувшись мокрим шкарубким язиком.

– Який ж ти розумний – як твій господар, – похвалила я.

Ярунові ці слова, схоже, сподобались. Він з вдячністю дивився на мене. І я зрозуміла: якщо його отак підтримуватиму та підхвалюватиму, він радий буде нашому спілкуванню. О, Яруне! О, Ро-

диславе! Як же я вас люблю! Добре, що ці слова не злетіли з моїх губ.

Після обіду ми знову відправилися в путь. Згорі йти легше. І під вечір за вигином лисого пагорба показалося й наше стійбище. Відверто кажучи, за дні відсутності я за ним скучила. Хоч ззовні поступається Сонячним Хатам. Одначе воно своє, рідне. І я уявила, як поряд з вертебами піднімуться та забіліють хатки на тлі блакитного неба і синього моря. Невдовзі, я в це вірила, наше поселення зовсім зміниться. І завдяки Ярунові. На нього надія. Він справиться. І я в цьому допоможу. Я стану його правою рукою, його опорою. Я стану для нього незамінною. Тут же впіймала себе на грішній мислі: «А, може, й коханою?». Хотілося б. Він так схожий на Родислава...

– От ми й прийшли. Нарешті! – обернулася я до Яруна.

Втужмить моя права нога наступила на камінь, підвернулася, я, зойкнувши, обхопила кісточку й опустила на землю. Ярун прискочив, почав ніжно гладити ногу. Мені було так приємно, наче то торкалися руки його батька. Потім обіч стежини зірвав три листка подорожника, прошепотів над ними якесь заклинання й приклав до кісточки. За хвилину біль ущухла. Чи то від подорожника, чи від доторку рук цього милого парубка.

– То, може, рушимо далі. До домівки рукою подати, – я почала зводитися, та Ярун мене утримав. Він підійшов до Орлика, щось йому зашепотів на вухо. Кінь на знак згоди закивав.

– Зараз я тебе посаджу на коника і ти вїдеши до свого стійбища, як богиня, – Ярун підхопив мене на руки, хотів посадити на коня, та я запручалася.

– Боїшся?

– Страшенно. Де ж це видано, щоб люди верхи на конях їздили. Тим паче, жінки. Такого ще не було.

– А віднині буде. Не тривожся, не впадеш, я тебе триматиму, – й поклав жажку долоню на моє стегно. Якась дивна хвиля прокотилася моїм тілом і спинилася внизу живота. Я глянула на парубка – чи й він щось подібне відчуває. Ні, Ярун зосереджено ступав поряд, дбав, аби я не зсунулася та не звалилася. Дивні створіння – оці чоловіки. Товстошкірі. І чим тільки у них голова забита?

Земляки, побачивши здаля коня, у німому чеканні застигли посеред майданчика. Запримітивши мене, почали щиросердо вітати та дивуватися.

– Берегине, як це тобі вдалося коня приборкати? – допитувалися.

Я хотіла розповісти, як було насправді, та Ярун мене перебив.

– Та як? – почав розповідати. – Ішли ми лісом, а навстріч оцей красень на чотирьох ногах. Підбіг та й каже: «Захистіть мене від вовків. Я вам вік служитиму». Ваша господарка й погодилася. Вона змахнула рукою – і вовки полетіли шкереберть. А оцей кінь після того й каже: «Господине, сідай на мене, я тебе до оселі доведу». Як було не погодитися? Так що, добродію, беріть приклад зі своєї старійшини. Сподіваюсь, це перший кінь у вашому поселенні, та не останній.

– Тобто нам теж іти до лісу і чекати, доки якийсь кінь втікатиме від вовків? – пожартував Владко.

– От-от! Правильно кажеш. Наче на воду подивився. Негайно збирайся до лісу, а то проґавиш своє щастя, – посміювався й Ярун.

– А ти, бачу, веселий хлопець. Нам такі підходять, – засміявся Владко.

– Берегине, як це тобі вдалося осідлати дикого коня? – спитала моя подруга Дорада.

І тут я не втрималась:

– Та хіба то я? Ось оцей парубок. Він хазяїн цього коня.

– Не хазяїн, а друг, – поправив Ярун.

– І звати його Орлик, – продовжила я.

– Кого? Оцього парубка? – все ще підсміювався Владко.

– Та ні. Коня! – серйозно відповіла. – А Ярун – будівничий. Я запросила його звести такі хатини, як у його селі.

– Він і візки на колесах вміє лагодити, – додала Мирослава. – Він усе вміє.

– А цілуватися теж? – хихикнула одна із дівчат. – Як не вміє, то навчимо!

Дівчата пирснули зо сміху.

– Ви мені поглузуйте! – суворо глянула я з коня.

– Вже й пожартувати не можна, – вдала образу дівчина і відступила за спину подруг.

– Так що, чоловіки наші дорогі, з завтрашнього дня починаємо готуватися до будівництва хат, до нового життя. Досить нам тулитися у вертебах та землянках. Як та що робити – розкаже Ярун, – наказувала я. І до підлітків: – Ану, шибайголови, швиденько мотніться та принесіть Орликові води й трави. Бо він, сердега, в дорозі змучився та втомився.

Хлоп'яки миттю гамірливою юрбою зірвалися з місця. Двійко кинулося до криниці, набрали у дерев'яну довбівку води і, захопившись за крайки, піднесли Орлику та лагідно примовляли:

– Пий, Орлику, пий. Який же ти гарний! Який же ти смирний!

Для малечі поява коня стала відкриттям, святом. А я вже прикинула, що скоро таких коней у нашому стійбищі стане багато. І цьому Ярун навчить. Знову Ярун... Мені здалося, що я про нього згадую щомиті. Навіть, більше, ніж про свою доньку.

А тут Владко присікався до Яруна:

– Перш, ніж братися за справу, намалюй та розкажи, з чим нам доведеться морочитися. Може, шкурка вичинки не варта, – босою ногою розрівняв пил і вручив Ярунові хлудину.

– От же який ти затятий! – гримнула на нього я. – Дай людині хоч трохи відпочити!

– Встигне! – ніби між іншим мовив Владко. – Кресли!

Ярун присів і почав паличкою дряпати пилюку і розповідати, що й до чого. Над ним з цікавістю посхилялися наші чоловіки. І коли він закінчив своє пояснення, Владко випростався, крякнув:

– Оце діло! – і по-дружньому лягнув Яруна по плечу. – Що ж, братове, завтра зранку, доки не так шпарко, й почнемо, – і тут же осікся, винувато перевів погляд на мене й додав: – Наша добра Берегине, просимо дати згоду на будівництво отаких хат.

Моє слово, звісно, має вагу. Та ця справа настільки важлива, що вирішувати одноосібно я не мала права. Адже зведення хат торкнеться всього укладу нашого життя, кожного огнищанина. Це слід погодити з радою жінок-старійшин, з віче.

– Особисто я — за! Мені сподобалися будинки, які я бачила в Сонячних Хатах. Але що скаже громада?

– А що тут голову ламати! Треба будувати! – першими загуділи чоловіки, тицяючи руками у начерки на пилюці.

– Що думають жінки з цього приводу? – я обвела поглядом жінок-старійшин.

Наперед ступила Дорада, жінка мудра, з її думкою рахувалися всі радниці.

– Я вважаю, що нам слід підтримати такий почин наших чоловіків.

– А ви як гадаєте? – я звернулася до старійшин, які стояли за нею.

– Тут і маракувати нічого – треба будувати! – відповіла знахарка Живана.

– Схвалюємо! – сказали й інші жінки-старійшини.

– От і добре! – звернулася я до Яруна, все ще сидячи на Орликові. – Ти, будь ласка, прикинь, що та скільки необхідно. І завтра ж починаємо ось на цій рівнині. А тепер зніми мене, бо, схоже, я вже конику надоїла.

– Спускайтесь, Берегине, – Ярун обхопив мене за талію. І знову я затріпотіла. Тільки не подала виду, аби односельці в чомусь не запідозрили. Парубок турботливо поставив мене на землю й спитав: – Як нога?

– Майже не болить, – я вдячно усміхнулася і голосно, щоб усі чули, додала: – Попрошу Живану, вона пошепче, погладить, і вранці ти, я та дроворуби відправимося в ліс за деревиною. Владку, приготуй розчин вохри, щоб мітити потрібні стовбури. А тепер – спочивати! – і я почимчикувала до вертеби.

– Берегине, мені не терпиться на море глянути. Жодного разу не бачив, – сказав Ярун.

– Мамо, я покажу йому море! – визвалася Мирослава. І в голосі її бриніло незвичайне збудження. Я вкотре переконалася: Ярун припав до душі моїй доньці. О, лихо! А як же я?

Та я її різко спинила:

– Це не дівоча справа – супроводжувати парубка. Владку, тобі доручаю нашого будівничого. А ти, доню, проведи мене до вертеби.

Звичайно, й Мирослава могла б його провести. Та мені не хотілося, щоб вона залишалася наодинці з тим, до якого тягнулося моє серденько. Я запросила до своєї вертеби Живану. Сказала, що завтра зранку повинна бути разом з усіма у цій новій великій справі. Мені дуже хотілося бути поряд з Яруном. Живана щось поворожила, покрутила ногу й сказала:

– Завтра бігатимеш, як молода, – та й пішла собі.

Через годинку Ярун повернувся, обережно відхилив полог вертеби. З-під його широких брів бризкала радість.

– Море – це таке диво! Очей не відвести! І шумить, і рокоче, і ластиться! А які обривисті скелі над ним! До Неба сягають! Здається, вони стоять на сторожі безкінечного синього обширу.

І ще довго, коли ми вечеряли і вже лягли в постіль, Ярун не вгавав, захоплено розповідаючи про море. Я тільки кивала головою. А Мирослава все повторювала:

– Я тобі ще такі місця покажу. Такі місця!

І тільки, коли в печері зовсім стемніло, я розпорядилася:

– Мирославо, ти лягай біля мене на лежанку, а наш дорогий гість спочиватиме на твоїй.

Вночі мені привидівся той же сон: буцімто в моє лоно спускається ясний промінь, а на його тлі проступають обриси... Раніше то був лик Родислава, а тепер Яруна. А, по суті, один і той же. Мені було так приємно, що я аж застогнала. Добре, що Мирослава та Ярун, стомлені переходом, не почули. Після того я довго вовтузилася, перевертаючись із боку на бік. Щоб оте все значило? І чомусь перед очима постало: буцімто ми з Яруном кохаємося на тінистій галявині соснового лісу біля гірського ручая. А потім нібито із того струмка випірнула високо вгору велика риба, майнула лускою і впала у чисту воду. І різнобарвні бризки, переливаючись, обдали мене з ніг до голови. Були вони такі приємні, що мені захотілося відчутти їх і вдруге, втретє... Я відкинула оте наслання і спокійно заснула, так і не зрозумівши, до чого воно.

Ледь Сонце-Сур'я показалося над тихим морем, ми вже були на ногах. Я зодягла нову сіру полотняну вишиванку, синю спідницю. Ставши на коліна, в куті помолилися Дажбогу перед сонцеликою сваргою, попили із глека святої води, що стояла поряд з її золотистим зображенням. Поснідали вчорашнім коржем, що поклала нам ще Бережа. На майданчику біля крислатого дуба збиралися сельчани. Стиха порадившись з Яруном, я оголосила:

– Діятимемо так. Йдемо до лісу. Я та Ярун попереду – вохрою помічатимемо стовбури дерев, які підуть на спорудження каркасу. Четверо дроворубів на чолі з Владком їх валитимуть. А ця четвірка зноситиме до стійбища.

– Може, волів запряжемо – нехай тягнуть, – сказав вихрастий русочубий парубійко.

– На лісовій стежині волам не розвернутися, – заперечив Владко.

– То, може, використаємо отого коника? – пролунав той же голос.

Ярун спочатку сердито зиркнув на нього, а потім його уста розпливлися у посмішці:

– А ти спробуй! Бери Орлика за повід та й веди!

– А що – запросто! – і сміливець почав сторожко підходити до коня.

Та коли наблизився на відстань двох ліктів, Орлик повернувся до нього задом, махнув хвостом і так збрикнув, що ледь не дістав копитами до грудей парубійка. Той відсахнувся і з усього маху гепнувся сідницею в пилюку, аж здійнялася легка хмарка куряви.

– Та це звір! – рачки позадкував парубійко.

Гурт сельчан зайшовся реготом. Люди сміялися довго, до сліз та все підначували нещасного.

Ярун підійшов до парубка, простягнув руку й, піднімаючи на ноги, спитав:

– Що ж, перше знайомство відбулося. Хочеш завоювати його прихильність, спочатку пригости його оберемком свіжої трави, напої водою та поговори з ним по-людськи. І тоді він підпустить до себе. Кінь, як і людина, – вільнолюбне створіння.

– Та я це миттю! – пообіцяв парубок. – Можеш на мене покластися. Сподобався мені цей звір – на мене схожий.

Гурт знову розсміявся.

– От що, друже, довіряю тобі цього огира. Сподіваюсь, ви подружитесь, – мовив Ярун. Наблизившись до мене, тихо завважив: – От побачите, вони стануть нерозлийводою. То йдемо?

– Пора! – гукнула я усім.

– Я теж з вами, – Мирослава стала поряд з Яруном.

Звісно, мені цього не хотілося. І я спокійно сказала:

– Донечко, на тобі велика відповідальність – разом з жінками приготувати смачний обід для лісорубів.

– Мамо, може, комусь іншому доручиш? – скривилася Мирослава. – Я теж хочу знати, які дерева потрібні для зведення хатин.

Та я була непохитна:

– Мирославо, ти потрібна тут.

– І за Орликом, будь ласка, приглянь, – додав Ярун.

Схоже, його слова подіяли ліпше, аніж мій наказ. Мирослава важко зітхнула й розвела руки, мовляв, так тому й бути.

– Тільки не баріться, а то обід вичахне, – з тихим смутком глянула на Яруна й подалася до вертеби.

За чверть години ми оминули Святу гору і опинилися в густому сосновому лісі, що зеленою стіною стояв над прудким ручаєм.

– Який чарівний ліс! – дивувався Ярун. – Вершини сягають хмар. І стовбури – в обхват. Але нам потрібні тонші, легші стовбури – щоб стеля витримала. І бажано висохлі.

– Тоді нам туди, поближче до чагарників, – я рукою вказала вздовж струмка і першою попростувала стежиною.

– Це те, що нам потрібно, – вдоволено сказав Ярун і почав квачем із жмутка прив'яленої трави ставити мітки на стовбурах.

– Хлопці, починаємо валити ліс, – я озирнулася на чотирьох дроворубів.

В їхніх руках замигтіли дубові сокири із гострими кремнієвими вставками, туго прив'язаними тонкими шкуратками. Справа це морочлива, вимагає чимало сил і вміння. Тим паче, що нерідко кремній щербатився, а то й ламався.

– Рубатимете тільки ті дерева, які ми позначили вохрою, – нагадала я.

Ми з Яруном подалися далі. За якихось півгодини намітили більше двох десятків сосен.

– Який же ти мудрий! Який діловий! Дивитися на тебе – одне задоволення! – підхвалювала я. – Точнісінько таким був твій батько.

– Він тобі подобався? – спитав.

– Дуже. І зараз ти – наче він, – я відчула, як затенькало моє серденько від того зізнання. – Дозволь мені якомога частіше тебе бачити, чути. Ти такий гарний!

Сонце, піднімаючись, припікало все дужче. Діймала спрага. І я запропонувала Ярунові спуститися до ручая. Тут перед загатою він розширювався, утворюючи невеличке плесо. Схоже, там води було по груди. Я швидко збігла вниз. Юнак за мною. Нахилилася, зачерпнула пригоршнями води. І тут, не знаю, що на мене найшло, я бризнула на нього водою, а сама втратила рівновагу і звалилася в ручай. Приємна прохолода обволокла розпашіле тіло.

– Як же це ти так необережно? – Ярун подав мені руку. Я вхопила її, потягнула — і він теж опинився у воді. Та швидко оговтався. Підняв і поніс мене на берег. Мокра сорочка й спідниця обліпили мої груди й стегна. Я посміювалася, мов юна дівця. Обхопила рукою його міцну шию і все пал-

кіше пригорталася до його тугих пружних грудей під розстебнутою шкіряною курткою. І тут сама не знаю, як мої уста злегка торкнулися його губ. Один раз, другий, третій. Він не відповів. Певно, ще був нецілований. А я відчула, як нестримна жага бурхливими хвилями прокочується моїм тілом. Я припала до його уст. І солодка млість наповнила мене. Ярун трохи розгубився. Не відав, як йому діяти. Мабуть, оце вперше він цілувався з жінкою.

– Ярунчику, не бійся мене. У тебе такі солодкі уста. Ти такий гарний. Ти такий ніжний, — я, мов киця, лащилася до нього, звивалася в його руках. І за кілька миттів відчула – його теж охопила пристрасть, з якою він не знав, що робити. Тепер уже він нетерпляче цілував мої уста, шию. Я непомітно розстебнула заціпки на грудях і прошепотіла:

– Поцілуй їх. Як приємно відчувати твої губи.

Він так лагідно виціловував мої перси. Я була сама не своя. Та нам заважала мокра одежа. І я взялася стягувати з нього куртку, а він розстібати мою одіж. І ось ми вже зовсім голі.

– Милій мій! Щастя моє! Радість моя! – я відкинулася горілиць на високу соковиту траву, міцно притискуючи до себе Яруна.

Він був, наче натягнута тятива. І все ще не знав, як йому чинити. Я забула все на світі. Я допомогла йому оволодіти мною. І, закривши очі, відчула, буцімто лечу, не відчуваю ні землі, ні неба. А лише доторки Яруна. Здавалося, ми одне ціле. Мені ввижалося, що Ярун входить в моє лоно отим ясним сонячним променем – як у сні.

– О, Родислав! О, кохання моє! – простогнала я.

– Яка ж ти медова! – прошепотів він, міцно стискуючи мої плечі. І я зрозуміла, він залишив у мені частинку себе. Як приємно відчувати, що доставляєш задоволення не тільки собі, а й чоловікові. Ми так і застигли в жагучих обіймах.

– Яка ти неймовірно ніжна та ласкава! – заговорив він трохи охриплим голосом. – Ніколи не гадав, що так приємно насолоджуватися жінкою. Ти така! Ти така – як Всесвіт! Для мене ніби ще одне сонце засвітилося у цьому світі! Як гарно! – він пестив мої перси.

– Ти ще будеш мене кохати? – я, куйовдячи його темне волосся, притулила голову до своїх грудей.

– Я віднині у твоєму полоні, – шепотів він поміж цілунків. – Так приємно кохати таку жінку!

І знову невиситима жага струснула моє тіло. І знову він до хрусту стиснув мої плечі. Я з заплученими очима втратила землю під собою й полетіла у блакитну вись.

Потім ми лежали поряд, обнявшись. А з мене виплескувались слова:

– Милый мій! Коханий мій! Рідний мій! – цілувала я його. І ледь чутно сказала: – Давай і завтра підемо до лісу.

– Я б такий, щоб з нього не виходити. Ти – чарівниця!

– То згода? – я щасливо пригорнулася до його грудей.

– Якщо жінка, тим більше така, як ти, хоче, то чоловік не має права відмовити, – заусміхавшись, повторив він негласне правило, що побутувало серед слов'ян. Ким воно придумано, не відомо. Але його дотримувались. Щоправда, на дівчат воно не

розповсюджувалося, вони мали дбати про свою цноту для свого обранця. – Для мене то щастя – тебе обіймати.

Здалеку доносився стукіт сокир. Лісоруби підступали все ближче.

– Треба збиратися, – трохи сполошилася я й почала натягати на себе ще вовку одіж.

Мені не хотілося, щоб хтось нас побачив у такому стані. Все таки я старійшина. Роззирнулася навкруги. І мені здалося, що куці лозняка колихнулися. Аж стріпнулася від думки, що нас помітили. Прислухалася. Наче тихо. Ніде нікого. Тільки зозуля кувала по той бік струмка. Відігнала ляк. Ярун був спокійний. Він нахилився до води і довго плюхав собі в обличчя. Те саме зробила й я.

– Ти аж світишся і промінишся. Я тебе відчувала шкірою, – він любувався мною.

– А все тому, що я кохаю тебе, – знітилася я. – Який же ти жагучий! Про такого мріяла усі ці роки.

І за мить ми вибралися на стежину, навпростець поміж сосен попростували до лісорубів.

– І багато ви намітили стовбурів? – спитав Владко. Він дивився на мене якимось підозріло. В кутиках його рота причаїлася лукава усмішка.

– На три хати вистачить, – відповів діловито Ярун. – Але цього замало. Нам слід заготувати деревину на десяток хат. І бажано сухі стовбури. А ці, сирі, нехай трохи потомляться, підсохнуть. Так що налаштуйтеся з хлопцями й на завтрашній день.

– Як скажеш, добродію, – майже глузливо сказав Владко.

Я зрозуміла чому – він звертався до мене як до старійшини, а, виявляється, за мене відповів

Ярун. Так не мало бути. Однак я тут же себе втішила. Ярун – будівничий, то нехай і керує. Але я мала щось мовити.

– А тепер, хлопці, пора й на обід!

Лісоруби з радістю заткнули за пояси держална сокир, по двоє взялися за краї щойно зрубаних дрючків і подалися вниз. Ярун теж підняв край стовбура, Владко вхопився за інший кінець.

Знизу загавкали собаки, нас зустрічаючи. Першою кинулася до нас Мирослава. Вона мимохить зиркнула на мене і не зводила погляду з Яруна, а він дивився собі під ноги, ніби не помічав доньку. Я з жалем у серці спостерігала за своєю дівчиною. Її поведінка говорила про закоханість.

– А ми вам і борщ зварили, і м'яса насмажили, – щебетала вона. – Залишилось лише сурину з холодної печери винести. Хто мені допоможе? – і знову її блакитні очі шукали Ярунів погляд.

Але Ярун ні слова. І тут Владко радісно вигукнув, опускаючи стовбур:

– Звичайно, я! Завжди радий тобі допомогти, Мирославко!

Ярун ніби не чув. Діловито потягнув стовбурину до гірки деревини. Мирослава на мить застигла з виразом розчарування і розгубленості, та швидко себе опанувала:

– Яруне, наші діди таку сурицю готують – подібної на всьому півострові Слов'янці не знайдеш. От побачиш!

Ярун мовчки перекладав деревину, хоч цього й не слід було робити. Я зрозуміла його ніяковість – боявся, щоб Мирослава в чомусь не запідозрила. А вона, спостерігаючи за його роботою, гучно сказала, щоб і він почув оте награне з нотками образи:

– Владку, друже мій дорогий, а проведи мене до печери! Бо там темнувато, а я ляклива.

І вона та Владко з гордим виглядом подалися до приземистої вертеби, справді холодної, – там громада зберігала запаси харчів. А я на правах хазяйки підійшла до Яруна й зашепотіла:

– Сонце моє, не бентежся. Поводь себе, ніби нічого не сталося. Всміхайся, радій. Ти ж такий гарний – найкращий у світі. Тобі ж було хороше зі мною?

– Дуже, – озвався він. – Однак мені не хотілося б, щоб нас у чомусь підозрівали.

– А нікому нічого й знати не потрібно. І про наші стосунки ніхто не дізнається. Я кохаю тебе. Однак на людях ставитимуся до тебе, як до поважного гостя, як до будівничого. І якщо часом буду з тобою суворою, пробач мені. Так потрібно. Я обожнюю тебе. Ти моя радість на цьому світі. Прощу, будь щирим і веселим – як першого дня, коли прибув до стійбища.

– Слухаюся, старійшино Святої Гори, – голосно вигукнув Ярун, обернувшись до мене, та так, що всі, хто був на майдані, допитливо глянули на нас. – Цих стовбурів замало. Завтра ще підемо до лісу на заготовлю деревини. І прошу вас, старійшино, допомогти мені. Ви так добре знаєте ці місця. А наступного дня почнемо споруджувати нові оселі, – він галантно вклонився мені і, взявши за лікоть, повів до гурту.

Почувши це, й жінки, й чоловіки, радо заляскали в долоні.

– Такого я тебе кохаю ще сильніше, – ледь чутно мовила я.

І, як тільки Мирослава й Владко, вибралися з печери з двома великими горщиками, Ярун подався до доньки зі словами:

– Та хіба ж можна красуні носити отакезні глеки? – і взявся за глека, що тримала Мирослава. Але вона відсмикнула руки вбік і визивно мовила:

– Треба було йти, коли я запрошувала. А тепер я й сама донесу.

– Наступного разу запроси особисто мене, – і приязно глянув на доньку. – І будь певна – я тобі не відмовлю.

Їхні погляди стрілися. Мирослава першою прикрила віями очі, хотіла обійти та він заступив дорогу і спитав:

– А де мій Орлик?

– Он там, в тіні старого крилатого дуба. Діти від нього не відходять. Стільки йому трави нанесли – на тиждень вистачить. І водою поять. І гладять, – і як тільки Ярун повернув голову, Мирослава прошмигнула мимо нього. Глек поставила на довгий дерев'яний стіл, що під іншим опшатним дубом. А Ярун швидко подався до коня. Той, забачивши друга, радо заіржав і закивав головою. Юнак обійняв його за ший, поцілував у білу зірочку на лобі:

– Потерпи, Орлику. Після обіду я тебе викупаю в морі. Впевнений, ти ще не бачив стільки води.

Я слухала та дивилася на Яруна, який обіймався з конем, і, соромно, навіть, собі зізнатися, мені хотілося бути на місці Орлика. Бажала знову відчути його руки. І тут же відіграла грішні думки ще й покартала себе. Та попросила у Дажбога прощення, кілька разів наклала на себе Перуницю.

За столом на лаві зліва біля мене вмостилася донька, справа Ярун. Перед трапезою ми всі встали, помолилися, попросили Дажбога бути до всіх нас, своїх дітей, добрим та милосердним, осінили себе

перстами. І коли знову сіли, кухарка поставила перед нами глибоку миску з червоної глини, поклала дерев'яні ложки. Почулося дружнє сьорбання.

А вночі, проснувшись, я місця собі не знаходила. Причина – сон. Цього разу буцімто розверзлися небеса і мене осіяв великий пучок променів. І голос Дажбога басистий, суворий, вимогливий: «Грішиш, Берегине! Тобі доручено берегти людей, їхнє благополуччя, а ти що чиниш? Забула про свої обов'язки. Порущуєш покони Прави!». «Навіщо ж ти мені послав оцього юнака?» – дорікнула я. «А ти здогадайся», – відповів Дажбог. «Не можу. Боже, ти дозволив мені закохатися в Яруна. Нащо?» – допитувалася я. «Бо тільки від справжнього кохання народжуються діти, які здатні стати мудрецьями, спасителями, окрасою будь-якого роду», – голос Дажбога пом'якшав, потеплів. «Мені не відомі твої плани, Дажбоже», – все дужче тривожилася я. «Твоє покликання – народити Спаса. І ти його приведеш на світ на Великдень. Так що готуйся. І назвеш його Кришнем». «Та як же це, Господи?» – заламувала руки я. «Ти станеш матір'ю Спаса. А Яруна відсторонити від себе. Не ти його доля», – заспокійливо відказав Дажбог. «А хто?» – вирвалося в мене. «Поживеш – побачиш», – і променистий пучок світла піднявся вгору. Мене всю аж тіпало від таких новин.

Щоб не розбудити Мирославу, зсунулася з ліжника, обережно відхилила шкіряне покривало, навшпиньках вийшла з вертеби й пішла на майдан до дуба, якого всі називали священним. Слава Богу, ніде нікого. Я притулилася всім тілом до дуба, обійняла його, як рідну людину, та так і

завмерла. І відчула, як в мене згори крізь густе віття вливається сила Неба, а знизу піднімається й наповнює сила Матінки-Землі. Проте в голові кишка кишіли думки, одна іншої суперечливіша. Та так я й простояла, обійнявшись із дубом, до сходу Сонця. А Світило народилося веселим, грайливим, усміхненим. Я зрозуміла той знак – то провіщення. Чого – я ще не тямил.

* * *

Наступного дня ми знову відправилися до лісу. Дроворуби взялися валити стовбури сосен. А я з Яруном подалися далеко вперед. Він вохрою помічав дерева. Цього разу я вивела його на невеличку галявину посеред височенних дубів та сосен. На ній по груді трава і стільки запашного цвіту! Рай та й годі! І я у благосному передчутті опустилася на оті квіти, приминаючи їх. І тут же поряд приліг Ярун. Мені хотілося поніжитися, полюбуватися всім оцим – квітами, блакитним небом, послухати бджіл та джмелів, пташок, які перегукувалися та дзеленчали навколо. Та Ярун своїми губами торкнувся моєї шиї – і все моє тіло потягнулося до нього, невтримна хвиля жаги прокотилася від голови до ніг. Я не могла противитися, лише встигла вимовити:

– Коханий мій! Іди до мене! – і його уста затулили мені рота. Він цілував пристрасно – справжній Яр-Ярило та й годі.

І знову я опинилася на сьомому небі... І забула про все на світі. І про нічний сон та голос Дажбога.

Вдовольнивши жагу, Ярун відкинувся на траву. І тільки тепер я знову почула і пташок, і джмелів, і запах лісових квітів.

– Немає більшого щастя, як віддаватися коханому, – чомусь самовільно прошелестіли мої уста.

Ярун ніжно обійняв мої оголені перси.

– Я вдячна Богові, що він подарував мені тебе. Хай не надовго – на часинку, – тихо мовила я. – Мені здається, що бог – у твоїй особі. Якби не ти, я б прожила життя, та так і не пізнала справжнього блаженства. Хвала богам!

– Я теж тебе кохаю. Ти перша жінка в моєму житті, – зронив Ярун, схилившись наді мною.

– Вірю. Але не остання. Не я твоя доля, – всміхнулася я, повторивши слова Дажбога. І, обхопивши долонями голову Яруна, довго цілувала губи, ніс, щоки, очі, не даючи змогу задати запитання, на яке мені не хотілося відповідати. – Я тебе кохатиму все життя. І допомагатиму тобі завжди і в усьому. Однак я не твоя доля, – знову нагадала я. І ком застряг у горлі. Мені стало жаль себе і ладна була розплакатися. Та згадала, що я все ж старійшина – маю дбати про виконання настанов Божих.

– Я тебе ніколи не... – почав говорити Ярун, але я затулила його уста цілунком.

– Нічого мені не обіцяй. Не треба. Ти дав мені те, про що я довго мріяла. Я сприймала тебе як уособлення твого батька Родислава. Не ображайся, що так кажу. Я, цілуючи тебе, бачила Родислава. І вдячна Богам, що вони звели мене з тобою.

– То ти кохала не мене? – Ярун стиснув мої плечі.

– І тебе, і твого батька. Та ти розчавиш мене. Ти робиш мені боляче, милий, – вирвалося з моїх грудей.

– Та який я милий! Поряд з тобою не батько, а я! Чи ти не бачиш? – Ярун все дужче тормосив мене.

– Звичайно, бачу. Бачу тебе і тільки тебе. Але відчуваю Родислава. Спасибі тобі, що ти є на світі, Яруне.

– Але це несправедливо! – вигукнув юнак.

– Не гнівайся. Я тобі в матері годжуся. Хіба не так?

– Не так! Ти моя перша жінка, яку я покохав! – майже кричав Ярун і раптом розм'як, відпустив мої плечі і тихо-тихо проказав: – Не полишай мене.

– Я завжди буду з тобою, – турботливо, по-материнськи взялася його втішати. – Ти не розумієш, хто тепер для мене.

– І хто?

– Той, хто повернув мене до життя, хто допоміг втілитися моїй мрії. Спасибі за це богам Вирію. Я неймовірно щаслива.

– Тільки не проганяй мене, – ще раз попросив Ярун. – Я тобі такий дім збудую – подібного ні в кого не буде на всьому півострові. Тільки дозволь насолоджуватися тобою.

– І як це ти собі уявляєш? Хочеш, щоб про нас у стійбищі пліткували? Скажуть, взяла собі за мужа парубка. Який я приклад подаватиму? Боги мене теж покарають. І перед твоєю матір'ю я завинила. Як їй усе поясню? Вона мене прокляне – і ворожість роз'єднає наші роди. Милий мій Ярунчику, ти маєш це уяснити заради благополуччя усіх нас на цій землі.

– Ну, хоча б дозволь насолоджуватися твоєю присутністю, – вимолював згоду Ярун.

– Яруне, я безтямно любила твого батька, але... Але у нас з ним не було того, що з тобою, – я намагалася якось розрвати парубка. – Родислав уже давно у Вирії. Можливо, він бачить нас. Не виключено, що саме він, аби загладити свою провину, послав мені тебе. Як же я вас обох кохаю!

Ярун умовк, сидів замислений, пригнічений, потім підвів очі до Неба, відкинувся на траву, підклавши руки під голову, і його уста прошелестіли:

– Спасибі, батьку, за те, що ти звів мене з цією жінкою. Вона стане й моєю Берегинею.

– Яруне, зрозумій мене правильно. Так треба. Ти стрінеш дівчину кращу від мене. Я знаю. І ти з нею будеш справді щасливий, – утішала я, зодягаючись. – Ходімо до людей.

– Залиш мене наодинці. Я хочу подумати та порадитися з богами, – глухо відказав Ярун.

Я дивилася на нього, і жаль розривав мені серце. Та наостанок тільки й спромоглася запевнити:

– Тебе вже кохає дівчина з нашого стійбища. Тільки придивись. Вона така красуня – мені до неї, як до неба. І спасибі тобі за все. Я піду перша, а ти не барися, – я різко відвернулася, осмикнула одіж і подалася на стук дроворубів. Рясні сльози крапали мені під ноги. Як мені хотілося повернутися, знову впасти в обійми того парубка і забути усе на світі. Та тут же відігнала ці думки, бо вони грішні. Я спинилася на косогорі, осяяному Сонцем, і почала молитися та просити прощення й поради у Дажбога та Живи.

Коли я з лісорубами повернулася до стійбища, до мене кинулася Мирослава.

– А де Ярун, мамо? – в її голосі й очах замерехтіла тривога. – Чи не сталося чого?

– Він ось-ось прийде, – я з співчуттям і острахом глянула на доньку.

– Ти його залишила самого? А якщо він заблудиться? Мамо, ну, хто ж так з гостем поводитьсь? Ще, чого доброго, образиться. Піду йому назустріч, – Мирослава вже збиралася гайнути до лісу, та я утримала її руку.

– Не хвилюйся. З таким парубком нічого лихого не трапиться. Він з хвили на хвилю об'явиться, – заспокоювала.

Я розуміла переживання доньки – Ярун заповнив її юне серце. І тут я відчула таку провину перед нею – аж защеміло в грудях. Складалося так, буцімто я перехопила щастя, що призначалося їй. І що, коли Мирослава дізнається про наші з Яруном стосунки? Та вона не просто образиться на мене, а зненавидить. Хоча б Ярун мимохить не проговорився. Та, схоже, він не базікало. Ні, він не скаже. А як же мені тепер жити? Споглядати, як Мирослава та Ярун милуватимуться? Це страшні муки. Втім, чому муки? Якщо у них заладиться, я маю радіти. Адже я кохала не Яруна, а його батька Родислава. А його син подарував мені лише те, що не зміг його тато. Подумавши так, я заспокоювалася. І вже за мить ніжно пригорнула доньку.

– Бачу, тобі сподобався Ярун. Правда? – я заглянула в зіниці доньки.

– Правда, мамо. І дуже, – почервонівши, зізналася донька.

– Тож будь з ним чемною та лагідною – і він стане твоїм, – порадила я.

– Але ж він не звертає на мене увагу, – ледь не плакала донька.

– А ти все одно будь з ним ввічливою. Стань йому надійною помічницею. І він це оцінить. Повір моєму досвіду.

– Дивно таке від тебе чути. Адже не ми, жінки, а чоловіки мають дослухатися до нашої думки, виконувати наші забаганки, – запально торочила донька.

– Якщо хочеш, щоб Ярун став твоїм, зроби так, як я кажу. Інакше втратиш його.

– Однак це не за звичаєм! – стояла на своєму Мирослава. – Чоловіки повинні підкорятися волі жінок.

– Звичай звичаєм, а ти маєш зарубати собі на носі: призначення жінки – не наказувати чоловіку, а кохати його, дбати про нього, народжувати дітей від нього.

– Тобто я повинна прислуговувати чоловікові? – хмурилась донька.

– Ні. Кохати. А заради коханої людини можна поступитися всім, тим більше такою дрібницею, як гонор. Не варто догоджати, треба любити більше, ніж себе.

– Мамо, але в такому випадку жінки втратять владу. І чоловіки запанують над нами.

Я злостилася: і ця міркує так, як Бережа. Одначе та уже в літах, а ця лише зіпнулася на твердий ґрунт.

– Запам'ятай, кохання дорожче за будь-яку владу. Кохання – це життя, – повчала я.

– Ой, мамо, не знаю, чи й вийде в мене.

– А ти спробуй. Якщо тобі це вдасться, то сама зрозумієш, що справді кохаєш. І тоді тобі все інше – тринь-трава, – напучувала я.

– Гаразд. Я поміркую над цим, – погодилася донька і знову глянула у бік лісу. – Ну, чому його так довго немає? Все-таки побіжу.

– От саме цього зараз і не слід робити. Постарайся піклуватися про нього непомітно, ненав'язливо – і він сам до тебе підійде, заговорить. Послухайся мене.

– Мамо-мамо, як це складно, – глибоко видихнула Мирослава.

– Не складно, якщо любиш, – я погладила її русу косу, що сягала стегон.

Доки ми отак наодинці теревенили, показався Ярун, похнюплений, згорблений, ні на кого не дивився.

– Завтра зранку починаємо зводити дві хати, – дивлячись собі під ноги, сухо відчеканив Ярун. – Мені на ранок потрібно восьмеро теслярів – на кожну хату по четверо. І побільше лози, глини, соломи чи сухої трави для замісу. Я не збираюся тут стриміти до осені.

– Яруне, ти б спочатку пообідав, – сказала я. – А потім обговоримо, що та як.

– Уже все обговорили, – різко випалив Ярун. Та все ж пішов до столу, де трапезували лісоруби.

– Що це з ним, мамо? – Мирослава не зводила з мене очей. – Він такий лютий. Може ти чимось образила його?

– Та трішки було. Він – хлопець з характером, як усі молоді. А я зробила йому зауваження, – вигадувала я.

– Мамо, прошу тебе, не відлякуй його своїми вказівками та порадами. Бо образиться і втече. А мені цього дуже не хочеться. Ти ж будеш ввічливою, правда, мамо? – умовляла мене Мирослава,

скоса зиркаючи у бік Яруна, який сидів до нас спиною.

Я покликала Владка і віддала розпорядження про заготівлю хворосту, глини, піску та сухого травостою. Ярун, пообідавши, почимчикував до моря. Де він був та що робив, не відаю. Прийшов до вертеби, коли вже Сур'я-Сонце опустилося за Святу гору, що кидала широку тінь на все наше стійбище. І мовчки впав на свій ліжник, коли я вже лежала на своєму. Я прагла не подавати виду, що на душі у мене кішки шкребуть. Відчувала себе одночасно і щасливою, що мене кохають, і нещасною, що доставляю стільки переживань Ярунові. Я – ні слова, ні півслова до нього. Вдала, що дрімаю. Добре, що Мирослави поряд не було. Мені хотілося не просто плакати, а ридати та щоб мене пожалів оцей парубок, син мого коханого Родислава. Отак часом життя складається. Не думала й не гадала, що закохаюсь у такому поважному віці. Не дарма кажуть, що кохання не знає ліку років. Я з приємністю пригадувала, як руки Яруна мене ніжили. І якби не острах, що от-от зайде Мирослава, пішла б до його ліжника. Та тут же стала собі докоряти, називала себе злодійкою, безбожницею, непорядною. І в пориві отих почуттів раптом зашепотіла:

– Яруне, прости мене! Прости!

І почула у відповідь:

– Прощаю. І молитимуся, щоб там, у Вирії, батько теж мене простив. Я хочу бути достойним його.

– Ти достойний, достойний, повір, – я вже не стримувала сліз, що лилися з-під вій. – Це моя провина. Я її спокутую. І зроблю все, щоб ти був щасливий у цьому світі. Присягаюся.

У вертебі запанувала така тиша, що аж дзвеніло у вухах. І добре, що нагодилася Мирослава. Було чути, як вона стягла з себе верхню сукню, шаснула під коднину, яку я їй відвернула. Притулилася, як у дитинстві, спиною до моїх грудей і черева. Я обійняла її. Мені стало хороше, спокійно, затишно. І так ми заснули.

* * *

З раннього ранку Ярун та хлопці взялися ладнати каркас для першої хати. Я, сидячи в тіні дуба, не вмішувалася, але з цікавістю спостерігала за їхньою роботою. Мені подобалося, як чітко керував усім тим Ярун. Одні будівельники обстругували кору зі стовбурів, інші підганяли їх, розмірювали й збивали дубовими цвяхами, вирівнювали місцину для майбутньої хатини. Ніби й просто. Але треба було знати, що та як. Працювали дружно. Ярун тільки встигав підказувати та радити. Його хазяйновитість мені подобалася. І цим він ще дужче нагадував батька. Дивно було спостерігати за Мирославою. Вона з дівчатами тут же біля мене ткала полотно із коноплі та льону. Та все кидала погляди на будівельників, звісно, в першу чергу на Яруна. А перед обідом ткалі відклали пряжу та веселою юрмою подалися до хлопців, защебетали, перебиваючи одна одну.

– Звірополку, це ти, певно, для мене кутину зводиш? – потішалася одна з вихрастого світлочубого парубка.

– А ти, Добролюбе, для кого так стараєшся? Може, для мене? Скажи, а де ми ліжник постави-

мо? – посміювалася інша з плечистого парубка, який щосили тесав кору широким шматком кременю.

– Лебедяне, Лебедику, а дай я тобі чоло витру, бо з нього піт рікою тече – як би повені не сталося, – щебетала інша.

Ярун тільки скупно усміхався з тих жартів та, цюкаючи топірцем, мовчки підганяв стовбур до стовбура. І тут шмат кременю, яким він тесав, тріснув, його рука ковзнула по краю і на зап'ястку виступила кров.

– Ой! – зойкнула Мирослава, що стояла поряд. Наче, то вона поранилась. Вхопила руку Яруна й почала дмухати на неї, покручуючи пальцями та бурмочучи заклинання.

Парубок не чекав на таку турботу і здивовано розглядав дівчину, ніби вперше бачив. Схоже, її увага йому була до вподоби. Він щось їй тихо сказав. Сюди не чутно. Але з поведінки Мирослави я зрозуміла, він говорив приємне. А донька й поготів зарум'янилася.

– О, та тут уже клятва на крові почалася! – засміялася та, яка щойно дошкуляла Лебедяна. – Правильно чиниш, Мирославо, нам такі умільці, як Ярун, дуже потрібні.

– У тебе ж і язик, Білозоро, як скребок, – образилася Мирослава. Ще похукала на ранку і, ніби вибачаючись, лагідно мовила: – Кров уже перестала сочитися. Тільки не опускай руку, потримай її трохи хоча б на рівні грудей.

– Не відав, що ти ще й знахарка, – дякував Ярун. – От за це я тобі та твоїй неньці таку хата збудую – очей не відвести.

– Не варто, Яруне. Поставте хату таку, як усім. Щоб нікого завидки не брали. Бо від них

тільки лихо. Добре? – і підняла свої дивні сині очі на парубка.

– Ти права, Мирославко, – погодився Ярун.

Я дивилася на цю пару, і серце моє колотилося, мов навіжене. Розумом хотіла відсторонитися від Яруна, а душею не виходило. Я заплющила очі, аби не бачити отого воркування та все просила: «Боже Дажбоже, напоум мене, грішницю! Просвіти мій розум! Врятуй мою душу! Я ж арійка, слов'янка. Я благородна. А тому маю жити без зла».

Коли відкрила очі, то Ярун уже разом з іншими хлопцями кріпив чергову балку, а Мирослава сиділа на своєму місці поряд з ткалями.

Минув місяць. Будівельники вже поставили три хати. І зліпками глини обмазали, і побілили, і дах очеретом укрили. Небачена краса! Ярун біля входу до першої хати поставив заслінки.

– Можете заселятися, – сказав Ярун, а очі ховав від мене, як винний хлопчина.

– Ой, спасибі! Оце так вертеба! Вибач – хатина! – я аж ляскала в долоні, розглядаючи хату. – А це навіщо? Ми тут усі свої, – заперечила я, вказуючи на заслінки.

– Взагалі-то це від холоду та негоди, – заусміхався Ярун у чорні вуса. – Та найважливіше – аби якісь молодці не викрали Мирославу.

– То це ти так задля неї стараєшся? – перепитала я, трохи знітившись від того напівжарту.

– Атож, – повеселів парубок і подивився прямо у мої зіниці. – Гарна у вас донька.

– Навряд чи комусь удасться її поцупити. Вона так володіє луком та ножем – не дасть себе зобидити. Втім, як мені здається, окрім тебе, навряд

чи хто її викраде, – я пильно і, навіть, з осудом зиркнула в очі Яруна. Він ніяково відвів погляд – таки відчував свою провину переді мною. Аби далі не бентежити парубка, я переступила через поріг. Долівка з червоної глини наче й висохла, але віддавала вологою. Просторі сіни, з них у різні боки входи до двох кімнат.

– Обирайте, яка кому до вподоби, – Ярун розвів руки убік кімнат.

– Мамо, а можна мені оцю – з віконцем до сонця і моря! – вигукнула Мирослава.

– Ти молода. Тобі все можна, – сказала я.

І тут перед моїми очима застрибали червоні, жовті, сині блискітки, до горла підступив ком, в ногах слабкість, голова запаморочилася. Я похитнулася, оперлась рукою об стіну.

– Що з вами, мамо?! – кинулася до мене донька. – Ви так зблідли. На вас лиця немає.

І Ярун підтримав мене за талію.

Я й сама не могла зрозуміти, що б оте значило. І прийшов здогад: так мені кепсько було, коли я завагітніла Мирославою. Ті ж блискітки і нудота. «Невже я знову понесла? – різонула думка. – Але тоді в мене був чоловік, тепер же... Як я оправдаюсь перед односельцями?». Пригадався отой дивний сон – буцімто в моє лоно спускається сам Всевишній в образі Родислава. Виявляється, то було пророче видіння, попередження про те, що мало статися. Але ж то був сон. А потім був Ярун...

За хвилину все минулося. Я знову заусміхалася. І, щоб виправдатися в очах доньки, нагадала:

– Пам'ятаєш, я тобі розповідала сон? Тільки про нього нікому нічирк, – і підморгнула.

– І що то за сон? – поцікавився Ярун.

– То наша жіноча таємниця, – я випередила доньку, зрозумівши, що вона збиралася пояснити. – Правда, Мирославо?

– Звичайно, – підтримала донька. – Чи є жінки, які не мають таїни?

– Можете прилягти, – запропонував Ярун. – Там, у кожній кімнатці, стоїть дерев'яний ліжник.

– Ти й про це потурбувався? – вдячно осміхнулася я.

– Аякже. В новій хаті все має бути новим. Із обрізків деревини, що залишилася, ми сколотили і ліжка, і стільчики, і столики, – радо пояснював Ярун.

– Який же ти добрий господар! – сказала я і почовпала до кімнатки. – Мирославо, як обиратимеш чоловіка, то обирай з отаких.

Мирослава зашарілася. І я помітила, як закохано зиркнула вона на Яруна, а він на неї. Я зрозуміла, що за цей місяць між ними встановилися досить приязні стосунки. Та як далеко вони зайшли – не відала. І вперше не відчула у своїх грудях ревності. Навпаки – про себе побажала їм благополуччя. Вони – мої діти. Тільки від однієї дитини я ношу під серцем дитя... Від такої думки мене кинуло в жар. Я злякалася. Але раптом на зміну страху прийшла радість. Я ношу частинку мого Родислава. Бо ж Ярун його син. Я пуцу на світ його іпостась. І продовжиться рід Родиславів і мій. Це найважливіше. Ради цього варто жити... А Мирослава і Ярун – хай Дажбог пошле їм довге та щасливе життя. Вони – гарна пара. Упевнена – Мирослава буде за ним, як за скелею.

Я прилягла на те ліжко, що пахло сосною.

– Як добре, – мовила і махнула Мирославі й Яруну. – А ви йдіть. Тільки, доню, пришли мені нашу цілительку Живану. Треба з нею порадитися.

– Що – знову нога? Зараз же покличу, – крутнулася донька, ухопила за руку Яруна, і вони хутко вийшли.

А я чомусь погладила живіт і стиха прошепотіла:

– Дитятко моє, у тебе буде справжня хата від рідного тата. І нове життя. Дажбоже, всесильний і мудрий, дай нам усім щастя.

Прийшла стара Живана. Мене не розпитувала. Та й нащо мої слова відунці? Вона мовчки мене оглянула, помацала, а потім сіла поряд і зашамкала:

– Дитятко в тебе буде. Зачала ти його за тиждень після Купала. Тож прийде він у світ на Великодні святки.

– То має якесь значення? – з острахом спитала я.

– Дуже велике.

– Та ж чи добре?

– Ти народиш Ора, Орія або Арія – так його зватимуть. І він стане проводирем, Спасом для усіх аріїв-ратаїв і тут, на півострові, і на землях ойразьких, де розтанув льодовик. Об'єднає він оріїв-аріїв. І під його началом заквітує земля від заходу до сходу, від півночі до півдня. Згодом назвуть її Оріяною, а пізніше Арійстаном. Ніхто не наважиться на неї напасти до тих пір, доки люди віритимуть у Дажбога, сповідуватимуть Веди, йтимуть шляхом Прави, – і замовкла стара.

А я сторопіла, слухаючи її.

– Так що дякуй Дажбога і молись своїй заступниці та захисниці Живі, – порадила Живана.

– Чому ти не питаєш, від кого я понесла? – ледь чутно спитала я.

– Навіщо? Всевишній знає, кому, коли та кого дати. Тобі він доручив народити Спаса. І це найголовніше. Дітей так просто не дають у твоєму віці. Тож виправдай його побажання, Березине. А я ладна у будь-який час тобі в цьому допомогти. Я так і скажу громаді: чекайте на Спаса, так розпорядився Всевишній!

– А, може, не варто зараз? – спохватилася я.

– Не переч. Ти людина поважна – старійшина, Березиня нашого роду. Люди мають знати, вірити й чекати – це так згуртовує, – твердо сказала Живана.

– Чини, як треба, – врешті прошепотіла я.

І невдовзі біля моєї хати зібрався великий гурт сільчан. І почали горланити:

– Вітаємо! Слава Дажбогу! Він – батько майбутнього Спаса Арія!

Мені нічого не залишилося, як вийти до людей. Я вклонилася їм. Очима знайшла Мирославу та Яруна.

– Слава Дажбогу! – крикнула донька.

Тільки Ярун стояв з кам'яним блідим обличчям. Схоже, він толком не розумів, що відбувається. Здивовано роззирався на всіх. І тоді я гукнула:

– Слава всемогутньому даруючому життя Всевишньому!

Мій клич наче пробудив Яруна. Він усміхнувся один раз, другий, третій. Повеселів. І я зрозуміла: повірив у те, що Дажбог – батько моєї майбутньої дитини. Для мене це також було дуже важливо. Відтепер його не мучитиме сумління, він беззастережно упадатиме біля моєї доньки. Вона, моя

кровиночка, варта великого кохання. І коли гурт земляків знову ревнув славлення Дажбогу, я почувла й голос Яруна, все сміливіший і щиріший. І несказанно пораділа тому. Тепер у мене є Арій, а у Мирослави – Ярун.

В той же день Ярун настояв, щоб я та Мирослава перебралися з вертеби до нової хати. Те саме зробили й ще дві багатодітні родини. А сам він, хоч як ми його умовляли, залишився у вертебі.

– Ні і ні! – сердився Ярун і врешті заявив, стоячи серед гомінкою юрмою дівчат та жінок: – Хочу відчути себе володарем печери. Бо, гадаю, більше ніколи не буде такої нагоди. Так що, дівчатоньки, дозвольте. А якщо вам там стане тісно – прошу до моєї господи.

– А раптом ми всі захочемо до твоєї печери, – пожартувала щебетуха Цвітава. – Чи не приймеш?

– Коли хочете там стрітися зі Змієм Горинчищем, приходьте, – в тон їй відказав Ярун.

– Якщо Змій Горинич в твоїй подобі, то я згодна, – продовжувала насміхатися Цвітава.

– Ну, й язик у тебе – меле, що попало, – втрутилася Мирослава. Їй неприємні були ті залицяння, навіть, жартівливі. – Краще б йому гарну сорочку зіткали та святкові шаровари, аніж базікати.

– Охо-хо! – не вгавала Цвітава. – У нашого будівничого вже й захисниця знайшлася. Дівчата, це, мабуть, не спроста. Від бога кохання Леля всього можна ждати.

– Чого ти присікалася? – не втерпіла й я. – Тобі, схоже, подобається людей бентежити та змушувати червоніти. До роботи, дівчата!

А до свята Перуна, бога Грому, володаря Неба, Ярун з хлопцями звів ще п'ять хат. Окрім того, змайстрував три вози – один великий – чотириколісний і два малих – двоколісних. Воли швидко до них звикли, не лякалися, коли їх постьобували лозинами. І тепер то в одному місці, то в іншому підлітки покрикували: «Цоб!» чи «Цабе!»

До того дня дівчата вибілили оті хати, на зовнішніх стінах намалювали великі червоні та золотисті квіти, грона калини. Не стійбище, а райський куточок. Здавна на святі Перуна вшановували чоловіків. Бо ж як без них? Жінка без чоловіка – то примара, а з чоловіком – богиня. Хоч влада у нас жіноча, та чоловіки для нас – надійна опора. Тільки у цей день дозволялося плести вінки з гілочок дуба. Дівчата покладали їх на голови парубків, а жінки – своїх чоловіків. Щоб вони були міцні та здорові, як дуби. Для мене це була нагода віддячити Ярунові. За всі труди та дарунки, особливо за... дитятко.

Я глянула на вершину Святої гори – над нею ні хмаринки. І я з самого ранку оголосила:

– Чарівне моє жіноцтво, сьогодні четвер, день Перуна, день наших чоловіків. Нині не ми, а вони – наші господарі, а ми їхні слуги. Чи згодні ви на таку пожертву?

– Берегине, та за хати, що вони нам збудували, ми їх ладні на руках носити! Правда, дівчата? – першою озвалась Цвітава. Добре, що хоч зараз ця цвіркуниха нічого зайвого не ляпнула.

– Поближче до вечора, як спека спаде, й розпочнемо святкування. Так що готуйтеся! – наказала я.

І жінки, перемовляючись, розійшлися – хто до нових хат, хто до землянок.

Коли від Святої гори лягла тінь на наше стійбище, люди почали збиратися на майдан – там, де мало спалахнути кострище Перуна, вже стояв частокіл із товстих дрючків – там до пори до часу дрімав бог вогню Жароок. Його мав розбудити той, кого громада назве Перуном. Для нас то дуже важлива подія.

Всі чекали на мене. За звичаєм я, старійшина, мала розпочати свято і на цей вечір передати владу названому Перуном. Зодягнена у нову вишиванку з квітами та сваргою, я стала навпроти кострища і урочисто сказала:

– Вельмишановна громадо Святої Гори, протягом року Перун був милостивий до нас. Ми ще раз переконалися, що він не тільки бог грому та блискавки, а й наш захисник, творець добра і справедливості. Справді, грім – його слово, а блискавка і зорі – його погляд. Слава Перуну!

– Слава Громовержцю! – тричі дружно гукнули старі й малі, жінки й чоловіки.

І луна покотилася до високої Святої гори, до самої куполовидної вершини. Ми буди впевнені, що боги Вирію сьогодні з нами. У відповідь здалеку донісся притишений відстанню грім. Всі знали, то був сигнал: Перун нас почув. Десь він роз'їжджає на золотій колісниці, її несуть Небом дев'ятеро крилатих коней. А він зліва і справа вогненними стрілами вражає дивів та бісів, важким молотом розбиває хмари й пускає на землю дощі.

Я промовила традиційну молитву до Перуна:

– О милостивий боже, грізний і добрий Перуне! Молимося тобі, щоб ти з'явився у потрібний

час і дарував нам дощ, аби дерева, трави, хліби й городина добре росли, щоб буяла вся наша Матінка-Земля. Віджени від нашого стійбища прокляту Мару з її чорними слугами. Хвала тобі, Перуне! Огнищани, славимо нашого Перуна!

– Слава Перунові! – люди здіймали руки до Неба й молилися, накладаючи на себе Перуницю.

– Нам потрібно обрати розпорядницю свята, Діву вогню Додола, – сказала я. – Це має бути дівчина, найкраща з кращих, яка б сподобалася Перунові. Їй належить стати нареченою нашого Громовержця. Вона зобов'язана упросити його відкрити хмари й випустити на нашу землю дощ!

– Мирославі бути Додолою! – загукали дівчата й проголосували піднятими руками. – Від такої Перун не відмовиться! І стане вона його нареченою!

Розгублену й зніяковілу доньку виштовхали з гурту.

– Ти – наша Додола! – дівчата затягнули ритуальну пісню, не питаючи згоди, зодягнули на неї багряну сукню, прикрасили голову пишним вінком із яскравих квітів, вручили чашу з священною водою, яку відунки набрали з дев'яти криниць Перунового лісу, і віхоть з невеличких гілочок дуба, який вважався деревом цього могутнього бога.

І Мирослава, Діва вогню, взялася кропити огнищан тією святою водою, нікого не минаючи. Люди з задоволенням підставляли обличчя під оті рясні бризки. Я – теж.

– А тепер ми маємо обрати того парубка, який під час свята був би гідним носити ім'я Перуна, – звернулася я до громади. – Якщо він достойно

справиться з своїми обов'язками, то Додола матиме право восени на святі Тура чи Овсеня обрати його за чоловіка.

– Владка! – гримнув гурт юнаків. – Владка! Він свій!

– Яруна! – щосили крикнули ті, хто ставили разом з ним хати та ладнали вози. – У нього й кінь є, як у справжнього Перуна!

– Так Владка чи Яруна? – перепитала я. Мені, звісно, хотілося, щоб люди обрали Яруна.

Кілька разів хлопці вигукували імена то одного, то іншого. Громада почала розділятися на прибічників Владка та Яруна. Щоб припинити ті суперечки, я запропонувала:

– А нехай Додола, Діва вогню, зодягне дубовий вінок на достойного! – звернулася до земляків старійшина Дорада, яка користувалася великою повагою серед огнищан.

– Додоле, твій вибір! – нетерпляче заплескали в долоні дівчата у вінках-пожертвах із колосків.

Як я й гадала, Мирослава обрала Яруна, начепивши дубовий вінок на його голову.

– Ось тобі й вогненний лук та вогненні стріли, – вона вручила йому лук та сагайдак. – Це щоб ти пробивав з нього темні хмари, в яких Чорнобог та Мара хочуть замурувати воду.

– Дякую за довір'я, – Ярун низько на чотири боки кланявся громаді.

– І який то Перун без коня, – мовила Дорада. – Хлопці, приведіть сюди Орлика!

Доки підлітки вели на повідку коня, Дорада піднесла Додолі великий вінок із колосся, туго перев'язаного перевеслом. Й коли Орлик наблизився, Мирослава накинула той вінок йому на

шию ще й обв'язала золотистою та синьою стрічками, як символами Сонця і Води.

Ярун вихопився на Орлика. Такого бравого Перуна ще не було на наших святах – красень! Ну, викрапаний Родислав, моє юне кохання!

– Тепер ти справжній Громовержець! – любуючись ним, сказала я. – Тобі належить розпалити оце багаття!

Додола передала Ярунові смолоскип. Він, нагинаючись з коня, з чотирьох боків підпалив жмутки сухої трави. І за хвилину полум'я вже заиготіло, потягнулося вгору, очищаючи все навколо. Один гурт дівчат почав хороводити, а інші співати пісні про Перуна під гру сопілок, цимбалів та бубнів. Почалися гуляння, веселі, дотепні ігри. Лише й чути було:

– О Перуне, пошли нам дощ, аби дерева й трави добре росли!

– О Перуне, прожени блискавкою та громом проклятушу Мару!

– О Перуне, всемогутній наш Боже, хай з твоєї ласки квітне наша Земля-Мати і ми разом з нею!

Додола піднесла Яруну чашу з сурицею. Він хвацько вихилив до денця.

– І чим я маю тобі віддячити, Додоло? – спитав Перун-Ярун.

– А покатай мене на своєму золотогривому коникові, – сміливо сказала Мирослава. – Повези мене туди, де відкриваються хмари.

– Гаразд! Я виконаю усі твої прохання. Принаймні, постараюсь! – з цими словами Ярун підхопив і посадив Мирославу бочком поперед себе. – Прохання Додоли для мене – закон. Скачи, мій Орлику!

І вони подалися у бік моря, до обривистих скель біля підніжжя Святої гори, над якими високо в небі вже клубочилися хмари. Сутінь все густішала. Хмари взяли в полон місяць. Він, ледь вильївшись, знову потрапляв у хмару.

Вони довго не поверталися. Хоча на коні могли б уже давно бути тут.

Я бачила: Владко не знаходив собі місця, ходив туди-сюди набурмосений, сердитий. Ревнивість докучала його. Я помітила, як він тихцем відділився від гурту, прихопив лук зі стрілами й подався по сліду Орлика. Передчуваючи щось недобре, я шепнула подрузі Дораді, вхопила один із смолоскипів біля святилища й подалася до печери. Я знала, що з неї є вихід на берег. Про це мало хто відав.

За кілька хвилин я була вже біля води, поряд з Сердоліковою бухтою. І те, що побачила, мене вразило. Мирослава у вінку Додоли і Ярун у дубовім вінку цілувалися-обіймалися. Палко й самовіддано.

Аж тут, крадучись, з-поза високих брил показався Владко. В його руках наготові лук. Він направився до Мирослави й Яруна, які милувалися, нічого не помічаючи.

– Не чіпай її! – щосили гукнув Владко. – Вона моя! Геть звідси! Інакше я тебе вб'ю з оцього лука!

Мирослава та Ярун здригнулися та так і завмерли в обіймах.

– Я кому сказав – відступись від неї! – аж хрипів від люті Владко.

І тут Мирослава, загородивши собою Яруна, ступила назустріч нападнику.

– Ти звідки взявся? Нащо прийшов? Хто тебе кликав? – зі стиснутими кулачками посувалася вперед.

– Я тебе йому не віддам! – горлав Владко.

– Та хто ти такий?! Геть! – аж сиччала донька.
– Я кохаю Яруна! А він мене! Він буде моїм чоловіком. Я його обрала.

– Я знищу його! – Владка аж тіпало від напруження. Він підняв лук. – І, ти знаєш, я не промахнусь!

– Тоді спочатку мене застрель! – Мирослава ще відважніше наступала на Владка.

Той почав задкувати.

– Я вб'ю його! – несамовито кричав і почав цілитися мимо доньки в її коханого.

І тут я кинулась з-за валуна до Владка, щосили вдарила під ліву руку, в якій він тримав лук. Стріла свиснула й понеслася в темне зоряне небо.

– Ах ти ж, негіднику! – кричала я і гамселила його по чім попало. А потім висмикнула лук і пожбурила у почорніле море.

Владко не чекав такого нападу, звалився на сідниці, закрив руками голову, яку я лупцювала. Я вхопила великий камінь, що підвернувся під руку. І, якби Мирослава та Ярун не підскачили, то й камінь був би на голові ревнивця. Вони відірвали мене від нього. Я почала заспокоюватися.

А тоді Владко поволі, мов побита собака, піднявся, випростався і, глядячи мені в очі, наказав:

– Проженіть його, інакше...

– Що інакше? – визвірилася я.

– Інакше я розкажу про все, що бачив у лісі, під час заготівлі деревини, – і пронизував мене поглядом навіженого.

Мене аж пересмикнуло. Він ще мені погрожує! Я зиркнула на Яруна – він стискав кулаки, готовий кинутися на Владка. Так ось хто тоді біля ручая ховався в лозняку? Владко! Невже він вибовкає таємницю. Схоже на те. Я вирішила випередити цього телепня.

– Ти хочеш сказати, що видів, як я ненароком звалилася в ручай? – я впилася в нього очима. – Що мене рятував Ярун? Ти це збираєшся повідомити? Ну, говори, зраднику!

Схоже, останнє слово його зачепило за живе. Він зиркнув на Мирославу, яка пригорнулася до Яруна, безнадійно похитав головою і проказав стиха:

– Без мрії не варто жити, – розвернувся і опираючись на валуни подерся вгору.

Ми, заспокоєні тим, що нічого страшного не сталося, спочатку не зрозуміли намірів Владка. Я, навіть, прошепотіла полегшено:

– От і слава Богу!

А Владко, мов чорна тінь, у напівпідтїмі забрався на вершину стрімкої скелі, що обривалася в темне море, і гукнув щосили:

– Бачать боги, я кохав тебе, Мирославо! Живіть довго! Прощайте! На тому світі стрінемося! Або в іншому житті! – змахнув руками, мов крилами, й стрибнув у море.

Ярун берегом кинувся до того місця, де зник Владко. Мирослава з розбігу шубовснула у воду й попливла туди ж. Мене колотило від тих переживань. «Цього ще не вистачало? Що я його матері скажу? – дошкуляла думка. – А Владко виявився порядним хлопцем – не видав мене».

Я з великим хвилюванням спостерігала, як Мирослава пірнає у майже чорну воду на місці падіння

Владка. І з полегшенням зітхнула, коли побачила, як донька за чуприну витягла голову потопельника й погребла до берега. Ярун, який, зрозуміло, не міг плавати, – де йому в передгір'ї навчитися! – допоміг доньці покласти Владка на гальку.

– Підніми йому вище ноги та тулуб! – розпорядилася Мирослава. – Хай вода з нього витече.

За хвилину Владко надсадно закашлявся, відкрив очі, глибоко задихав, криво всміхнувся.

Я не втерпіла, щоб не дорікнути Владкові:

– Що ж ти, дурнику, надумав. Самогубством нічого нікому не докажеш. Кохання багато значить, але воно не дорожче життя, яке тобі дали боги. Вони тебе пустили у цей світ, сподіваючись, що виконаєш їхню волю – проживеш гідно, як належить людині. Завжди пам'ятай – ти арій, ти слов'янин, твоя покликання – зробити світ кращим. Ти ще будеш щасливий, повір мені.

Невдовзі Владко захотів підвестися. Руки його тремтіли. Коли зіп'явся на ноги, ледь чутно вимовив:

– Спасибі тобі, Мирославо, що не дозволила Чорнобогу занапастити мою душу. Якщо мені вдасться, я віддячу тим же. Хочу, щоб ти не забувала про це. А тебе, Яруне, прошу: забирай з собою Мирославу. Я бажаю вам щастя. Силою та помстою кохання не відстояти. Вези її подалі від мене, Яруне. І якомога швидше, – і стомлено стулив повіки.

На такий розворот подій і я не сподівалася. Мирослава і Ярун перезирнулися.

– І ви, Берегине, пробачте, – знову тихо озвався Владко. – То я на вас зозла наговорив. Помста в мені кипіла. Нічого я не бачив. Простіть мене.

– Бог простить, – я відвернулася від Владка й задивилася на темне море, в якому на хвилях мигтіли зорі.

Нарешті Ярун простягнув руку Владкові.

– Годі серце рвати. На тебе чекають справи. Тобі та хлопцям ще належить звести до зими десяток хатин, – сказав Ярун.

– А ти? – хитаючись, чомусь здивувався Владко, хоч щойно просив його залишити стійбище.

– Мені пора повертатися до Сонячних Хат. Ви тепер і без мене справитесь, – Ярун обхопив Владка за плечі. – Так що бери будівництво у свої руки.

– Атож, – я теж повернулася до Владка. – Наше стійбище має стати кращим на півострові.

А він у задумі не зводив очей з Мирослави. І знову спитав:

– Так ти, Яруне, береш з собою Мирославу?

– Аякже! Я її кохаю. Дуже. Без неї я не поїду, – заусміхався Ярун.

– Отакої! – сплеснула руками я. – Де таке видаєно, щоб парубок дівчину до себе забирає? А мене ти спитав? І Мирослава – чи піде вона з тобою?

– Я згодна, мамо, – схвильовано пролепетала донька. – Я поїду з ним туди, куди він мене покличе.

– Та це ж супроти звичаю! – я вже не тямила себе. – Як ти смієш віддавати чоловікові своє право обирати? Та люди засміють! Твоя згода порушить увесь наш лад – жінки перестануть верховодити в цьому світі. І знаєш, чим це закінчиться?

– Чим? – спитала визивно Мирослава.

– Війною! – вигукнула я в запалі. – Чоловіки по своїй природі войовничі. Не помічала? У них

гонор затуманое розум. Вони спочатку дурниці чинять, а потім думають. У них немає мудрості. І тому ми, жінки, маємо ними керувати, наставляти на шлях Прави.

– Мамо, я хочу не верховодити над своїм судженням, а кохати його, дбати про нього, народжувати йому спадкоємців. В цьому я бачу своє щастя, – слова Мирослави були тихіші хвиль, що шелестіли галькою.

– Та як я поясню твій вчинок раді старійшин і віче? Як? – я не могла встояти на одному місці і туди-сюди сновигала піском.

– Я сам усе поясню, – твердо сказав Ярун.

І це мене ще дужче завело.

– І що ти скажеш?

– Що я дуже люблю Мирославу і без неї не зможу жити! Мені повірять і мене зрозуміють, – Ярун за плечі пригорнув до себе доньку.

– А як я не погоджуся? – все ще гнівалася я.

– Тоді я посаджу її на Орлика – і ми втечемо туди, де ніхто не заважатиме нашому щастю. Наприклад, на інший бік від Арійського перешийку, до Славути. У великій Славії нам знайдеться місце, – упевнено твердив Ярун. – Я збудую там моїй коханій палац – і в ньому нам буде хороше.

Я не чекала такого нахабства. Він украде мою доньку?! Нечуваний непослух!

– І ти поїдеш з ним, доню? – я з жалем і надією дивилася на Мирославу.

– Так, мамо. Я ж його кохаю більше за все на світі. І тільки з ним моє щастя, – тихо зронила Мирослава.

І тут я чомусь згадала Родислава, своє кохання. І я його так же палко любила. Та підкорила-

ся умовлянням, звичаям – і втратила навіки своє щастя. Та заспокоювала себе... О Родиславе! О Яруне! Це ваше дитя я ношу під серцем. І я вам вдячна. Я народжу від вас Спаса для всього роду-народу. Жаль, звичайно, розлучатися з донькою. Втім, може то й на краще, що вони будуть на відстані. Мені так не хочеться, аби про мою таємницю хтось провідав. Я вкотре переконувала себе: Дажбог подарував мені дитя. Хлопчика – так сказала Живана. І так буде.

Я безсило опустила на пісок і в задумі почала розгрібати його пальцями – аби трохи заспокоїтися. І раптом перед моїми очима в місячному сяйві, що пролилося крізь хмари, загравав ясними барвами камінь – розміром з пів-долоні. Сердолік! Та такий крупний! О, то чарівний камінь! Як казала мені мати, він зміцнює кохання. То камінь істини та віри. Він захищає від злих духів, заздрості і, навіть, від ударів блискавки. Я піднялася і на долонях піднесла той камінь Мирославі та Яруну.

– Візьміть його! Це дар Святої гори. Це ваш обєріг на все життя. Він просто так не трапляється.

– То ви нас благословляєте, мамо? – аж вигукнула на радощах Мирослава.

– Благословляю! Проситиму Дажбога погодитися на ваш злюб.

– Мамусю! – Мирослава кинулася мене обіймати та цілувати.

А Владко, згорблений та сумний, посунув до води, витягнув свій лук, закинув за плече і подався доріжкою до стійбища. За ним на відстані пішли й ми, Орлик за нами. І тут хмари розбіглися, ясний місяць засяяв над Святою горою – то добрий знак.

У стійбищі на нас уже чекали гості – Бережа, мати Яруна, і ота чорнявка Славиця. Вони сиділи на лавці під дубом, спостерігаючи за гулянням навколо кострища. Я поспішила до них. Кинулось в очі – Бережа у світлій сукні із тканини, що ми з Мирославою подарували під час відвідин Сонячних Хат, на її грудях наше намисто вилискувало у відблисках вогню. Славиця у тонко вичиненій шкіряній куртці та спідниці. Ярун ніжно обійняв матір. Славиця, видно, теж сподівалася на обійми, та парубок лише чемно вклонився їй.

Спостерігши, з якою цікавістю Бережа оглядає наші новобудови, що біліли у лагідному місячному світлі, я сказала:

– Свастя, вельмишановна володарко Сонячних Хат!

– Свастя! Слава богу Сварогу і його сину Дажбогу! – вона глянула на Святу гору, яку ми вважали сестрицею гори Алатир, стійбища Богів, і осінила себе Перуницею.

– Правда, гарно? Це все зведено за участі та під пильним оком твого сина Яруна. Любо-дорого подивитися. Прошу до моєї хати, – я простягла руку у бік входу, а сама уникала прямого погляду Бережі. – З дороги варто б відпочити. Дівчата, – покликала я юнок, – ану, принесіть нам холодної води та суриці з вертеби.

– Не клопочись. Вони вже пригостили усім, чим могли. Спасибі їм, – розважливо спинила мене Бережа. І звертаючись до Яруна: – А я оце за тобою, синку. Бо як пішов з двору, то наче у воду канув.

– Хотілося якомога більше зробити для сусідів, – виправдовувався Ярун.

– Та бачу, бачу. Скоро у вашому стійбищі стоятиме більше хат, аніж у нашому, – нотки заздрості забриніли в її голосі. – Так що завтра й вирушаємо, синку. Бо без тебе там немає ладу. Громада вимагає твого повернення.

– Мамо, я теж дуже скучив за Сонячними Хатами. І залюбки повернуся. Але за однієї умови, – лукаво всміхався Ярун. – Тільки зразу скажи, що її виконаєш.

– Ви тільки погляньте на нього – уже з матір'ю торгується, – засміялася Бережа. – Гаразд. Але що ж то за умова?

– З нами поїде Мирослава. Я її кохаю. І хочу, щоб вона стала моєю дружиною, – твердо сказав син і взяв за руку мою доньку.

Бережа так і залякла. Очі її забігали. Вона ледве стримувала гнів.

– Сину, ти, певно, тут голову втратив. Ти забув, що за нашим давнім звичаєм дівчина обирає собі мужа?

– А зараз, на свято Перуна, інакше – парубок має право пропонувати дівчині стати його супутницею на все життя, – спокійно, з усміхом перебив її Ярун.

Бережа зробила вигляд, що недочула, й звернулася до Мирослави:

– І ти на це погодилася?

– З радістю! – донька закохано глянула на Яруна.

– Та ви насміхаєтеся наді мною! Над звичаями! Над вірою! Яке неподобство! Якби знала, нізащо тебе, сину, сюди б не відпустила. Нехай би

жили у своїх печерах! – розходилася Бережа, підхоплюючись з лави.

– Мамо, ну, що ви кажете?! Соромно слухати. Заспокойтеся. І тоді поговоримо, – Ярун підійшов до матері, на півголови нижчої, і пригорнув до грудей. Та Бережа виприснула й вирячилася на мене:

– А ти куди дивилася? Рідні діти звичаї порушують! О лишенько! О мудрий і всесильний Сва-роже, напоум їх! Вони не розуміють, що творять!

– Бережо, вони кохають одне одного. Це головне, – виправдовувалася я.

– Та що про мене рада старійшин і віче подумують?! Скажуть, Бережа не дотримується поко-нів пращурів. Скажуть же?! – все гучніше кричала вона, наче хотіла пересилити гамір співців біля вогнища.

– Скажуть. То й що? Поясниш. Мудрі люди зрозуміють, – я намагалася бути розважливою, говорила стримано, тихо.

А Бережа знову накинулася на Мирославу:

– Тебе, чужинку, ніколи не оберуть до ради жінок. Ніколи! Чуєш?

– То й що? Я допомагатиму у всьому Яруну, і мені цього досить, – з усмішкою відказала донька.

– Мамо, якщо ти не погодишся, то ми з Мирославою подамося на вільні землі побіля Славути. Візьмемо Орлика – та тільки нас і бачили. Уже багато слов'ян туди пішло, – сказав Ярун. – А до вас будемо в гості приїжджати.

Бережі аж дух перехопило. Вона кілька разів ротом хапнула повітря. Ярун турботливо всадовив її на лаву-колоду. Бережа затулила долонями обличчя і заридала. Всі мовчки із співчуттям диви-

лися на неї. Перегода втихла, випросталася й важко зітхнула:

– О діти-дітоньки! Що ж ви з нами чините? Чим ви доросліші – тим більше з вами клопоту. Та як же я в очі гляну своїм землякам? Голова обертом іде від таких думок. Берегине, ну що нам з ними робити?

– Мамо, без Мирослави я не піду додому, – суворо проказав Ярун. – Вона – моя доля. Я сам поясню землякам свій вчинок. І впевнений – вони мене не осудять. От побачиш, – повторював він.

– Берегине, будь хоч ти твердішою – заборони своїй красуні порушувати звичай! – волала Бережа.

– Не можу. Вони кохають одне одного. Всевишній таку заборону не схвалить. Він створив людей для любові, – знову виправдовувалась я. – Не хочу гріх на душу брати. З них вийде гарна пара.

В цей час тріснула гілочка, за яку трималася Славиця. Всі повернулися в її бік. Дівчина, стримуючи сльози, аж тремтіла від напруги.

– Чому на мене так дивитесь? Чому? Хіба я вина, що теж кохаю Яруна? – і відвернулася, схлипнувши. Потім ступила до Бережі і різко випалила:

– А я тут залишуся!

– О, в іншому місці тріснуло! – Бережа спантеличено розвела долоні. – Та що ж це на світі коїться?!

– Не піду до Сонячних Хат – і квит! – тремтячим голосом твердила Славиця. – Хай вони будуть щасливі! Я не бажаю через це мучитися.

– Чим далі в ліс, тим більше дровець, – похитала головою Бережа. – Ти добре подумала, Славице? Що я твоїй неньці скажу?

– А так і скажете: донька захотіла жити біля моря, – понуро мовила дівчина.

– Це твоє останнє слово? – перепитала Бережа.

– Так! – відчеканила дівчина. – Я хочу тут жити! Якщо, звичайно, ви, Березине, не проти, – звернулася до мене.

– Нам дівчата потрібні. А то не всім хлопцям вистачає пари, – хотіла пожартувати я.

– От і добре! – визивно сказала Славиця і з гірким усміхом зиркнула на Яруна.

Той підійшов до неї, узяв обличчя в руки і сказав:

– Ти мудро дієш. Я тебе вважав своєю подругою, а тепер ти для мене – як сестра.

Славиця випручалася, відступила на крок:

– Дурнику ти, дурнику, хоч і розумний. Хіба я мріяла бути твоєю сестрою? Я хотіла мати тебе за мужа. Та що тепер говорити? Живіть з Мирославою, як вам Дажбог велить. А я тут зостанусь! – кругнулася і з гордо піднятою головою мимо багаття та гурту молоді подалася у бік моря.

– Вона в такому стані – хтозна, що їй в голову збреше. Треба б її спинити, – Бережа прискіпливо дивилася услід дівчині. – Ну, й кашу ти, синку, заварив...

– Я пригляну за нею. У нас з нею однакові долі, – спохватився Владко, хутко побіг за Славицею і пішов поруч, жваво жестикулюючи. Видно, хотів чимось розважити дівчину. За хвилину їхні постаті розтанули в темряві ночі.

Мені стало спокійніше на душі. Я знала, Владко, коли захоче, будь-кого розрадить. Перегодя, дивись, і подружаться, а може, й покохаються. А Славиця, схоже, дівчина з характером. Приживеться.

– Ось як закінчилося свято Перуна, – порушила мовчанку моя подруга Дорада. – Хотіли ми, як велів звичай, пошанувати чоловіків, а так складається, що ми нехотя і владу їм передаємо. Тобі так не здається, Берегине?

Мудра жінка Дорада, все примічає. Та все ж я перепитала:

– З чого це ти взяла, Дорадо?

Дорада, оглянувши гурт, запропонувала:

– А давайте все це обмізкуємо не при всіх. Запроси нас, Берегине, до своєї господи – там і погомонимо. А ви, – звернулася до молоді, – продовжуйте гуляти. Дударі та цимбалики – ану, музику веселу та жваву! Хай вогонь та пісні-славлення лунають до самого Неба!

Ми втрюх зайшли до хати на раду-пораду.

– Ти, Берегине, і ти, Бережо, не ображайтеся. Я звикла тільки правду-матку казати. Та тут все ясно, як Божий день, – розмірковувала Дорада. – Твоя донька зрадила звичаю – замість того, щоб сюди мужа вибрати, віддала себе Ярунові і ладна за тридев'ять земель з ним піти.

– Та хіба ж вона далеко відправляється? До Сонячних Хат, – хотіла пояснити я.

– І я ж про те. А там Бережа не може обійтися без Яруна, без його хазяйської жилки, – тлумачила Дорада. – Серцем чую: Ярун керуватиме у Сонячних Хатах. А це означає, що чоловіки візьмуть гору над жінками.

– Щось тебе не туди понесло, пораднице, – сердито мовила Бережа.

– Та як не туди? Сама ж сказала, що без чоловіка немає ладу в стійбищі. Яруна люди кличуть, його й поважатимуть, і слухатимуться.

– Так він же мій син, – не могла докумекати Бережа.

– От він і відбере у тебе владу, – пояснювала Дорада.

– Не посміє! – збентежилася володарка Соняних Хат.

– Та ти сама йому її передаси, – стояла на своєму Дорада. – Від безвиході.

– Такого бути не може! – вигукнула Бережа.

– Таке вже сталося! – стиха пробелькотала Дорада.

Я, слухаючи її теревені, всміхалася та й думала про себе: «Нехай, нехай ця стара провчить Бережу. Це така, що кого хочеш, до живого дістане». Та Дорада й до мене добралася:

– А ти чого пишаєшся? Гадаєш і далі очолювати жіночу раду?

– Якщо довірять, то чому б і ні.

– В твоєму стані тільки громадою керувати, – дорікнула Дорада.

– Що ти маєш на увазі? – спитала Бережа.

– Та що... – Дорада зрозуміла, що бовкнула зайве, та махнула рукою й продовжила: – Коротше, наша Берегиня дитя носить.

– Як то? Від кого? – у Бережі аж очі розширились.

– Звісно від кого – від Святого духа, – відповіла Дорада.

– Та хіба таке буває? – дивувалася Бережа.

– Приснився їй Дажбог, золотим променем спустився в її лоно – і будь ласка, – переконувала Дорада. – Знахарка Живана каже, що в неї хлопчик буде.

– Це правда? – Бережа втупилася поглядом у мій живіт.

Мені аж не по собі стало. Чого доброго, наврочить. Я вирішила не відпиратися.

– Якби ви знали, яке то блаженство – приймати Всевишнього, – червоніючи, відповіла я.

– Живана каже, що Берегиня носить під серцем Спаса, – продовжувала переконувати Дорада. – Так що їй слід про нащадка думати, а не про громадські справи.

– Одне іншому не заважає, – все ще виправдовувалась я.

– Це зараз, а через кілька місяців? Ні, Берегиню, тепер твій найбільший обов'язок – благополучно розродитися та виростити для нас Спасителя, – наказувала Дорада. – Ми тебе переоберемо на віче. І не умовляй, і не ображайся. Ліпше про Спаса дбай.

– І на кого громада може погодитися? Чи не на тебе? – спитала Бережа.

Дорада на мить вмовкла.

– Відверто кажучи, нікому замінити Берегиню. Принаймні, серед жінок, – глухо промовила Дорада. І раптом спохватилася: – Втім, вихід є. Можна тимчасово призначити виконувачем твоїх обов'язків Владка. Кмітливий хлопець. І порядний. На нього можна покластися.

– То, виявляється, і ви збираєтеся передати владу чоловікам? – посміювалася й Бережа.

– Так це ж тимчасово, – сказала Дорада.

– От-от, часто-густо тимчасове стає постійним, – зауважила Бережа.

– От що я вам, дівоньки, скажу, – змовницьки зашепотіла Дорада. – Є один вихід – треба пустити розголос, що Берегиня за велінням Дажбога має народити Спаса. А, отже, і ставлення до неї

повинно бути не просто як до жінки, а як до Великої Матері – Макоші. Її слово – на рівні закону, а її прохання та настанови обов'язкові до виконання. Отак-о! І тоді чоловіки, які б вони мудрі не були, змушені будуть радитися з нею. І таким чином жіноча влада збережеться.

– Ну, ти й вигадниця! – засміялася я. – Сама б ніколи до такого не додумалася.

– А ти, Берегине, не насміхайся, – обізвалася Бережа. – Ця жінка діло пропонує. Так ще можна зберегти нашу жіночу владу. Чи надовго – хтозна. Але пошанування жінки як берегині збережеться на віки.

Я тільки важко зітхнула. Не могла ж я їм щиро сказати, що Дажбог таки мені снився, але, мені здається, хоч я не зовсім і впевнена, що зачала від Яруна, сина Бережі. І, не дай Боже, їй про це дізнатися.

А Бережа продовжила чи то серйозно, чи жартома:

– От якби й до мене Дажбог спустився отаким плодючим променем! Тоді б і я оголосила себе Великою Матір'ю ще одного Спаса. І влада зосталася б нам, жінкам. На жаль, навряд чи я зможу виносити. Не ті літа і здоров'я не те, – і задумалась на хвилю, а тоді мовила: – От що, Берегине, а ти завітай якимось до моїх Сонячних Хат. Тим паче, що й привід буде – провідати доньку. А ми до того часу усім поселенцям розкажемо, що до нас прибуває не хто-небудь, а мати майбутнього Спаса.

– Навіщо тобі це? – зніяковіла я.

– А під час зустрічі з моїми земляками ти й скажеш, що боги Вирію і Дажбог зокрема наказу-

ють усім чоловікам шанувати жінок, дослухатися їхніх наказів та просьб. Втямила? – пояснила Бережа. – І тоді чоловіки, навіть, якщо прийдуть до влади, боготворитимуть жінок.

– Мудріше й не придумаєш! – підхопила й Дорада. – Чоловіки мають зрозуміти, що вони без нас – ніхто.

– Як і ми без них, – докинула я.

– То як, Велика Макоше, приймаєш моє прохання? – напівжартома спитала Бережа.

Я поглядала то на Бережу, то на Дораду, а тоді твердо мовила:

– Приймаю!

Бережа ладна була мене розцілувати, але я легенько відсахнулася. Все-таки вона колишня суперниця, хоч і мати Яруна, і бабуся мого майбутнього сина.

* * *

Наступного дня зранку, ледве Свята гора засяяла проти Сонця, Бережа, Ярун і Мирослава зібралися до Сонячних Хат. Біля хати вже стояли двоє волів та візок. Донька була неприродно метушлива. Складала якісь речі, сувійчики тканин. Усе у неї валилося з рук. Я розуміла: острах перед невідомістю колотить її душу. А потім, коли Бережа з Яруном подалися до моря, я затримала її руку.

– Якщо ти не хочеш, то скажи мені, доню, – попросила я, намагаючись заглянути в її очі. – Ще не пізно відмовитися. Зоставайся. Заживемо ми з тобою, як і раніше, душа в душу.

– Ні, мамо, не зможу я без Яруна. Пропаду. Але так боляче розлучатися з цими горами, морем, сородичами, з тобою, – ледве не плакала донька.

– Тоді запропонуй Ярунові тут залишитися, – розраджувала я. – Як-не-як у тебе є право обирати собі мужа.

– Я вже балакала з ним про це. Він не хоче тут zostаватися. Ні під яким приводом, – белькотіла Мирослава.

І я його розуміла. Скоріше за все це через мене. Наша таїна стане постійним нагадуванням та докором. А він хлопець сумлінний і від того мучитиметься. Та й мені буде незатишно.

– Якщо кохаєш, то всі незгоди витримаєш і від того будеш ще щасливішою. Пам'ятай, кохання – то найдорогоцінніший дар на світі. Без нього життя – пустка, – напоумлювала я, хоч у самої серце щеміло.

Мені боляче було розлучатися з донькою, моєю кровинкою, моєю надією. Але так розпорядилася Доля і послухатися її – наробити ще більше дурниць.

– Скучиш – приїдеш. Наше стійбище не на краю світу, – розраювала я, погладжуючи її довгу русу косу.

Тут і Бережа з Яруном нагодилися.

– Райський у вас куточок! А чому у тебе, доню, очі на мокрому місці? – Бережа взяла її личко в свої долоні. – Не переживай. Я тебе не зобиджу. І Ярунові не дозволю. Так що, Березине, можеш не хвилюватися за Мирославу. Нехай у нас поживе, придивиться, освоїться. А восени й весілля справимо. Пора вже мені й онучат няньчити.

І коли візок от-от мав рушити, нагадала мені:

– А ти себе бережи. У моєї невістки брат має бути Спасом.

Ярун легенько цвьохнув батіжком волів, і візок загримів кам'янистою доріжкою вздовж моря.

* * *

Час спливав швидко. На весілля Мирослави та Яруна я не потрапила. Подруги не радили трясти-ся мені в такому стані. А пішки навряд чи дійшла б. І Живана заборонила. Ослухатися її я не могла. Через дев'ять місяців на Великодні свята у мене народився син. Назвала його Щастибог – той, який має щастя від Богів. А частіше я називала його Щастиликом. І з кожним днем переконувалася, що він все дужче стає схожим на Родислава... А, може, на Яруна... Я вже й сама заплуталася. Та, відверто кажучи, не дуже тим і переймалася. Адже до мене приходив сам Дажбог. І яке він личко дав моєму синові – то його справа.

Люди ж з першого дня називають мого синка Спасом Арієм. І часто навідуються до моєї хати. Стають біля колиски і розповідають про свої думки, мрії та просять допомогти у їх здійсненні. А мій Щастилик-Арій примовкає та слухає, наче розуміє, чого від нього гості хочуть.

Мирослава з Яруном та Бережею теж приїхали.

– Який же в мене братик гарний! – вихопилося у неї. – І так схожий на мого Яруна!

– На Дажбога! – поправила Бережа.

– Справді, мій Ярун теж схожий на Дажбога! – захоплено теревенила Мирослава. – Значить, і в мене буде син, уособлення Дажбога! Це ж чудово!

При цих словах кров прихлинула до мого обличчя. І я, аби перевести розмову на інше, мовила:

– А що, доню, і ти вже понесла?

Тепер зашарілася Мирослава.

– Та... – зніяковіла донька.

– Сказала знахарка, що на Купала слід ждати первістка, – відповіла за неї Бережа.

– От і добре. В цю пору народжуються красиві, розумні та здорові діти, – я нахилилася над Щастиликом, ховаючи обличчя від поглядів родаків.

– Так що, Берегине, нашому роду не буде переводу, – сказала Бережа. – Яруне, ну, глянь же, якого красеня нам подарував Бог!

Ярун ковзнув поглядом по малюкові.

– Буде наставником нашому з Мирославою синові. Правда, Спасе? – полоскотав йому черевце.

Щастилик-Арій весело засміявся та замугикав, ніби погоджувався.

– Як добре, що ми всі так зріднилися! – сказала я, беручи на руки сина. – Спасибі тобі, Всевишній!

*24 серпня 2014 (7522 року),
День незалежності України
м. Сімферополь*

Прадавні орійські оповідки про наших пращурів

Передне слово

Ми, українці, як і інші слов'янські народи, добре обізнані з античними міфами. Перш за все тому, що вони багато разів видавалися та перевидавалися в нашій країні. Та, на превеликий жаль, дуже мало знайомі з міфами, легендами слов'янської цивілізації і зокрема України. Пантеон грецьких, римських богів та героїв теж у нас на слуху. Своїх же, слов'янських, праукраїнських, згадуємо вряди-годи та й то далеко не всіх. Чому?

Тут і гадати нічого. Протягом століть відбувалося зумисне замовчування легендарної історії нашого прадавнього слов'янського народу. А вона ж тільки від Сотворіння Світу налічує 7522 роки. Це якщо брати до уваги 2014-й рік. Хоча відомий український дослідник минувшини нашого народу С. Плачинда стверджує, що власне національна культура почала зароджуватися ще в період 25 – 15 тисячоліть до нової ери, яку вчені назвали Мізинською культурою – за назвою розкопок побіля наддеснянського села Мізин на Чернігівщині. До речі, там на браслетах з бивня мамонта (а це близько 18 тисяч років до н.е.) знайдено зображення меандра, що являло собою сваргу-

свастику – тодішні люди буцімто використували її як своєрідний оберег. То вже гітлерівці в середині 20-го століття її спаплюжили. А скільки цікавих старожитностей надала так звана Трипільська культура (Кукутень), найвищий розквіт якої припав на 6 – 3 тисячоліття до нової ери. Особливо часто дослідники віднаходили зображення богів Вирію – Дажбога, Перуна, Велеса, Дани, Живи, Мокоші, Лади, Берегині, Слави та інших. З давніх давен до нас дійшли сказання та міфи про них.

І отут слід поміркувати. Перечитуючи грецькі чи римські міфи, часом складається враження, що вони виникли не самі по собі, а взяті та перелицьовані з прадавніх слов'янських оповідок. Тільки отим богам дано інші імена. І письмо греків та римлян нагадує слов'янську руницю, що створена на основі ведичних рун. В тому теж немає нічого дивного. Як стверджують античні автори (Страбон, Геродот, Діонісій Галікарнаський, Плутарх, Павзаній), задовго до утворення Еллади та Римської імперії, за часів, що стосуються Трипільської культури, терени тих держав заселяли вихідці з Подніпров'я, Подністров'я (інші назви – Оріана, Славія, Лебедія, Аратта). Їх називали пелазгами, що з давньогрецької перекладається як журавлі, лелеки. Уже тоді вони молилися Дажбогу, Трояну, Перуну, Мокоші, Ладі, Стрибогу та іншим богам. Таке враження, що свій Олімп античні греки та римляни заселили слов'янськими богами. Різниця лише в тому, що орійські-арійські боги були друзями, помічниками, порадниками людей, а олімпійські

обособилися, жили своїм життям і мало зважали на запити та клопоти смертних. Більше того, олімпійські боги визнавали рабство, яке категорично відкидали пелазги-орії і їхні слов'янські боги. Зрозуміло, цю тезу слід ще вивчати та підтверджувати. Однак багато чого проясниться, якщо саме з цього починати дослідження історії та міфології прадавніх слов'ян-аріїв, кіммерійців, скотів, сарматів, антів, русів.

Хочу зазначити, що під час написання цих оповідок користувався фольклорними та етнографічними матеріалами таких відомих дослідників слов'янської та зокрема української старовини, як С. Плачинда, М. Кожухар-Плачинда, О. Афанасьєв, Я. Головацький, П. Трощин, І. Литвинчук, О. Чертков, П. Чубинський, Ю. Шилов, В. Шевчук, О. Трубачов, М. Чмихов та інших. Звісно, не міг обійти увагою «Велесову книгу», «Ярилину книгу».

Публікуючи орійські оповіді, я лише намагаюся нагадати читачам про їхнє давнє походження. Але зазначу, що вони подані не як звичайні перекази, а як художні твори з головними героями, характерами, діалогами. І здійснив це з таким розрахунком – щоб їх можна було використати для інсценування, екранізації, якщо когось вони зацікавлять. Подібних прикладів чимало. Пам'ятаєте кінострічку про пригоди легендарного Садко або екранізацію драми-феєрії «Лісова пісня» Лесі Українки? Правда, в них переконливо розповідається про давнину? Здається, що створення фільмів на сюжети давніх орійських міфів

та легенд принесло б більше користі для формування світогляду наших дітей та молоді, аніж низькопробні мультики та комп'ютерні ігри зі стрільбою, гонками і вбивствами. Адже в основі давніх оповідок загальнолюдські цінності – любов, світло, доброта, милосердя, вірність, правда і справедливість. Вони – повна протилежність сучасним фантастичним фільмам чи «бойовикам», де летиться людська кров, демонструється жорстокість, цинізм і брехня у всіх проявах.

Відверто кажучи, саме з цих міркувань я і взявся за написання прадавніх орійсько-слов'янських оповідок. Сподіваюсь, саме людяність, на яку багаті міфи та легенди нашого народу, будуть затребувані. Якщо не зараз, то згодом. Я вірю в це.

Крім того, їх популяризація сприятиме глибшому розумінню моїми співвітчизниками історії, культури та мови наших пращурів. А, значить, і вихованню підростаючого покоління в душі патріотизму та любові до Батьківщини.

Автор.

Йордана

Оповідання

*Світлій пам'яті Сергія Плачинди,
великого українознавця,
присвячую.*

Тільки під вечір, коли весняне Сонце торкнулося вершечків далекого лісу, бог оріїв-орачів Орь у кінці ниви ласкаво гукнув до двох червонобоких волів:

– Стійте, мої славні! Спочиньте! – Орь розмовляв з ними, як з людьми, і вони справді розуміли його мову. Воли ніби давно чекали саме такого наказу – у мить спинились, ремигаючи, закрутили головами, шукаючи молоду запашну травицю. Їхні кряжі парували. А Орь вдоволено розказував: – Он скілюги ми сьогодні зорали! Завтра на поле разом з Матір'ю збіжжя та Родицем вийдуть сівачі, умилюють бога весняних робіт Ярила молитвами. І залунає над неозорим степом пісня-прохання.

І Орь заспівав, та так задушевно, що й ворони перестали на риллі стрибати та притихли:

– О, Ярило, весняний батьку наш! Прийшли ми до тебе, вірні твої сівачі. Дозволь нам у цю священну днину розкидати-розсіяти зерно! Дай хліба, Яр-Туре! О, яке то буде свято! Я впевнений, що мій побратим Ярило допоможе нашим родам-

задругам. А після сівби покличе бога родючості Дощича – і невдовзі зазеленіють лани. Так було і так буде нині й безвік.

Орь вийняв залізного плуга з борозни, відчепив від дишла, зняв з волів ярма, поклав поряд й пустив круторогих на травицю побіля гайка. Оглянувся. Чорна земля, мов наречена, замріяно вдивлялася в синяву передвечірнього Неба. Ось-ось відбудеться їхнє довгождане побачення. І до осені Мати-Сира-Земля розродиться багатим урожаєм. Орь став на коліна, обійняв, на скільки вистачало рук, ріллю й поцілував скибочку землі. Так з правіку орії шанували Землю-Матір.

І тільки, віддавши їй всі почесі, Орь зняв потемнілу від поту сорочку з світлої грубої пряжі, глибоко втягнув у широкі груди соковите повітря – і відчув, як через босі ноги втома залишає тіло і натомість його заповнює бадьорість, сила, бажання жити та кохати. Повернувши до Сонця-Дажбога, Даючого Життя Бога, своє мужнє засмагле обличчя, Орь розправив на тім'ї косака, заклав за ліве вухо, пригладив чорні вуса, наклав на себе Перуницю, простягнув до Світила мозолисті руки і заблагав:

– О славний Божичу, батьку всіх сонцепоклонників, ти все знаєш, все бачиш, я багато літ труджуся на ланах, не шкодую ні часу, ні сил, аби наш орійський рід жив заможнo, множився, міцнів. І відчуваю, що пора й мені обзавестися родиною, дітьми. Я б виростив їх мудрими, невтомними ратаями, як і сам. Дай, Боже, мені дружину-красуню, яку б я кохав нестямно і ладен за неї життя віддати!

Орю здалося, що Сонце, оте Всевидяще Око Дня, всміхнулося йому, повело золотою бровою у

бік могутньої Рай-ріки, що зовсім поруч мерехтіла різнобарвними хвилями-блискітками. Він зрозумів, що слід іти туди. Ухопив хворостину й спроквола погнав волів до пологого берега Данапра-Славутича. Воли, настовбурчивши роги, припали до життєдайної водиці. Стомилися бідолаги, цілий день тягнучи плуг. Погляд Оря ковзнув вздовж ріки, широкої, манливої, таємничої. І раптом за вербами над гладеньким плесом він помітив золотисте сяйво. Воно тихо коливалося на воді, від нього колами розбігалися яскраві хвилі. Орь шкарубкою долонею протер очі – чи не привиділося? Та ні ж! Навпаки – сяйво тільки посилювалося.

І Орь пішов на те грайливе сяйво. Ось він уже за вербами. Перед його очима по пояс у воді стояла дівчина, юна, приваблива, тонкостанна, з довгою русою косою на тонкій прозорій блакитній сукні. А над її голівкою висів променистий золотий німб. Парубок зачаровано спостерігав за незвичайною дівчиною. І раптом збагнув: вона – його доля. Це її мало на увазі Світило, кивнувши вогненною бровою. Такої красуні Орь ніколи не стрічав. Його серце закалатало, ніжність розтеклася еством. Зрозумів, що закохався. З першого погляду. Як хлопчисько. І назавжди. Розумів, що так не буває. Але сталося. І він тому невимовно зрадив.

– Я вітаю богиню річок Дану! – чемно привітався Орь. Називаючи дівчину так, сказав жартома, перше, що в голову прийшло. А виявилось – вгадав.

– А ти звідки мене знаєш? – здивовано спитала дівчина й лагідно заусміхалася. Блакитні великі очі глибокі, мов бездонні озера, брови, наче шнурочки, і білі руки, як два лебедині крила.

Тепер настала черга Оря дивуватися. Його сині очі округлилися. Слова плуталися, ніби риба в куширах. Він знову, як справжній син Неба, звично пригладив пасмо чуба й, не зводячи з незнайомки погляду, відверто сказав:

– Я просив Дажбога послати мені красуню, яку б кохав нестямно і міг за неї життя віддати. А, виходить, він познайомив мене з богинею річок...

– Ти розчарований? – Дана грайливо бризка-ла водою у бік Оря. Наче здалеку, та кілька бризок дісталися його щік і чола. І він відчув, що починає все дужче закохуватися в цю дивну дівчину. А вона ще кілька разів бризнула, ті краплини золотаво за-світилися на його руках, волохатих грудях, плечах.

– Я кохаю тебе! – вигукнув Орь, і луна покотилась річищем.

– І не пошкодуєш свого життя заради мене? – Дана погнала від себе променисті хвилі.

– Клянуся всім, що в мене є! – випалив Орь.

– І що ж у тебе є? – грайливо всміхалася Дана.

– Плуг, воли, нива, збіжжя, – завзято перерахував парубок. – А в тебе вода. Ми були б гарною парою. Разом могли б принести багато корис-ті оріям-слов'янам.

– Ти так переконливо присягаєшся. Що ж, я це перевірю, – засміялась і зникла під водою.

Орь підскочив до води. Туди-сюди водив збен-теженим поглядом. Кликав. Довго й настирливо. Дана не відзивалася.

– От лихо! Невже вона втопилася? – розпач вирвався з його могутніх грудей. Він у відчаї буль-тихнувся в Рай-ріку.

Та в цю мить прямо перед ним винирнула Дана:

– Перше випробування – одне з найлегших – ти пройшов, – радісно засміялась. – Попереду чимало суворіших. Ти готовий їх пережити?

– Я ніколи слів на вітер не кидаю. Я – Орь! Я – арій! Якщо сказав, що люблю, значить так і є! Бо живу за законами Прави-Правди, – відказав парубок, намагаючись наблизитися до дівчини, але вона відпливла на глибину. – Я ладен витримати все, лише б бути з тобою. Я щирий. Дано, я хочу взяти з тобою злюб до кінця днів своїх. Але чому ти відступаєш? Ти мене лякаєшся?

– Ще чого! Я не з лякливих, – довірливо глянула на нього.

– То, може, я тобі не подобаюсь? – допитувався Орь.

– Ти теж припав мені до серця, – якось сумовито мовила Дана.

Орь, обнадіений тими словами, ще сильніше розгрібаючи руками воду, ступив до Дани:

– Тож не втікай від мене.

Але вона спинила його, виставивши поперед себе долоні.

– Я боюсь у тебе закохатися, – ледве чутно, наче шепіт дрібних хвиль, зронила Дана.

– Але ж чому? Кохання – то щастя, то благо, то саме життя! – гаряче переконував Орь.

– Спинись, благаю! – злякано відступала дівчина. – А то пірну у воду, і ти мене ніколи більше не побачиш.

– Нащо ти вбиваєш у собі кохання – оте святе почуття, подароване нам богами? – не міг второпати Орь.

– Прощу – вислухай мене, – ледве не квила Дана, не зводячи з парубка благальних очей. – Ти –

великий орач. Найкращий на землі. Ти завжди в полі, навіть, уночі...

Орь хотів заперечити, та Дана приклала палець до губ, мовляв, не перебивай.

– Я боюсь за себе, Орю, – тихо продовжила дівчина. – Я не вмію кохати наполовину. Любові слід віддаватися повністю або ніяк. Якщо я закохаюсь у тебе, то почну сохнути по тобі, а разом зі мною висихатимуть мої посестри-ріки.

– Та хіба таке можливе, моя богине? – схоже, такі доводи не вкладались у його голові.

– Так і буде, Орю! – аж скрикнула дівчина. – Ти працюватимеш у полі, а я страждатиму, мучитимусь, переживатиму. Я така – знаю. А в такому стані не зможу доглядати за своїм царством річок та озер. І тоді буде погано всім оріям-хліборобам. А також тобі. Бо без води висохне земля, пропадуть посіви і настане голод. Ти ж не хочеш, щоб загинув твій народ?

– Звісно, ні. Заради нього я й труджусь на ниві, не покладаючи рук, вирощую хліб, – згодився Орь. – Але ж я кохаю тебе, блакитноока моя красуне.

– Ми маємо поступитися своїми власними бажаннями, почуттями в ім'я благополуччя людей. Зрозумій це! – заповзято доводила Дана.

– І що ж мені робити? – Орь у розпачі щосили ляснув долонями об воду. – Який же я невезучий!

– Моя тобі порада, мій великий ратаю: знайди собі земну наречену, – Дана з болем вичавлювала з себе слова. – Серед оріянок дуже багато вродливих та ніжних. Є, навіть, гарніші від мене. Придивись, пошукай. А я... А я...

Сльози не дали їй більше нічого сказати і вона пірнула під воду. Орь у відчаї дивився на те міс-

це, де вона стояла і не хотів вірити, що та, якій він ладен віддати своє серце, щезла, зникла. Тільки кола, розбігаючись увсебіч, нагадували про боги-ню річок. Орґ хотів було теж шубовснути у воду і пошукати там свою кохану. Та, на диво, могутня ріка, мов тріску, виштовхнула його на берег. Він ходив побіля води й надсадно кликав свою Дану. Марно. Ніде нікого. Навіть хвильки зникли, і листя на вербах стихло. Неймовірна тиша. Орґ з доко-ром поглянув на Сонце, що ховалося за небокрай, підняв до нього м'язисті руки і чимдуж крикнув:

– О велемудрий Дажбоже, навіщо ти так зі мною пожартував?! Віднині я жити не зможу без Дани! Вона – моя мрія, надія, любов!

І раптом йому здалося, що Сонце на заході знову повело золотою бровою. Він почув згори, з Неба, чистий, як дзвін, голос Дажбога:

– Сину мій Орґу, це серйозне випробуван-ня для тебе і для Дани! Я хотів переконатися, на скільки ви віддані своєму роду-народу, всій нашій безкрайї Орїяні, чи здатні ви пожертвувати зара-ди них найсвятішим, що є на землі, – коханням? Ви витримали цей іспит. А, значить, завдяки ва-шій пожертві укри-орїйці вічно житимуть у добрі й радості.

Орґ так і застиг. Нічого не сказав у відповідь. Бо зрозумів мудрість Дажбожу, за ним свята прав-да і справедливість. Парубок ще раз сумовито гля-нув на притихлий Данапр і поволі через зорану ним ріллю, що відсвічувалась в останніх променях Сонця, подався до стійбища, яке блискало білими стінами хат поміж садів, що вбиралися в зелень.

Відтоді Орґ щовечора приходив до Славути, до місця своєї стрічі з Даною, і вдивлявся в синю широ-

чїнь ріки. Сподївався, що одного разу повелитель-ка річок припливе до нього. Часом він помічав, як над поверхнею здіймалося золотаве сяйво. Певно, там Дана. І Орь щодуху мчав туди поміж верболозу та через зарості кропиви. Та тільки добїгав – сяйво зникало. Він розумїв, що Дана все ж спостерїгала за ним, але уникала побачення. Від того ставало ще тоскніше на душі. Інколи він, навіть, хотїв утопити-ся, щоб бути поряд з Даною. Та як не старався, ріка сердито викидала його на берег.

У цих тривогах минула весна, за нею літо. Стихли роботи на полях. Бог щедрою урожаю та статків Овсень запрошував усіх на велелюдне свято, об'їжджаючи село за селом на рудому бистроному коневі та тримаючи в руках різнобарвні плоди, а в мішку збїжжя. До Оря як бога орїїв під'їхав особисто.

– Усе оце завдяки твоїм трудам та щедрості богині річок Дани, – підняв поперед себе мїх з зерном. – Це ваша заслуга. Приходь на свято! Дівчат там буде – одна іншої краща. Саме час обирати наречену. Ми тобі таку красуню підберемо – усіх завидки візьмуть!

Орь тільки глянув на нього й відповїв сумно:

– Є в мене наречена! Іншої я не хочу.

І коли Овсень поскакав вулицею далі, він, замість того, щоб піти на майдан, де орїї під веселї музики накривали столи, узяв куртку й швидко закрокував до Славути-ріки. А люди поміж себе говорили, що то він подався на Буян-острів, до Вирїю, де зазвичай зимують боги.

Аж тут невдовзі наскочили підступні холоди, шмагонули студеними дощами, позривали листя з дерев. Та Орь, хоч його й діставала нещадна

студениця, не відходив від берега. Тільки й чуто було його зізнання:

– Я кохаю тебе, Дано!

Милосердний Дажбог не міг далі спостерігати, як страждає від холоду син Орь, створений за його задумом і подобою, і надумав порятувати – перетворив на прекрасного високого крилатого Явора. То було дивне дерево: навіть, у нічні заморозки воно буйно зеленіло, пташки весело щebetали у його вітті, що спадало аж до зашерхлої води і, здавалося, пестило її, шепотіло ніжні слова. Дана, вражена такою відданістю Оря, підпливала поближче до Явора, підставляла щоки й уста під оті доторки зеленого листя. Її, богиню, переповнювало невимовне почуття блаженства. І від того в темну пору все навкруг світилося святковим золотисто-білим сяйвом. Так вони мовчки зізнавалися в коханні.

Та нагодилося божество холоду, віхоли та криги Морозко в довгому кожусі, з чарівним посохом у руках. І вітер завив, закружляв, несамовито зривав з Явора зелене листя й кидав на воду. Стривожена Дана збирала його і як найдорогоцінніший скарб ховала у своєму підводному місті Дівичграді на дні Славути, де завжди зимувала. Орь-Явір на березі мужньо переносив усі злигодні, терпів шарпання сніговіїв, люті морози і жодного разу не поскаржився на свою Долю. Кохання загартувало. Він вірив, що ці випробовування переконають Дану у його відданості та любові і колись вони поберуться.

Та провідав про Явора лютий Чорнобог, ворог людей і світла, заступник усіх злих сил. Він наказав усім своїм слугам-чортам злетітися темної,

горобиної ночі до Явора. Яких тільки виродків там не було – куці, вертляві, рудошерсті, зі свинячими ридами, довгими кігтями на руках і ногах, звивистими хвостами і короткими ріжками на голові. І, вирячивши круглі червоні баньки, Чорнобог захрипів:

– Хоч рубайте, хоч гризіть – а Явора зваліть! І віддайте богові Пекла, нехай спалить! Щоб і сліду не лишилося від Оря! Пропаде він – згинуть і всі орії-огнищани! Якщо ж не виконаєте мій наказ, я вас сам спроваджу до кровожерного бога Пека! Отоді й начувайтесь!

Чорти осатаніло накинулися на Явора. Орь відбивався, як міг. Та все ж бісенятам вдалося звалити Явора. З великим стогоном упав він на лід – аж луна покотилася за небокрай. Та й проломив кригу.

Той неймовірний гуркіт розбудив Дану, яка спала у своєму підводному маєтку. Ніхто з людей ніколи не наважувався підняти її серед зими. І раптом такий удар над головою. Значить, щось страшне сталося на світі. Виглянула вона крізь велику ополонку. Здрігнулася, побачивши лежачого на льоду Явора, на якому вертілися чорти, збираючись відбатовати гілля. Гнів закипів у її грудях.

– Так станьте ж ви камінням там, де зараз знаходитеся, бузувіри! – крикнула Дана і бризнула на чортів мертвою водою. В ту ж мить оті харцизяки перетворилися на скелі – та й залякли непорушно побіля берега Славути. Так і утворилися пороги – зловісні і страшні. Вони стали нагадуванням усім темним силам, а також людям, які замишляють несправедні справи. Мовляв, порушите закони Божі – і станете такими ж брилами. Щоправда, деяким чортам, що були на березі, вдалося вряту-

ватися. Але після того вони стали обережніші та хитріші. Деякі перетворилися на людиноподібних істот і тишком чинять усілякі пакості.

А тоді Дана зі своїми помічницями-русалками затигнула Явора до свого підводного палацу в Дівичграді, покропила його живою водою – і диво: перед нею постав все той же могутній велетень Орь. Він радісно усміхнувся, простягнув до Дани руки і голосом, повним ніжності та любові, мовив:

– Як же я кохаю, тебе, Дано, Даночко, Діво моя ненаглядна! Стань моєю дружиною!

Вона, забувши про все на світі, кинулася у його обійми, шепочучи:

– Я вірю тобі! Кожному твоєму слову! Ти пройшов усі випробовування! Я теж тебе кохаю, муже мій милий!

Як розповідають легенди, тієї ночі й відбувся злюб Оря й Дани. Вони милували одне одного до нестями. То було величне свято кохання. І його б не було, якби Орь-Явір не розбудив Дану, а вона – свої ріки.

Саме тоді орії побачили над Славутою грайливу зимову веселку, що, мов велетенське перевесло, перекинулося з одного берега ріки на інший. І назвали те диво святом злуки Оря і Дани – Землі і Води. Дехто називав Орданом, дехто – Йорданом або й просто Водосвяттям. Більше того, православний орійський люд помітив, що у той день вода в річках, озерах і джерелах ставала цілющою. Орії пояснювали це тим, що буцімто до Землі в ту пору близько-близько підходило Сонце і своїми життєдайними променями насичувало водицю. Казали, що краплі її відганяли усілякі хвороби – як отих чортенят, яких богиня річок перетворила

на каменюки. Орійки набирали ту священну воду, несли до хат, кропили нею усе, особливо закутки, а також худобину у хлівах. А відчайдухи-парубки на річках вирубували ополонки у вигляді хреста, що нагадував Оря з розпростертими руками, і з молодечим завзяттям занурювалися у крижану воду. Дівчата й парубки оббризкувалися водою і таким чином, за прикладом Дани, відганяли геть біснுவатих.

А Сонце-Дажбог згори усміхався у золоті вуса. І коли Орь підняв на нього очі, загадково підморгнув: мовляв, що тепер скажеш?

Орь щосили гукнув:

– Спасибі, батьку Дажбоже! Я щасливий! У мене найкраща у світі дружина!

Орь і Дана, взявшись за руки, споглядали ті веселощі оріїв і раділи, як діти, разом з усіма. Потім навесні Орь відправлявся будити від зимової сплячки Землю, а Дана – ріки. У них набиралося дуже багато невідкладних справ. Тільки з настанням холодів вони знову стрічалися. І їхньому щастю не було меж. Так із віку у вік – аж до сьогоднішнього дня.

А православні мудреці-волхви розказували, що пізніше орії, відступаючи від величезного льодовика, що насувався з півночі, понесли те свято у теплі краї. І одну із невеличких тамтешніх річок назвали Йорданою. І землі, на яких розселились, теж найменували Йорданією. Та назва так і залишилась, хоч зараз їх населяють інші народи.

*15 лютого 2014 (7522) року, Стрітення –
зустріч Зими та Весни
м. Сімферополь*

Трунок кохання

Оповідання

Їх – Світозара та Радославу - ще змалку батьки називали женихом та нареченою. Звісно, жартома. Та з роками так і сталося. Вони росли-виростали і перетворилися: він – у гарног чорночубого коренастого парубка з яскравими карими очима, вона – у білявку-красуню з великими синіми озерами під тонкими бровами. І, як часто буває, їхня дружба переросла в закоханість. Нишком від дорослих почали цілуватися та обійматися. А на більше не наважувалися, боячись людського осуду. Бо ж вони, православні, мали славити право та дотримуватися прадідівських звичаїв. Так повелось у слов'ян-оріїв з правіку.

На святі Купайла вони, взявшись за руки, у всіх на виду тричі перестрибнули через вогнище. Після цього усі огнищани цілком серйозно стали називати їх зарученою парою і при стрічі не раз нагадували, щоб восени не забули запросити на весілля.

Здавалося, ніщо не могло перешкодити їхньому злюби. Та стався випадок, який не на жарт розсварив закоханих. Одного разу до стійбища із далекої Гориції-Греції прибув молодий купець-мінняйло з товаром на критій хурі, запряженій парою буйногривих коней. Вилицюватий, з чорною кудлатою бородою і темними очима, що никали туди-сюди, наче стрижі. З Світозаром його годі й порівнювати, – як кажуть, ні виду, ні статури. Зате був такий балакучий – кого завгодно зачепить і заговорить. Словом, купець. Не обминув він своєю увагою й Радославу.

– Я знав, що саме тут стріну таку красуню. І тільки для тебе, сонцесяйна та місяцелика, я віз оцей крам з-за тридев'ять земель. Тільки поглянь, який шовк аж із далекого Китаю! Сандалії із самого Риму! А які прикраси із віковічного Єгипту!

Радославу зацікавили не стільки товари, як розповіді купця про далекі краї, про яких вона хіба що чула від дідів та прадідів. Вона й стала розпитувати. Тому, схоже, тільки й потрібні були вуха, які ладні вислуховувати безкінечні теревені. І чим довше він розказував, тим більше людей збиралося біля його воза. А дівчина не переставала цікавитися. Купець жваво жестикулював, розповідаючи всілякі небилиці, ще й підморгував Радославі.

Світозар запримітив оте підморгування. В ньому закипала кров. Особливо болісно він сприймав те, що його кохана, замість того, аби присікти оті кривляння, лише посміювалася. І тим тільки захочувала купця до розмови. Світозарові подумалося, що дівчина вже про нього й забула, що отой пройдисвіт для неї став миліший. Йому таке малювалося в голові, що не дай, Боже... У скронях тенькало, в грудях бухало. Він, стоячи позад гурту людей, один раз неголосно окликнув Радославу, другий. Вона ніби не чула. «Та її причарував той грек!» – борсалася думка. І тоді, пробравшись крізь натовп, він стиснув лікоть милої і прошепотів на вухо:

– Ходімо звідси. Годі споглядати отого базіку.

Та дівчина висмикнула руку.

– Дай послухати. Так цікаво. Він так багато знає, – і, навіть, не озирнулася на парубка.

– Ходімо! – голосніше мовив Світозар. – Мені не подобається цей говорун.

– А мені подобається, – хихикнула Радослава.

– Он як! Якийсь зайда тобі дорожчий, ніж я, – парубка аж пересмикувало від ревності. Аби привселюдно не влаштовувати сварку, він, протиснувшись, подався з натовпу. Вона ж продовжувала слухати та кивати.

З тих пір між Світозаром і Радославою наче чорна кішка пробігла. Він уникав зустрічі з нею. «Якщо вона здатна захопитися чужинцем, то нащо мені така дружина, – з гіркотою перекопував сам себе, хоч душею відчував, що дівчина не винна. – Але ж вона мала мене послухатися. Мала! Захотіла показати свій норів перед усім селом! Е ні, вона має усвідомити свою помилку». Радослава, не вбачаючи в своїй поведінці ніякого гріха, ночами плакала в постелі та все думала: «Як він сміє сумніватися в моїй відданості? І що буде, коли одружимося? Ні з ким ні побалакати, ні поділитися новинами. Мені здається, він скористався нагодою, щоб зі мною розстатися», – і ще дужче ридала в подушку.

Отак з нічого між молодими приключився нелад. Коли ж настала осінь і односельці не отримали запрошень, стало ясно – весілля не буде. Радослава перестала ходити на гулянки та вечорниці. Світозар – теж. Батьки та матері не знали, що й думати та як виправдовуватися перед людьми. На розпитування він і вона відмовчувалися, хоча, видно, неабияк страждали.

– Сину, ти б сходив до нареченої та поговорив по-людськи, – казав батько Світозарові.

– Не моя в тім вина, – глухо відказав син. – Так мною зневажити. Ще я маю й перепрошувати? Не на того натрапила.

– Доню, аніж сльози лити та серце гнітити, вибачилася б перед Світозаром. Жінка має шанувати та слухатися чоловіка. Тоді й він її цінуватиме та милуватиме, – напучувала мати Радославу.

– Та я ж ні в чому не винна! За що мені вибачатися? – божилася дівчина. – Лише хотіла побільше дізнатися, як живуть далекі роди-народи. А він уперся: ходімо та ходімо.

– Якщо ревнує, значить, кохає, – відповіла мати.

– А скоріше – не довіряє, – сердилася донька.

Такі розмови виникали не раз. І Світозар, і Радослава мучилися поодинці, однак ніхто не хотів першим зробити крок назустріч своїй долі. Минулися і золотиста Осінь, і сніжне Різдво Сонця, і льодяна Водохреща. І от на Масляну настало свято Колодія – саме в цю пору сувора зима стрічається з сонячною весною, тануть сніги, оголюючи пагорби. Всі знали, що Колодій – бог шлюбу та людської злагоди, син Лади та Ярила. В Оріані його вважали призвідцем весіль, опікуном подружнього життя. Мати Радослави пішла до багатодітної Орісі, щасливої в шлюбі, аби та пособила замиренню Світозара та її доньки.

– Боляче дивитися, як вони страждають, – благала мати. – Через дурницю розсварилися.

– Гаразд, – швидко погодилася Оріся, призивала двох старших доньок і наказала покликати на раду поважних багатодітних жінок стійбища. – Не турбуйтеся, шановна, ми справимо народини Колодія – і замиряться ваші діти, ще й дякуватимуть.

Мати пішла. А Оріся попросила свого чоловіка вистругати кілька колод. Одну пов'язала стрічками, встановила на покуті під божницею. До хати

ввалилося шестеро жінок, одна з них поставила перед колодою чималий дзбан міцного запашного меду, сонячного напою, який називали сурою або суриною. Її, створену буцімто самим Колодієм, називали напоєм або трунком кохання. Чоловіки, які його вживають, мають неймовірну силу й жагу до жінок, а ті не страждають на безпліддя, здатні мати багато дітей.

Звертаючись до колоди та хизуючись примовками й жартами, побажали Колодію завжди мати велику силу для продовження роду. І дружно проспівали славицю:

– О могутній Колодію, подаруй частинку своєї пристрасті славному парубкові Світозару і долю ніжності чарівній дівчині Радославі – щоб їхні серця спалахнули всесильним коханням! Віджени від них Недолю, що стала на шляху! А також інших нащадків зловісної Мари – Лякливицю та Навію, які посіяли в їхніх душах сумніви, підозри та образи! Всемиловитий Всевишній, дозволь Колодію помирити Світозара і Радославу заради продовження нашого орійського роду! ОУМ!

Після цього жінки вихилили по кухлику життедайної сури.

– Дівчата завтра зранку йдемо до обійстя Світозара. Не хоче женитися, то ми йому оцю колоду до ноги прив'яжемо. Нехай носить, доки не одумається, – сказала Орися, погойдуючи в руках довгий виструганий кругляк. – Інакше зло за рік, до наступного Колодія, сточить на ніщо серця цієї гарної пари.

– Ну, Світозарє, ти нас запам'ятаєш, – додала одна.

– І чого це ви на парубка напалися. А Радослава... Хіба немає її вини в тому, що весілля зірвалося? – заперечила інша. – Їй би теж не завадило прищуркувати до лівої руки колодочку – щоб поменше гонорилася та не забувала про своє призначення.

На тому й порішили. І спозарання, ледве сонце підбилося над обрієм та промені заблискикали на снігу, жінки-матері вже стукали у двері Світозарової хати. На порозі постала його мати. Вона ніби знала, з чим прийшли сусідки. Хтось попередив. Бо у селі як – новина, яку знає більше, ніж одна жінка, за лічені години відають усі.

– А Світозара немає, – тихо мовила мати.

– Ти, Чайчихо, нам баки відмовками не забивай. Як це немає? – підступила Оріся з напускною суворістю. – Він що, уже й дома не ночує? До молодиць вчащає?

– Та які там молодиці! Він по Радославі сохне, – пояснювала мати.

– А подавай його сюди! Ми йому гостинця принесли, – засміялася хтиво Оріся.

– Напій кохання? – перебила її Чайчиха. – Так з задоволенням і я скуштую. А для вас я припасла пиріжечки з калиною.

– Розмріялася! – аж сплеснула долонями Оріся. – Чи ти сама заміж зібралася на схилі літ? Ти спочатку сина ожени, аби він не морочив голову дівчині.

– То який дарунок ви принесли? – розсміялася й Чайчиха.

– А ось який! - розстебнула кожушок і вийняла з-під пахви вистругану колоду. Правда, дебелий?

Якщо ж твій син не бажає одружуватися, то нехай оцю деревину тягає. Де він?

– Та кажу ж - немає, – знітилася Чайчиха.

– Зрозуміло – утік від сорому. Тоді твої справи, сусідонько, кепські. Сховала від нас синочка, то замість нього колоду носи! – підступилася Орися. – Ану, дівоньки, тримайте нашу славну Чайчиху за руки, а я колоду до її ноги приторочу.

Чайчиха й не противилася. Знала – так велить звичай. Тільки лице її побагровіло та на віях блиснули краплини.

– І не здумай відв'язати, бо тоді... - попередила Орися.

– Та хіба я звичаю не знаю? Але ж як мені на люди показатися? Засміють, – бідкалася Чайчиха.

– А ти й не ходи. Краще сину покажи, до якого сорому він матір призвів. Ходімо, дівчата, тепер до Радослави. І для неї у нас даруночок, – Орися застєбнула кожушок і зарипіла вранішнім сніжком з двору. За нею поспішили подружки, перемовляючись.

Справжній переполох Колодієві молодиці зчинили в хаті Радослави.

– Слава Колодію! – привіталися Орися й жінки, низько вклонились.

Орися покликала до себе дівчину.

– Ану приміряй – чи підходить? – швидко висмикнула з-під поли кожуха колодку й примірила до лівої руки Радослави. – Як для тебе стругалася.

– Тітко, та навіть ви мене отак ганьбите! – зойкнула злякано дівчина.

– А щоб не комизилася, коли до тебе парубок сватається! – випалила Орися. – Нічого перед су-

дженням свій характер показувати. Принаймні, до весілля. А тоді, як Бог дасть. От скажи, що тобі в Світозарові не подобається?

– Та він же ревнивий, як не знаю хто! – відпи- халася від колодки дівчина.

– Кохання без ревнощів не буває, – Орися ціп- ко вхопила дівчину за зап'ясток, жінки червоною стрічкою припасували струганину до лівиці, ще й бантом завершили. Пильно дивлячись у її очі, Орися наказала: – Завтра опівдні чекаємо на тебе у моїй горниці. І не здумай брикатися!

Наступного дня Радослава постукала у двері Орисі.

– Як ти вчасно, доню, – радо стріла її госпо- диня. – Знімай свою шубку та заходь до світлиці. Колодку не загубила?

– Та ні. Вона зі мною. Я, навіть, спала з нею, – зніяковіла Радослава.

– То добре, що спала. Бо як без неї? – покепку- вала Орися.

У світлиці Мирослава стрілася з бентежним поглядом Світозара, який сидів на лаві біля вікна, та так і залякла.

– Чому здивувалася? Він теж з колодою. Прав- да з тією, яку ми вручили його матінці. Бо ж само- го не було вдома, коли ми завітали, – виправдо- вувалася Орися. – Але, схоже, він люблячий син, позбавив матір того сорому, – кивнула на колоду з бантами, що парубок тримав у руках.

Світозар і Радослава тільки зиркали один на одного. Спочатку їхні погляди були насторожені, згодом усе тепліші. І врешті, коли парубок з грю- ком ненароком упустив свою колоду на долівку, дівчина пирснула, розсміявся й він. Орися вине-

сла з суміжної кімнати одну тацю зі свіжими варениками у маслі, а на іншій - кухлі, наповнені сурицею, трунком кохання. Вона спочатку подала кухню Світозару.

– Вип'єш – заберемо в тебе колоду, ні – носитимеш цілий рік, – сказала, як зав'язала.

Парубок взяв кухню, гучно видихнув повітря і без відриву вихилив напій, витер чорні вуса, весело глянув на Радославу.

– А тепер твоя черга, голубонько, – Оріся піднесла кухню Радославі й наказала: – І щоб ні краплини не зосталося. Нічого неприємності залишати на Великдень.

Дівчина не довго збиралася з духом. Вихилила за три заходи.

– О-о, тепер видно, хто бажає примирення, – похвалила Оріся і подала велику розписну чашу напою Світозарові. – Тримай! А тепер усім по колу, як заведено, пропоную випити з одного келиха – щоб наша любов і дружба міцніли з кожним днем.

Так по черзі й осушили чашу з суриною.

– Гості дорогенькі, скуштуйте вареничків. Таке свято у нас! – і багатозначно поглянула на молодят. – А винуватцям зібрання слід поцілуватися. Та не соромтеся. Ми очі затулимо й відвернемося. Та й ніколи нам роззиратися, якщо вареники самі до рота просяться.

Жінки засміялися. Котрась втупила очі в таріль з варениками, котрась повернула голову вбік. Світозар та Радослава невміло обійнялися руками, в яких тримали колодки, пригорнулися один до одного і застигли у довгому цілункові.

Оріся жартома, ніби схаменулася:

– Таки трунок кохання зближує, повертає та освіжає почуття. Ви ще досі оті колоди тримаєте? Віддайте їх – нам ще є кому вручити. А з вас мого-рич, дітоньки.

Світозар та Радослава соромливо відсторонилися. Парубок поліз до торби, витягнув з неї печиво, цукерки, яблука, горіхи. Радослава розвернула згорток і кожній з жінок вручила невеличкі вишивані хустинки.

– Будь ласка, візьміть на згадку. Спасибі вам.

– Та не нам дякуй, а Колодієві! – засміялися жінки. – Любові вам, добробуту та багацько діток. І тоді нашому роду не буде переводу. Та не забудьте на весілля запросити.

Світозар узяв за руку Радославу, за звичаєм вони низько вклонилися молодицям і разом промовили:

– Дозвольте запросити вас на наше весілля, – збентежені та щасливі швидко залишили горницю.

– От що значить трунок кохання, – захитала головою Орися. – Таки Коло діє! Отакий наш Колодій, бог шлюбу та злагоди для всіх в Оріяні!

Знадвору долинули музика, співи. Село святкувало Масницю широко й пишно. Аякже, весна на порі.

– Ану, жіночки, хапайте колоди та на вулицю. У нас ще чимало неодружених.

*2 серпня 2014 року
сmt. Новомиколаївка, Запоріжчина*

Ратай та Білояр

Оповідання

У Орія народився син. Назвав він його Ратаєм. Мовляв, сам орач і нащадок має бути орачем-ратаєм. Змалку всьому його вчив, що сам умів, – землю аріти-орати, зерно вирощувати, майструвати, полювати. Як кажуть люди, душу в нього вкладав. От тільки риса у батька була – мало все робитися лише так, як він знав та розумів, не рахувався з думкою ні сина, ні дружини, ні сусідів. Вважав, що його слово мало бути законом для всіх. За це люди ображалися на нього, та він гнув свою лінію. Мара, ота всюдисуща богиня зла, вирішила напакостити родині Орія і скористалася його впертістю та гонором. Поселилася ошую за його лівим плечем і під'юджувала, а то й нав'язувала свою волю.

Ратай намагався якось вплинути на батька. Одначе його слова мало значили. Та так і ріс під батьківською опікою. Був роботящий, завзятий, на всі руки майстер. А коли змужнів, на вечорницях познайомився з гарною дівчиною сиротою Любомирою. Запала в його серце. Що б не робив, а в уяві її видів. Як вечір – так через перелаз і до неї в садочок.

Орій зрозумів настрій сина та якось на молотьбі снопів сказав:

– Пора тебе женити, сину. У мене на приміті є гарна дівчина – з доброго роду, хазяйка, з чималим посагом. Як на мене, то кращої невістки, аніж Ярка, мені й треба. Я вже балакав з її батьками. Вони згодні тебе зятем мати. Я вже й слово дав. А воно в мене тверде, мов криця.

– Батьку, спочатку варто було б зі мною порадитися? Може, мені інша дівчина подобається, – опутив ціпа Ратай.

– Сину, довірся мені, моєму життєвому досвіду. Я хочу тобі лише добра. Якщо ти мене послухався, житимеш у добрі та статках, – сказав Орій, витираючи під з чола.

– Батьку, мені до вподоби Любомира. Вона і трудяжка, і чепуруха, і поставою, лицем значно краща, ніж Ярка. Та найголовніше – вона мені дуже подобається, більше того, я закохався в неї. І, якщо одружуватимусь, то тільки з нею.

І тут Орій почув з-поза лівого плеча голос невидимої Мари:

– Та сиротина Любомира жадна, ледащо, розуму в неї, як у куриці, тільки й думає, як би твоє добро, тяжкою працею нажите, присвоїти.

Зачувши ту горе-пораду, Орій скипів:

– Ніякої Любомири! Ярка буде твоєю дружиною! Так і не інакше! Ще й дякуватимеш мені.

– Ні, батьку, тільки Любомира! – затався Ратай.

– Ні, Ярка!

– Ні, Любомира!

– Я тобі не дам згоди на злюб з нею! – кричав Орій.

– Тоді мені доведеться одружуватися без вашої згоди, батьку! – пообіцяв син.

– Ослухаєшся, нічого від мене не отримаєш – ні землі, ні худобини, ні знаряддя! – пригрозив Орій.

– Моєю дружиною буде Любомира! Бо я її кохаю, – стояв на своєму Ратай.

– Тільки тоді, коли зберуся у мир Ра піти! – гнівався батько.

– Та живіть сто літ! – Ратай кинув цій і пішов до воріт.

Мати Ратая, добра та милосердна Дарина, яка чула ту суперечку, кинулася навздогін.

– Та що ж це на світі коїться! Сину, не йди! Батько заспокоїться і змінить свою думку! Сину, зачекай! – кликала, плачучи.

А невидима Мара нашіптувала на вухо Орію:

– Скажи, що, коли не Ярка, то ніхто!

Орій повторив та ще й додав:

– Або буде так, як я сказав, або ти, сину, станеш безземельним безхатьком!

Мати в сльози. Пішов Ратай до Любомири в прийми, і стали вони разом жити. Без батьківського благословення і, звісно, без наділу та майна, яке зазвичай виділялось. Хата у судженої теж стара, як кажуть, до першої бурі.

Дарина раз по раз нагадувала Орію, що він чинить не по-людськи, лишаячи сина його законної частки.

– Перед людьми соромно, – говорила вона. – Селяни тільки й мовлять: єдиного сина, єдину надію витурили з двору, як якогось волоцюгу. А він же працював, не покладаючи рук. Скоро сельчани з нами вітатися перестануть.

– Я слів на вітер не кидаю. Не прощаю непослух, – сердився Орій.

– Ну, хоч чимось же треба пособити синові, рідній кровиночці, – умовляла Дарина. – Гріх – не допомогти.

І таки достукалася до серця Орія.

– Гаразд, виділю я йому трохи добра, – погодився.

І навесні, напередодні Великодня, батько со-
блоговолив і виділив: найстарішого німецького
коня, розбите рало та маловрожайне поле.

– Й за те спасибі, – подякував Ратай, хоч і ро-
зумів, що з того «приданого» мало толку.

Та так воно й вийшло. Як тільки богиня
Лада принесла весну в Оріяну, земля під ярим
Сонцем зажахтіла, чекаючи на господаря, плуг
та зерно. Ратай з вагітною дружиною повів сво-
го старого коника на поле, причепив до посто-
ронок плуга.

– З Богом! – сказав Ратай і взявся за чепіги.

Та на першій борозні кінь упав і випустив дух.
Ратай сів на землю, з досади обхопив руками го-
лову і ледь плакав: адже навесні кожний день на
вагу золота, що посієш, те й пожнеш. А Любомира
простягла руки до Неба й запричитала:

– О, Макошо, Матінко Коша, богине плодю-
чості, заступнице й порадниці, зглянься на нас!
Мені скоро народжувати первістка, а в нас таке
нещастя. Якщо ми не засіємо ниву, то всі з голоду
помремо. Прояви свою доброту, мудрість і врятуй
нас! ОУМ!

Ратай вирішив ублажити богів Вірію. Ухопив
він лук та стріли й подався до лісу, що межував з
його полем.

– О, боже мисливства і рибальства Ловичу, во
ім'я Отця Сварога, Сина Перуна і Святого Духа Ве-
леса допоможи мені вполювати вепра! Хочу по-
жертву богам Вірію принести. ОУМ!

І за мить почув, як в лісовій гущині загудів ріг
Ловича. А за хвилю прямо на Ратая вискочив ве-
ликий вепр. Ратай прицілився й пустив стрілу –
вепр захарчав і звалився під ноги сміливця.

– Спасибі, Ловичу! – Ратай щосили гукнув у бік лісу.

Ратай звалив на плечі тушу звіра, заледве доніс до краю свого поля. Потім понаносив хворосту, розпалив багаття, засмажив вепра і звернувся до Неба:

– О, світлоносні боги наші! Подивіться на мою ниву, де лежить здохлий кінь. Без нього мені не впорати ниву. Тільки на вас надія. Я хочу чесно працювати, про землю дбати, пригощати набутками своєї праці людей і вас, богів Вирію, прославляти. Будь ласка, допоможіть!

І як тільки він закінчив молитву, почув іржання. Оглянувся – на полі б'є копитом Білий Кінь, запряжений у новий плуг. А на місці, де стояла низенька хатина Мирослави, добротний чепурний дім. Ратай задивився на те диво.

– Не барися, господарю! – гукнув Білий Кінь. – Навесні кожна хвилина дорога.

Це ще дужче здивувало Ратая – де це видано, щоб кінь розмовляв. Однак не розпитував, не було часу. Засукав до ліктів рукави і вхопився за чепіги. Швидко зорав ниву, засіяв зерном ярини. А під вечір, втомлений і щасливий, лагідно погладив білу гриву і спитав:

– Хто ти, Білий Коню, мій рятівнику?

– Не впізнаєш? – прихований усміх застиг у великих очах Білого Коня – вони нагадували крупні синьо-червоні сливини. – А придивись пильніше.

Ратай лягнув себе долонею в чоло.

– Пригадав. Це ти – Білояр, син Дажбога й Живи, опікун молодих родин! – вигукнув він. – Я дуже вдячний тобі, Білояре! Якби не ти, то не знаю, чи упорався б так швидко. Але чому саме мені ти вирішив допомогти?

– Я мчу на поміч лише працьовитим та завзя-
тим, які дбають про землю, на якій живуть. І пі-
клуються не лише про свої статки, а й про інших
людей, сусідів близьких і далеких. Ти саме такий, –
відповів Білий Кінь.

– А як же інакше, – сказав Ратай. – Немічним
та знедоленим гріх – не допомогти. Десятину уро-
жаю я завжди віддавав їм. А в цьому році віддам і
дві десятини.

– Я в тобі не сумніваюсь, – сказав Білий Кінь,
ударив копитом об землю і вознісся в голубе Небо.
І звідти гукнув: – Передай іншим оріям – хай ста-
раються, і боги Вирію допоможуть! – і полетів на
схід у бік священної Алатир-гори.

Ратай любовно оглянув ниву. Тепер пора й до-
щеві пролитися. І він звернувся до Бога грому та
блискавки Перуна, Громовержця, Змієборця:

– О милостивий Боже, грізний і добрий Перу-
не! Прощу тебе, не завдай лиха, віджени Мару з її
чорними дивами та іншою патолоччю, аби вони
не зашкодили моїй ниві та нивам інших дбайли-
вих господарів. Перший коровай з нового урожаю
я подарую тобі. О Перуне, розчахни блискавкою
хмари і дозволей своєму помічникові Дощищу оро-
сити наші поля! Ми, вдячні хлібороби, славити-
memo тебе нині, повсякчас і во віки віків. ОУМ!

І вдарив блискавками Перун поза хмарами, і
залунали громи над ланами. І скоцюрбилися та
поховалися в нори та хащі темні сили разом з Ма-
рою. І полився дощ, дрібний, рівний, спокійний.
Ратай підставляв обличчя там струменям і радів,
як мала дитина, співав, танцював, кружеляв на-
вколо ниви. Щасливий повернувся до нової хати,
дарованої богами та принесеної Білим Конем –

Білояром. Тільки він на поріг, а навстріч – повитуха з немовлям на руках.

– Твій первісток тебе вітає! – радо сказала вона. – Дружина подарувала тобі сина. Глянь, який він гарний!

Ратай взяв на руки малюка, підійшов до Любомири.

– Спасибі тобі за продовжувача нашого орійського роду. І назвемо ми його на честь нашого спасителя Білояром. Ти згодна? – спитав, пригортаючи сина.

Любомира, ще бліда й щаслива, тихо мовила:

– Як скажеш, любий. Вознось хвалу богам Вірію за такий великий дар. Орійському роду не буде переводу.

Того року Ратай зібрав багатий урожай пшениці та жита. Як не старалася Мара зі своїми слугами витолочити, покругити чи обтрусити дорідне колосся – нічого з того не вийшло. Боги не дозволили. Ратай, як і обіцяв, дві частини збіжжя розвіз до помешкань хворих та знедолених, частину засипав у свої засіки, решту продав та на виручені кошти купив пару баских коней, плуг, борону, двійко корів, биків та птицю. Розхазяйнувався, став заможним. Але ніколи не забував славити рідних богів. Знав і вірив: без їхньої помочі та сприяння ніяке діло б не заладилося. Своїх, а не чужих, богів слід шанувати та славити. І тоді можна сподіватися на добробут і щастя.

Від односельців Орій дізнався, що у нього народився онук. Він відклав усі справи, заскочив до хати і крикнув дружині:

– Мерщій збирайся! Їдемо до Ратая! Зараз же!

Дарина здивовано подивилася на нього. То було, навіть, ім'я сина забороняв вимовляти, а тепер...

– Щось лихе сталося? – забідкалася, збираючи до торби гостинці.

– Слава Богам, усе добре. Та не задавай зайвих запитань! Поїхали! – сердився Орій, ухопив торбину, швидко вийшов з хати і кинув її на безтарку, уже запряжену двома рисаками.

І за годину вони уже були біля Любомириноного двору. Те, що вони побачили, вразило: добротний новий дім під черепицею, у стайні двоє коней, новісінький плуг, борони, біля терниці пара волів, птиця у загородці.

– Здається, ми заблукали, не до Ратая втрапили, а до чужого обійстя, – ніяково мовив Орій.

Та тут з хати вийшов син з немовлям на руках, за ними Любомира. Орій як уздрів – кинувся до них. Де й дівся його гонор, під сивіючими вусами посмішка, здається, до самих вух.

– Сину, та покажи ж нащадка! Дай хоч одним оком глянути! – благав Орій.

Любомира відкрила личко малюка. Орій довго вдивлявся, а потім задоволено сказав:

– Нашого, орійського роду.

– А чийого ж іще! – обізвалася й Дарина. – Діду, на тебе схожий. Йй-бо на тебе.

Орій гордовито випрямився, сміючись, задрав носа, а тоді цілком серйозно мовив:

– Сину і ти, Любомиро, пробачте мене. Не відаю, що тоді зі мною сталося – наче Мара вселилася, – і він тричі завзято сплюнув через ліве плече.

І всі почули, як щось зашипіло у нього за спиною. То справді була лиха Мара.

Вже коли сіли за стіл біля хати під крислатою яблунею, Орій спитав стиха у сина:

– Звідки у тебе стільки добра? Я за все життя скілюги не заробив, як ти за рік.

– Я молився нашим богам, приніс їм пожертву. І в найскрутнішу часину, коли старий кінь упав замертво на першій борозні та зламався плуг, боги Вирію послали мені на поміч Білого Коня, спустили з небес нового плуга. За днину ми зорали поле.

– Хто ж той кінь дивний? – спитав Орій.

– Сам Білояр, бог молодих господарів, син Дажбога й Живи. У нього добре серце й палка душа, – нагадав Ратай. – Допомагали нам і Перун, і Мокоша, і Лович, і Дощич. Та майже всі боги Вирію. Бо ми їхні онуки, ми їхня рідня.

– Прости мене, сину, ще раз за мій капосний характер, – знову перепросив Орій.

– Слава богам Вирію! – Ратай підняв чару з сурицею, батько свою, стукнулися і вихилили до дна, щоб була думка одна. І батько зрозумів: син пробачив усі його вибрики.

*17 липня 2014 року
м. Миргород, Полтавщина*

Закохана в Ярила

Оповідання

Вельми гордою дівчиною зросла Дороня. Батько й мати тішилися, дивлячись на неї. І вже мріяли нишком про онуків. Сільські парубки від неї втрачали голови. Залицялися на гулях, не давали проходу на вулиці. А багачі, самовпевнені та гоноровиті, присилали до неї сватів. Та вона тільки посміювалася з їхніх залицянь і не пропускала нагоди одарити гарбузами. Ще б пак, така красуня! Постава – що струнка тополя. А личко біле, чисте, щічки рум'яні, очі – як дві глибокі сині криниці.

Якось після Великодня спозарання, ледь червоне Сонце зіп'ялося над обрієм, в гурті оріїв Дороня вийшла на поле стрічати пристрасного бога весняних робіт Ярила, Яр-Тура. Він, захисник сівачів, от-от мав з'явитися з імристої даліни. Дороня у вишиванці в яскравих квітках, пишному вінку з різнобарвними стрічками тримала перед собою на вишитому рушникові хліб-сіль, що спекла власноруч. У цьому році її обрано для такої почесної стрічі. Для неї це вперше в житті. Старий волхв окроплював усіх святою водою і співав молитву:

– О, Яриле, весняний батьку наш! Вийшли ми в поле, вірні сівачі твої, аби у цей святий для оріїв день розкидати-розсіяти зерна. Прийди й благослови нас на цю працю! ОУМ!

– Прийди, Яриле, на нашу ниву! – хором підспівували чоловіки й жінки. З ними й Дороня.

І ось у протилежному кінці поля показала висока кремезна постать. Вона раз по раз опускала правицю у велику помаранчеву торбу і, вийняв-

ши, розсівала ярову пшеницю. То був Ярило. Чим ближче він підходив, тим дужче хвилювалася Дороня. І, коли наблизився до оріїв, вони дружно тричі гукнули:

– Слава Ярилу!

– Прийми, наш охоронцю й помічнику, хліб-сіль від усієї громади! – прорік старий волхв і глянув на Дороню.

А вона, мов зачарована, дивилася на Ярила й не могла ступити кроку. Який же він гарний! Молодий, сонячний, у багряній полотняній сорочці, червоних шароварах, закованих до колін, босоногий. На голові – вінок першоцвітів як символ Вічності та Неба. На грудях велика сварга з зображенням бика, що нагадував про ярість та пристрасть цього бога, улюбленця всіх аріїв-оріїв. В очах мигтіли іскорки. Дороня і любивалася ним, і лякалася його. Забула й про хліб-сіль, що тримала в руках. Спохватилася, коли подруги тицьнули пальцями в боки. Вона ступила назустріч Ярилу. Він відломив кусень, умокнув його в сіль і вкинув до рота. А потім тричі поцілував Дороню в щоки. Її кинуло у жар. І те палахкотіння заповнило груди. Її стало так хороше. Вперше на своєму віку її цілував красень. Та не хто-небудь, а сам бог Ярило. Відчула вона своїм дівочим серцем, що закохалася.

– Слава Ярилу! – знову щосили вигукнули орії.

Старий волхв причитав:

– О, Яриле, наш покровителю, дай нам вправності і сили засіяти наші ниви! А коли виростимо хліб, скосимо, обмолотимо, знесемо в засіки, ми, орії, співатимемо наші славлення тобі, Яриле, і всім богам Вирію аж до свята Коляди!

Люди низько вклонялися Ярилові. Він же знову занурив руку у міх і пішов полем, розкидаючи зерна та приспівуючи:

– На добро! На щастя! На безвік усіх живущих на цій святій землі! ОУМ!

Дороня слідувала за кожним його порухом і шепотіла про себе: «Який він щедрий! Який величний! Який... який жаданий!» Ярило ніби почув ті палкі слова, озирнувся. З-під його золотавих брів ударили два іскристі промені. Він ще й підморгнув змовницьки. І жага, незнана до цього, наповнила її тіло. Їй захотіло зараз же, не зважаючи на батьків та сусідів, кинутися за Ярилом, пригорнутися до нього. Мабуть, так би й вчинила, якби він не відвернувся, засіваючи поле.

Відтоді у Дороні тільки думок було, що про Ярила. Куди не гляне – бачить його, веселого, усміхненого, з двома жагучими променями, що б'ють з очей. Як хороше бути закоханою. А парубки, мов джмелі, гули біля її двору, кликали на гуляння чи вечорниці. Їй байдуже. Як і раніше, усім найсміливішим підносила гарбузи. Мати не втрималася й напосілася:

– Ви тільки подивіться на неї. Такі красені її заміж кличуть, а вона їм від воріт відворіт. На кого чекаєш, дочко? Роки йдуть, а з ними й дівоча краса відходить. Пора вже й сім'ю створювати та діток народжувати.

Дороня відмовчувалася. Їй коли до неї посватався син відомого на всю округу купця, а вона йому дала одкоша, мати неабияк занепокоїлася:

– Донечко, може, ти нездужаєш? Чи, мо', Мара наслала яку хворобу?

– Мамо, я здорова. Так що не слід усякими здогадами собі голову морочити, – а далі сказала, як відрізала: – Не піду за нього! Не хочу!

– Але ж чому? Гарний парубок. І з достатком. Житимеш за ним, як за кам'яною стіною.

– От-от, як у в'язниці, – сердито заперечила Дороня. І м'якіше: – Мамо, не люб він мені. Не подам йому рушника.

– У житті, як на довгій ниві. Стерпиться – злюбиться, – умовляла мати. – Гадаєш, у нас з твоїм батьком спочатку все ладилось? Якби ж то! Всяке бувало. А от уже разом четвертину віку прожили.

– Ублажати чоловіка без кохання – то гріх. Як ви цього не розумієте, мамо?! – стояла на своєму Дороня. – Мені легше накласти на себе руки, аніж жити з нелюбом.

Тут саме батько нагодився – проводжав отих сватів за ворота. Зачув ті слова, закипіла в ньому злість:

– Та що ж це за дівка! Той не такий, цей не такий! Хто не посватається, а вона йому гарбуза. Перед людьми соромно. Геть з моїх очей!

Дороня, в чому була, гайнула до лісу. День немає, другий. На третій батьки та родичі подалися на пошуки. Знайшли під корягою старого дуба. Привели додому. Після того більше не дорікали та не допікали. Боялися, що знову втече світ за очі.

– Ми їй дали життя. А як вона ним розпорядиться, то її справа, – сказав дружині батько. Мати тільки зітхнула важко.

А Дороня, аби згаяти час і не скніти без діла, зайнялася садом та городом. Доглядала за ними, як за милим. Душу в них вкладала. Ні часу, ні рук не шкодувала. Тільки й балачок, що про яблуні,

груші, вишні, сливи та всяку городину. Прополувала, поливала, від гусені рятувала. І за цими клопотами молилася своєму Ярилу, кликала його подумки. Розмовляла з ним, наче він стояв поряд. Він їй щоночі снівся. І уві сні розказував, як той чи інший фрукт чи овоч виростити. Дороня дослухалася до кожного його слова. І отримувала найвищі у орійському краї врожаї. Плоди не тільки великі, запашні, а й смачні. Батько як повезе їх на ярмарок – так біля воза довжелезні черги збираються. Люди ладні платити за них подвійну, а то й потрійну ціну. Лише б придбати Доронині. Навіть, величезні гарбузи купляли, особливо дівчата, аби відвадити настирливих нелюбих женишків.

Дороня працювала та щоразу здіймала сині очі до Неба. І бачила там Ярила, він усміхався та підморгував, як отоді навесні під час сівби. Вона простягала до нього руки і ладна була бігти, мчати, летіти до нього. Були б крила – понеслася. Тільки надвечір згадувала, що в Ярила є дружина – Лада, Богиня весни та кохання, вона несла тепло в орійські краї та випроваджувала подалі Морозка, божество холоду й віхоли. Дороня розуміла, що їй, смертній, марно змагатися з безсмертною Ладвою. Однак нічого не могла з собою вдіяти – продовжувала кохати Ярила. На що сподівалася? Тайком мріяла про зустріч з богом плотської любові, від нього хотіла мати дитя. Вона знала, що господарі похмурого підземелля – Чорнобог та його син Пек дозволяли Ярилу й Ладві зустрічатися лише протягом трьох весняних місяців. А решту року, як міркувала Дороня, вона могла б бачитися з Ярилом. Щоб отой страхотливий та підступний бог Пекла цьому не завадив, вона, працюючи, час від часу примовляла:

– Чур тобі, Пек!

І вірила, що Чур почує і захистить її та Ярила від витівок отого чорнобожого нащадка.

Вона відчувала, що Ярило її чує, бо розступаються хмари, коли вона задивляється в небо, з-поза них виходить Сур-Сонце, щезає темрява не тільки надворі, а й в душі, і на небосхилі з'являється Ярило на яскраво-білому коні. Він дякував Дороні за шанобу та любов. І вона відчувала, як його лагідні промені заповняють усе єство. Їй ставало так хороше! Бо то доторки любого серцю.

Та одного разу ярмарком походжав Лович, бог мисливців та рибалок, син Велеса. В легкому рудому шкіряному ковпаку, в такій же куртці, за плечима лук та сагайдак зі стрілами. Навколо нього чималий гурт ловців, ладних виконати будь-який наказ свого покровителя. Саме тоді Дороня з батьком на возі привезли плетені кошики з полуницями та малиною. Лович глянув на дівчину – і закохався. Хотів сам підійти, та чомусь передумав. Може, щоб не сполохати таку красуню. Тим більше, що й до нього доносилися чутки про Доронині гарбузи, якими вона щедро обдаровувала женихів.

Лович тут же упросив поважного бога літа Літича бути сватом. Той погодився, але завважив:

– Не личить Богові брати за дружину просту сільську дівчину. Навіть, якщо вона невиданої вроди. Такий злюб не доводить до добра.

– Та зрозумій – закохався я в неї, як ні разу в житті, – виправдовувався Лович.

– Чого не зробиш заради друга, – скрушно сказав Літич.

– Тож наступної неділі поведеш старостів до Дороні, – попросив Лович.

Літич вирішив трохи схитрувати. Аби Дороня не закомизилася, він звернувся до легкокрилого Літника, божества теплих літніх вітрів:

– Ти поясни мисливцям, рибалкам і всім країнам, які вигоди вони матимуть, якщо допоможуть засватати Дороню за Ловича. Вони завжди будуть з дичиною та рибою.

– О, на це вони точно клонуть! – розвеселився Літник.

І майнув від хати до хати, не обминаючи жодного чоловіка та жінки. А від себе ще й нашіпував:

– Тільки Дороні ні гу-гу. Хай це для неї стане новиною. А самі тихцем готуйтеся до весілля. Щоб столи від усіляких страв ломилися. Адже одружується не хто-небудь, а сам бог мисливців і рибалок.

Сельчани вміли берегти таємницю. І от настала неділя. Селяни, по святковому зодягнені, у вишиванках, дівчата у вінках, на майдані перед святилищем зранку розставляли столи та зносили тарелі, дзбани, чаші, ложки. Уздрівши ті приготування, Дороня спитала жінок:

– Що за свято? Трійця минулася, Купала також. До чого готуєтеся?

– До весілля, – таємничо шепнула розпорядниця застілля, відводячи очі, аби не стрітися з гострим поглядом дівчини.

– А хто одружується чи заміж іде? – допитувалася Дороня.

– Яка ти, їй-богу, не догадлива! Прийде час – сама дізнаєшся. І на тебе чекаємо. Ти ж наша квіточка, ти ж наша ясочка. Може, й на тебе який красень гляне та розтопить твоє холодне серце. Приходь, приходь, тільки без гарбуза, – запрошувала розпорядниця.

– Ви, тітко, не можете, щоб не вколоти, – сказала Дороня, а в самої серце зацеміло. Якесь недобре передчуття поселилося в грудях. Та все ж вона метнулася додому, одягла найкращу свою вишиванку, віночок з барвистими стрічками. І стала красивішою, ніж богиня Лада.

І разом з усіма Дороня чекала на нареченого: хто він та кого уподобав? Невдовзі з лісу показався вершник на білому коні – не їхав, а летів. Так швидко, що й стукоту копит не чути. Позад нього розвівалася біла, гаптована золотом кирея, на голові жовтогаряча шапка з золотим Трисуттям. З золоченим сагайдаком, набитим стрілами.

Люди так і прикипіли поглядами до вершника, зашуміли:

– Та то ж Лович! Слава Ловичу, нашому годувальнику!

– Кого ж тепер вполював?!

– А ти не знаєш? Нашу неприступну Дороню!

– Ай, молодець! – похвалив якийсь дядько. – Бо так і засидиться Дороня в дівках!

Вона, як почула таке зізнання, зняла вінок, прикрила хустиною личко й поза спинами сельчан, що продовжували бігти на зустріч Ловичу, хаміль-хаміль до річки під довгокосі верби. І молила:

– О, вербиченько, сховай мене. Я тобі коси заплету, як повернуся.

Розкидиста верба прикрила її своїми густими лозами. Дороня, віддихавшись, що духу понеслася до лісу.

– А де ж моя наречена? – вислухавши славлення, спитав Лович. – Де моя Дороня?

Люди так і залякли, роззираючись увсібіч. У Ловича погляд гострий, як у сокола.

– Так он же вона! – сказав він і показав правицею у бік лісу.

На тлі високої зеленої стіни мигтіла біла сукня Дороні.

– О великий Ловичу, ми її зараз приведемо! Зажди хвилю! – трійко мисливців скочили на коней і вже хотіли мчати навздогін Дороні.

Але Лович, хоч і похнюплений та розчарований, їх спинив:

– Стійте! Не треба!

– Та як же це?! – ремствували мисливці. – Отак принизити бога!

– А так, – відказав Лович. – Вона побігла до іншого бога, мого побратима, якого любить понад усе. Я не хочу бути нелюбим мужем. І вам раджу не примушувати дівчат до заміжжя без згоди. Злюб без кохання – то пуста справа і великий гріх.

Мисливці та рибалки винувато переминалися біля Ловичевого коня. А тоді найстарший бородастий вусань скинув шапку, вклонився й зашамотів:

– Не гнівайся на нас, боже. Ми хотіли, як краще, а вийшло по-дорониному.

– Тут немає вашої вини. Я не серджуся на вас. Бо знаю, що мій гнів може обернутися для вас бідою, голодом.

– Прости нас, Ловичу! – загомоніли й сельчани.

Лович окинув поглядом столи з найдками та медами і вигукнув:

– Які багаті у вас весільні столи, браття-слов'яни! А наливайте-но повні келихи! Та хиль-немо за те, щоб у вашому краї Мати-Земля народжувала побільше красунь, подібних до Дороні!

Щоб у них закохувалися, навіть, боги! Хай щастить вам у мисливстві та рибальстві! А я допоможу, – скочив з золотогривого коня.

Трійко дівчат у вишиванках та вінках на дубовій таці для початку піднесли йому повну чару з медом.

– Слава доброму та милосердному Ловичу! – ревнула юрба на майдані.

А далі, як повелося, виголошували здравиці та стукалися повними келихами, чарами, кухлями. До самого вечора тривала та учта. Дійшло до того, що мисливці та рибалки, розповідаючи предивні випадки під час ловів, стали обійматися з Ловичем, як з рідним. Грали лірники та гусярі, дівчата водили хороводи, співали пісень. Та все хвалили Ловича за доброту і мудрість.

А Дороня... Никала лісом до знемоги. Опинившись на галявинці в оточенні віковичних дубів, просила та молила Господа:

– Рідний боже, великий Дажбоже! Я так люблю Ярила! І прошу тебе – зроби так, щоб я могла його бачити, а він мене. А ще дуже прошу – у твоїй владі вчинити, аби не гнівлася на мене Лада, дружина Ярила. Не допусти, щоб вона у ревнощах почала мстити моїм землякам! Бо, якщо вона наступного року не принесе їм весну, вони страждатимуть від нестатків та неврожаю! Не хочу, щоб призвідцею їхніх лих стала я! Вічний Дажбоже, зваж на моє прохання!

І, коли вона знову попленталася звіриною тропою, стріла старця, середнього зросту, в солом'яному брилі. Він стояв, опершись на довгий гачкуватий костур, як у волхвів. І весело всміхався з-під сивих кошлатих брів.

– Ви хто? – Дороня злякано сахнулася назад.
– Не впізнаєш? Той, кого ти кликала, – засміявся старець.

– Я призивала Дажбога...

– Я почув твоє моління, дівчино, – посерйознішав старець.

– Дажбог? Не може бути! Дажбог невидимий! – здивувалася дівчина.

– Так. Одначе має змогу отримувати людську подобу і спілкуватися з тими, кого створив. Люди – то мої діти та онуки. До них я ставлюся, як до рідні. То чого ти хочеш у житті? – суворого поглянув на Дороню.

– Отче, зробіть так, як я прошу: щоб я бачила Ярила, а він мене, – низько вклонилася дівчина. – Що ви мені порадите?

– Дівчино-красуне, – тепло по-батьківськи звернувся до неї старець. – Краще буде, якщо ти повернешся до свого села. Попросиш вибачень у батька та матері, у краян та свого нареченого Ловича, станеш з ним на рушник злюбу.

– Ні! – запротестувала Дороня. – Ніколи! Не в моїх силах стати на рушник з нелюбом!

– Не забувай, він з Вирію, – попередив старець.

– Навіть, якщо той жених – сам бог Лович! Не силуй мене, Дажбоже! – склала на грудях долоньки.

– Що ж, ти сама обрала собі долю, – сумовито відказав старець. – Я вражений твоєю відданістю богу Ярилу і своєму роду.

– Заради них я на все згодна, лише б доставляти їм радість! – палко мовила Дороня. – А від Ярила мені нічого не треба, аби лиш бачити його! Хоча б у ті часи, коли його, бога весняних робіт, відпускатимуть зі свого підземелля Чор-

нобог та Пек. Перетвори мене на ніжну квітку, яка б дивувала Ярила і моїх сородичів! Щоб пахощі від тієї квітки були такі, від яких у Ярила паморочилась голова, як від поцілунку коханої людини.

Дажбог, аби перевірити почуття Дороні, ще раз заїкнувся:

– А, мо', з Ловичем?

– Я кохаю лише Ярила! Я хочу квітнути і пахнути, коли він ітиме лісовою стежиною в поле на сівбу! Дажбоже, милий, всесильний, могутній, врятуй мою душу – вона належить Ярилові! – благала дівчина.

Старець змахнув костуром – і Дороня стала конвалією, чарівною, духмяною, ніжною-преніжною. Від подиху вітерця тихо забриніли дзвіночки. У лісі народилася небачена до цього квітка. Збентежене птаство заспівало навколо, гадаючи, що то за дивовижне створіння.

– Спасибі, Дажбоже! – на прощання зі світом людей вимовила Дороня.

І стала чекати. Підвела погляд угору і побачила вершника на білому коні з вінком квітів на голові – символом Вічності і Неба. То був Ярило. Він, схоже, відчув запах конвалії. Глибоко вдихнув один раз, другий, третій. Спустився на стежину.

– Ти, чарівна квітко, пахнеш так, як Дороня, – сказав Ярило.

Вона у відповідь забриніла дзвіночками.

– І в тебе голос такий, як у Дороні, – нашорошив вуха Ярило.

– З ким це ти розмовляєш? – здалека долинув голос Лади, його дружини.

– З конвалією. Така неймовірно гарна квітка! Кращої я не чув і не бачив, – захоплено мовив Ярило.

– Вона краща від мене? – ревниво спитала Лада.

– Ти – безсмертна богиня. А вона – квітка. Вона квітує лише раз на рік. Але й тобі є чому по-вчитися у неї, – з сумом відказав Ярило.

Лада зразу ж прилетіла, глянула й зрозуміла, в чому її чарівність.

– Ця квітка віддана тобі, чоловіче, як ніхто на світі, – сказала Лада. – І тобі не жалко, що вона присвятила тобі своє життя?

Ярило нічого не відповів. Замислився. А про себе подумав, що після польових робіт повернеться сюди, щоб помилуватися конвалією, послухати її шепіт про кохання. Та Лада здогадалася про його наміри. Промовчала. Адже боги Вирію здатні відгадувати думки будь-кого, їх не можна обманути. Та не сказала й слова. Інакше Ярило може образитися й не прийти на й без того рідкі побачення. Йй цього не хотілося. Бо ж у їхнього кохання й так дуже короткий термін – лише три весняні місяці.

*23 квітня 2014 року – свято бога весняного
Сонця – Ярила
м. Сімферополь*

Поля-Тополя

Оповідання

Це зараз бог Стрибог – невгамовний бурчун з довгою сивою бородою. Як розізлиться, хапає батіг і несамовито поганяє вітри. Коли ж його хтось дошкулить, як дмухне – і засвистить буря, що рве, ламає, крушить усе на своєму шляху. Чому Стрибог таким став? Звісно, віки свою справу зробили, старість нікого не красить. Одначе, він буває й тихим, добрим, турботливим. Отоді з ним спілкуватися – одне задоволення. Щоправда, про роки своєї юності не згадує – наче їх і не було. А от сорокабілобока не випустить нагоди, аби не поділитися усім, що знає. Ота птаха на сухій гілляці стрекоче на всі боки, а люди вуха нашорошують і слухають, сприймаючи її торохтіння за святу істину...

Колись в одному орійському стійбищі жив молодий чорнобровий та чорновусий юнак. Звали його Стриб за те, що він бігав швидше вітру – наче літав. Як кажуть, одна нога тут, а інша бозна-де. Служив гінцем у общині. Якщо старійшинам треба було доставити вісточку у найвіддаленіше поселення, доручали йому. Буваючи в інших краях, він знайомився з багатьма красунями, жартома морочив їм мізки, але, коли розмова заходила про одруження, ноги на плечі – і драла. Через це люди називали його юнаком, у якого вітер у голові.

Довго він отак парубочився. Та одного разу на святі Купала стрів карооку дівчину, струнку, лагідну, з косою до пояса. Її врода так зачарувала, що він різко спинився і заляк на місці, не зводячи з неї очей.

– Хто то? – спитав у першого-ліпшого.

– То Поля!

Вона увійшла в його душу так, що він у той же вечір запропонував:

– Полю, Поленько, ти така гарна, кращої немає на світі, виходь за мене заміж.

– Жартуєш? – здивовано вставилася лукавими очима в парубка.

– Ні! Цілком серйозно. Я закохався в тебе з першого погляду, – палко зізнавався Стриб.

– Так я тобі й повірю. Ти ж такий – завтра пострибаєш до іншої, – насміхалася Поля. – Недарма люди кажуть, що ти літун.

– Полю, Поляночко, голубонько, серденько, я не такий. То люди намовляють на мене через те, що я дуже швидко рухаюся, а їм таке богами не дано, – виправдовувався Стриб. – Якщо ти погодишся стати моєю дружиною, відданішого та вірнішого чоловіка не стрінеш.

Поля хоч і насміхалася з нього, проте їй давно подобався цей юнак, веселий, щирий, з кумедним вихриком над чолом. Та вона вирішила перевірити його обіцянки.

– Стрибнеш тричі зі мною через купальське вогнище – повірю, – кокетувала Поля.

– Та хоч сотню разів! – зрадив Сриб.

– Ні, лише тричі, – спинила його запал дівчина. – Якщо ти не забув: після третього разу пару вважають зарученою, і парубок та дівчина мають стати на шлюбний рушник. Не боїшся?

– З тобою стрибну з радістю не тільки через полум'я, а й у сімейне життя, – Стриб ухопив дівчину за руку. Вони розігналися – й перелетіли через кострище. У Полі від того лету аж дух переохопило. Один раз отак майнули, другий, третій.

– Вітаємо вас! – залунали привітання сельчан з усіх боків.

– Дострибався ти, Стрибе, закінчилося твоє парубоцьке життя! – під'юджували ровесники.

А Стриб ніжно пригортав до себе Полю.

На Овсеня, після закінчення усіх польових робіт, вони збиралися зіграти весілля. Щасливий Стриб, набравши гостинців, носився стійбищем та запрошував огнищан на своє свято. І треба ж такому статися – прочув про те Громовержець Перун, бог над богами. Коли Стриб запрошував наступного сельчанина, Перун саме об'їжджав свої володіння на золотій колісниці, запряженій дев'ятьма крилатими кіньми.

– А чому це Стриб мене не запрошує? – чи то здивувався, чи то образився Перун. – Може, боїться, що відіб'ю його наречену? І хто ж ота Поля, що полонила серце Стриба?

Глянув Перун з небес на Полю, яка саме набирала воду з колодязя, та й теж закохався до безтями. Він, безсмертний, не на жарт захопився простою смертною дівчиною. Таке часом дозволяли собі боги. Він забув про своє покликання нищити зло на землі, захищати людей від Змія Горинчища. Тільки й дум – про орійську красуню. От на що здатна краса!

Щоб не злякати дівчину, Перун тут же спинив баских коней, перетворився на бравого парубка, спустився до колодязя, в зіницях – пристрасні зірничі закоханості, в голосі притишений задушевний рокіт – мов далекий-далекий грім. Таким постав перед Поліні очі. Досвідчений залицяльник, він знав, як розчулити дівоче серце. Почав здалеку.

– Яка в тебе гарна коса! – торкнувся пальцями – і в ній на грудях замість звичайної червоної стрічки вплелася золота, що заяскріла, ніби блискавка.

Поля страшенно здивувалася. Як таке може бути?!

– Яка в тебе прекрасна смужка навколо голови! – торкнувся її – і вона перетворилася на сонцяйну корону.

Поля зиркнула у повне відро з водою, яку щойно витягла з колодязя, – і в ньому, як у дзеркалі, відбилася її зображення: князівна та й годі! Вона не знала, що й думати. Засоромилася, збентежилася, зашарілася.

– Паничу, ви такі щедрі. Але я не можу прийняти від вас оці дорогі дарунки, – взялася знімати золоту корону.

– Чому? Я ж від щирого серця, – спинив її незнайомиць і збирався обійняти.

– Я вже заручена, – й подала корону красеню-залицяльнику.

– І хто ж той щасливець? – набундючився парубок, відсторонюючи її руки.

– Стриб, – ледь чутно вимовила знічена дівчина.

– Отой довгоногий стрибайло-побігайло? – захихикав незнайомиць.

– Він. А ви хто? – все дужче бентежилася Поля.

– Я – Перун, – засміявся так, що й у небі луна заgrimотіла.

– Бог грому та блискавки? – перепитала злякано дівчина.

– Власною поставою! – заgrimотів Перун, задоволений тим, яке враження справив на дівчину.

– Відпустіть мене! Благаю! – запросилася Поля, беручись за коромисло. – На мене матінка чекає.

– Е ні! Ти мене закохала в себе, і я бажаю взяти тебе за дружину, – Перун відібрав у дівчини коромисло.

– Але я вам не пара, – ледве не плакала Поля, відступаючи. – Ви – безсмертний бог, а я смертна дівчина. Ваше помешкання – на небі, моє – на землі. Не ганьбіть мене.

– Так не піде! Невже я, Громовержець, гірший від якогось там Стриба? Або ти даєш згоду стати моєю жоною, або я знищу твого жениха, – пригрозив самовпевнений Перун. – То як, красуне, згодна?

– Перуне, ви мене приневолюєте. Це не по Праві, – Поля у розпачі залилася слізьми. – Ви мене змушуєте відмовитися від Стриба й стати з вами на рушник. Я ж цього не хочу. Мені до впадоби Стриб. Я йому обіцялась. Пожалійте нас та благословіть на злюб.

– Нізащо! І хочу, щоб ти зрозуміла: у твоїх руках життя отого юнака, – продовжував шантажувати Перун.

Полі ж хотілося будь-що врятувати свого судженого. Вона вичавила з себе:

– Я згодна, – і сльози заструменіли щоками, вона їх, навіть, не витирала.

Шукаючи свою кохану, Стриб почув ту розмову та мерщій на виручку.

– Геть звідси! Поля – моя наречена! – підскачав впритул до незнайомця і кинувся з кулаками.

Той, сміючись, набрав повні груди повітря й гучно видихнув. Стриб полетів шкереберть і розпластався на доріжці, що вела до колодязя.

– Стрибе, не треба! – зойкнула Поля й подала руку нареченому.

Та парубок, наче не чув, рвучко підхопився і знову понісся на незнайомця.

– Стрибе, спинись! – кинулася йому напереріз Поля. – То бог грому та блискавки! Куди тобі з ним тягатися! Він тебе може спопелити! Ти відважний, мужній, але я хочу бачити тебе живим! І тільки через це я дала згоду вийти заміж за Перуна. Стрибе, не чіпай його. Я кохаю тебе!

Після тих слів Стриб, спустошений, зломлений, так і застиг, безсило опустив руки. Думка допікала: якщо бог чинить отаку несправедливість, то де ж правду шукати?

– Отак би й давно! – владно сказав Перун. – Теж мені герой! З богом надумав битися. Ха-ха! Скажи спасибі Полі. А то від тебе б тільки попіл лишився. – І звертаючись до дівчини: – А ти, моя люба, готуйся до нашого весілля!

Сказав і за мить став невидимим, наче випарувався.

– Вибач, що я тебе не захистив, не відстояв твою гідність, – спантеличено мовив Стриб. – Мені соромно через те, що ти жертвуєш собою заради мене. Я того не достойний. Яка ти благородна! Спасибі тобі! Недоля, оте зле божество, стала на моєму шляху. Не думав і не гадав, що Перун, якого називають милосердним та добросердим помічником нужденних, отак вчинить. Прощавай, моя мила, – і чимдуж подався до Данатра.

Поля спочатку сіпнулася за ним. Та Стриба й слід прочах. Дівчина обхопила голову руками, гірко заридала і в нестямі кинулася в колодязь. Наступного дня у стійбищі тільки й балачок було, що про утоплеників. Інші боги Вирію дорікали Перунові:

– Як ти міг таке вчинити? Замість того, щоб дбати про благо людей, призвів їх до загибелі. Та який ти після цього Змієборець чи Громовержець?!

Перун глибоко переживав те лихо, розкаювався, сумував. І, коли побачив, як оте страховисько Пек, бог Пекла, син Чорнобога й Мари, радо потирає руки, чекаючи на нові жертви, щосили заgrimів і вдарив блискавками:

– Сур тобі, Пек!

І серед темряви засяяло Сонце-Сур'я. Пек злякано зіщулився і, мов щур, сховався в печері. Перун набрав живої води на горі Алатир і взявся оживляти Полю. Та був спроможний лише перетворити її на Тополю біля того колодязя. Люди, дивлячись на те струнке гарне дерево, скрушно повторювали:

– То Поля! То наша Поля! Тополенька!

Перун оживив і Стриба, якого орії виловили в Дніпрі. Спокутуючи свою провину, зробив його богом вітрів – Стрибогом.

І тепер щоднини Стрибог, пробігаючи, ніби тінь, полем, ніжно перебирає усі листочки своєї Тополі та шепоче:

– Ти найкраща у світі! Ти моя радість!

Тополя відповідала шелестом листя. Стрибог, набігавшись протягом дня, на ніч вкладався під Тополею і засинав до ранку під її задушевну пісню.

*14 липня 2014 року, день бога повітряного простору Стрибога
м. Миргород, Полтавщина*

Донька Білобога і донька Чорнобога

Оповідання

По сусідству росли дві дівчинки – білявка Біловида та чорнявка Чорнава. Біловида була доброю, ніжною, дбайливою, працьовитою. Чорнава – повна її протилежність: сердилася з будь-якого приводу, швидко впадала в гнів, хитрувала, не вважала гріхом брехню, працювала хіба що тоді, коли на неї замахувалися лозиною. В обох були звички: за невдачі Біловида тричі спльовувала через ліве плече, де знаходився дух Чорнобога, а Чорнава – через праве плече, де перебував дух Білобога. І таким чином буцімто відганяли тих богів.

Дівчата спілкувалися між собою. Та, скоріше, тільки тому, що Біловида прагла перевиховати Чорнаву. Мовляв, якщо до неї ставитися добре, то й вона подобрішає. Огнищани вважали їх подругами, хоч і дивувалися, як можуть дружити дівчатка з такими різними характерами.

Та так і вирости. Може б так і продовжувалося, але до стійбища з тривалого походу повернувся парубок Орлан. Чорні вуса, палкі карі очі, шабля при боці, кінь на повіду. І, звичайно, довгий темний оселедець, що аж закручувався за лівим вухом – це знак особливих заслуг, його дозволяється носити лише тим, хто в битві відзначився неабиякою мужністю та відвагою. Мовляв, то мітка сина Неба і в разі необхідності Дажбог хапає за того чуба-хохла і рятує від небезпеки.

Біловида як уздріла Орлана, так і тьохнуло її серце, наче в нього увійшов дух Білобога.

– Відчуваю, він – моя доля, – прошепотіла на вухо Чорнаві і зашарілася, мов ружа.

– І що ти в ньому побачила? – здивувалася Чорнава. – Таких косаків безліч на кожній вулиці.

А сказала вона так тому, що Орлан їй не те, щоб сподобався, вона не хотіла, аби парубок дістався подрузі. І за будь-якої нагоди Чорнава повторювала:

– Той Орлан і такий, і сякий. І в нього у кожному стійбищі коханки.

Біловида тільки поблажливо всміхалася на ті теревені. Мовляв, нащо дурниці молоти. Врешті не втрималася:

– І тобі не надоїло зводити намови на такого гарного лицаря?

– Та я що? Я про тебе дбаю, щоб чого доброго, ти не закохалася по вуха, – виправдовувалася Чорнава. – Ми ж подруги. Правда?

Та Біловида лише посміювалася. Одного разу серед білого дня Орлан стрів подруг на вулиці, привітався, як годиться, скинувши перед ними шапку. А тоді взяв за лікоть Біловиду і кинув Чорнаві:

– Вибач, я на хвильку заберу в тебе подругу, – і відвів у тінь тополі. І зашепотів, схиляючись до Біловиди: – Будь ласка, не сердься. Ти мені дуже подобаєшся. І я прошу увечері прийти до криниці, буцімто по воду, аби тітки язиками не плескали. Мені треба тобі дещо сказати дуже важливе.

Біловида ніяково опустила очі, щоб не зіткнутися з жагучим поглядом парубка. Нічого не сказала, а тільки головою кивнула на знак згоди й повернулася до Чорнави. А та давай розпитувати. Одначе Біловида відмовчувалася.

– Ти мені не довіряєш? – накопили губу Чорнава, вдаючи, що образилася. – Ти з ним обережно. Хтозна, що у нього в голові.

– Тьху! – тричі сплюнула Біловида через ліве плече і відчула, як щось там зашипіло.

– Тьху! – і Чорнава теж тричі сплюнула через праве плече – грім заgrimотів у її вухах. Дівчина озирнулася – нікого. Тільки помітила, як Орлан насмішкувато дивиться їм услід своїми великими карими очима, наче пронизує наскрізь.

Біля своїх домівок дівчата розійшлися. Та Чорнава, аби дізнатися, що таїть подруга, нишком пильнувала за її двором. Коли помаранчеве сонце почало вкладатися на потемнілий обрій, помітила, як Біловида взяла коромисло з двома відрами та й гайнула стежиною поміж вишняків до криниці. І назирці подалася за нею. Теж з цебром. Та й сховалася за кущем. Те, що вона побачила та почула, її не на жарт розлютило. Так ось чому подруга відмовчувалася! Тут у неї побачення з Орланом.

А парубок, запримітивши Біловиду, ступив на-встріч, узяв у неї відра, коромисло.

– Я так чекав на тебе, – радісно, з прихованим хвилюванням заговорив парубок. – Гадав, не прийдеш. Слава Білобогу – він почув мою просьбу. І от ти тут!

– То що ж ти хотів мені сказати, Орлане? – спитала Біловида, вивчаючи вдивляючись у парубка. – Тільки не барися з відповіддю, бо ще хтось нагодиться. Мені б не хотілося, щоб у селі про нас щось подейкували.

Орлан узяв її долоні у свої дужі руки і жагуче забасив:

– Я закохався в тебе. Ти мені снишся. Я марю тобою. Хочу, щоб ти стала моєю дружиною. Якщо твоя згода, то восени пришлю до тебе старостів. Ось. Я все сказав.

Біловида легенько пригорнулася до його грудей:

– Ти теж мені люб. З тих пір, як побачила тебе.

Він міцно обійняв її:

– То згода?

– Знаєш, давай почекаємо до свята Купайла. Отоді все й проясниться. А зараз дуже тебе прошу: не хвались нікому про нашу розмову, бо ненароком почують Чорнобог чи Мара – і все перекрутять на свій лад, – мовила Біловида.

В цей час за густими вишняками почувся якийсь скрегіт. Біловида зойкнула. А Орлан ухопив грудку та й пожбував у зарості. Там щось зашавчало.

– От бісівська патолоч! Скрізь своє рильце всуне! – розреготався парубок.

Орлан набрав з криниці повні відра водиці. Хотів допомогти понести, та дівчина застерегла:

– Не варто, а то хтось помітить і таке почнеться...

– Я кохаю тебе, – на прощання сказав парубок, чіпляючи відра на гачки коромисла.

І довго закохано дивився на світлу постать, що у напівтемряві віддалялася стежиною. Потім і сам подався слідом. Та тут назустріч – Чорнава. Наче з-під землі виринула. Він убік, аби уступити їй стежину, і вона туди. Так кілька разів смикалися. Орлан здивовано глянув на дівчину. Смаглява, чорні очі, долонею прикривала чоло. Заговорила першою. В її голосі проривалося якесь незрозуміле шипіння – таке, як у Мари, дружини Чорнобога.

– Чула, ти збираєшся свататися до Біловиди, – насміхалася Чорнава.

– Гм, звідки тобі знати? – здивувався Орлан, адже він тільки-но про це сказав Біловиді. А та не могла нікому розповісти.

– Сорока на хвості принесла, – Чорнава кивнула на чорно-білу птицю, що стрекотіла на сухій гілці кремезного осокара.

– Ти розумієш мову птахів? – насмішкувато глянув парубок.

– Я все вмію і все знаю, – гоноровито підняла підборіддя дівчина. І на її лобі показала велика синюшна гуля.

– А це що в тебе таке? Хто це тебе почастивав? І за що? Чи не за довгий язик? – кепкував Орлан.

– Та оце йшла до криниці і з гіллякою не розминулася, – збрехала Чорнава.

– А я подумав, що хтось грудкою пожбурих, – натякав парубок.

– Кажу ж тобі – гілка трапилась, – ховала очі дівчина. – Та це дрібниці. До весілля минеться.

– Ти що, заміж зібралась?

– А чим я гірша від інших, наприклад, Біловиди? – визивно спитала Чорнава.

– Біловида теж збирається заміж? – вдавав здивування Орлан.

– Звичайно. Вона мені шепнула про це, коли ми щойно стрілися на стежині, – джеркотіла Чорнава.

– І за кого Біловида йде?

– А ти ніби не знаєш. За тебе хоче, – байдуже мовила дівчина. – Але я, її подруга, мушу тебе попередити. Візьмеш її – усе життя мучитимешся.

– Це ж чому?

– Ти знаєш, яка вона?

– Не відаю. Я був у поході.

Чорнава злегка сплюнула через праве плече, аби відігнати духа Білобога – хай не заважає прибріхувати.

– Тож слухай, – Чорнава поставила поперед себе пустий цебер. – Біловида тільки ззовні така приваблива, а всередині...

– Злючка, – нашіптував дух Чорнобога, а дівчина повторювала: – Скнара, ледацюга, нечупара, лайлива, неправдива, в чор..., тобто в Бога не вірує.

– А ріжків ти в неї помітила? – підначував Орлан.

– І ріжки в неї є над чолом – їх вона приховує червоною стрічкою.

– А хвоста ти не бачила?

– І хвіст є. Йй-Богу! – знову сплюнула через праве плече.

– Ой-йо-йой! – Орлан помітив те спльовування і зрозумів, хто перед нею. Награно склав руки перед грудьми і запричитав: – Як же мені не повезло! Який я нещасний! Що ж мені робити?

– Довірся мені. Я стану твоїм вірним другом. Зі мною тобі буде весело. Ми з тобою ходитимемо на гулянки, танцюватимемо, співатимемо, мандруватимемо світом, – мрійливо захитала головою, закотивши під лоба очі.

– А коли ж працюватимемо? – нагадав Орлан.

– Ой, нехай інші трудяться у поті чола. Скажімо, та ж Біловида.

– А хто ж діток народжуватиме та роститиме?

– Ой, то така морока – діти. Нехай Біловида народжує.

– Та й за скотиною треба комусь доглядати, – продовжував розігрувати Орлан.

– Та Біловида і з цим справиться. А ми будемо ніжитися, любитися краєвидами... Настане райське життя.

– Тебе послухати, так усе має робити Біловида. А як же настанови волхвів, які радили завжди прислухатися до голосу Білобога – а він завжди стоїть одесною, за правим плечем? Адже вони правильно кажуть: слід робити добро, працювати, любити своїх дітей та сусідів, шанувати Сонце, Землю, Воду, Небо і сонмище наших Богів у Ірїї. Тебе ж я слухаю і думаю: з чийого голосу ти чиниш? Ану, помолись Дажбогу!

Чорнаву наче хто голкою штрикнув. Вона відсахнулася від парубка, ухопила пустий цебер і кинулася навтьоки. Він зрозумів, чий дух заволодів цією дівчиною. І довго реготав їй услід серед передвечірньої тиші.

І от настало свято Купайла чи Купала. Дуже його полюбляли огнищани – бо ж веселе, грайливе, сповнене світла й добра. З ранку Біловида з подругами, святково зодягнені, з різнобарвними стрічками, заплетені в коси, подалися в гай та на луки за квітами. Треба ж було сплести купальські вінки. І співали пісні про Купайла та про ластівочку, що купалася та на бережку сушилася... Наплели бозна стільки. І пишні, і миршаві. Обов'язково вплітали полин – він відлякує русалок, відьом та нечисту силу. Під вечір знесли ті вінки на берег річечки.

– Гей, а кого ми цьогоріч оберемо Купайлом? – вигукнула котрась, і дівчата почали сперечатися, пропонуючи то одну, то іншу.

Таки погодилися, аби Купайлом була Біловида. Бо вона, мовляв, найвродливіша та най-

гарніша. Оточили її, зав'язали очі, поклали до ніг стос вінків.

– Біловидо, швидше роздавай вінки, бо так танцювати та співати хочеться – на місці не можна встояти! – гукали до неї з різних сторін.

До неї підходили дівчата, і вона кожній вручала вінки.

– Мені дістався пишний та яскравий! – радісно крикнула Чорнава. – Значить, скоро заміж вийду!

– За кого? Швидше говори! – задзвеніли дівчата.

– За Орлана! – засміялася Чорнава.

– Розкотила губу! – розсміялася одна з дівчат.
– Щоб так заявляти, треба тричі через кострище з ним стрибнути. І твій вінок він повинен у річці виловити.

Купайла-Біловида з пов'язкою на очах кинулася ловити подруг. Їй дуже хотілося схопити Чорнаву – тоді, за повір'ям, вона не вийде заміж. І ч яка! За Орлана їй захотілося! Не бути цьому! Як не старалася Біловида зловити Чорнаву – їй не вдалося.

– А от і вийду за Орлана! – дражнила її подруга.

Парубок почув і не на жарт розсердився. І коли уже в сутінках дівчата зв'язали з соломи, кропиви, глуду та шипшини колюче опудало Марени, він разом з хлопцями одним із перших кинувся до нього, щоб викрасти, спалити і втопити. Йому дуже праглося звільнити Біловиду від посягань злої Мари. І йому це вдалося. Опудало запалало і за мить зашипіло по-зміїному у воді.

Орлан наблизився до Чорнави і шепнув:

– Отак і з тобою буде, якщо станеш на нашій з Біловидою дорозі.

Чорнава зблідла, звично сплюнула через праве плече і, чортихаючись, побігла геть до гаю.

Хлопці розпалили побіля берега вогнище. Парубки й дівчата парами під веселий гамір почали стрибати через полум'я. Бо знали його силу – очищало від усіляких недуг та невдач, що насилала Мара-Марена.

Орлан підійшов до Біловида й простягнув руку:

– Прошу!

Вони, взявшись за руки, розбіглися й майнули через вогонь один раз, другий...

– Стрибайте і втретє! – загукала юрма. Всі знали: перестрибнувши тричі, парубок і дівчина сповіщали, що вони збираються одружуватися.

Орлан і Біловида перезирнулися.

– Я хочу стрибнути з тобою ще раз! – схвильовано сказав Орлан і взяв руку дівчини.

– Я теж, – тихо відповіла.

Вони розігналися і понеслися над кострищем під дружні оплески громади.

А в гаю, де зникла Чорнава, роздався грім – то Перун приборкував та розганяв нечисту силу.

– Тепер можна іти шукати квітку папороті, – сказав Орлан.

– Ходімо. Ми обов'язково її знайдемо. І будемо щасливі, – відповіла Біловида.

І вони подалися до гаю.

*25 червня 2014 року, свято Купала
м. Миргород, Полтавщина*

У храмі Макоші

Оповідання

Більш роботящого парубка, аніж Святослав, годі було знайти в орійському стійбищі, що розкинулося вздовж Данапра. Все він зробив своїми руками – збудував хату, облаштував двір, виростив сад, город, обзавівся четвіркою коней, парою волів. За труд його поважали в селі. А от корови не мав. На запитання сельчан відповідав коротко:

– Ось одружусь, народяться діти, тоді й придбаю корівку. Щоб у них завжди було свіженьке молочко.

Одначе такі часи не наступали. Святослав продовжував холостякувати. І не тому, що перебирав дівчатами. Вони не йшли за нього заміж. Казали, що у нього золоті душа та руки, але, бачте, лицем не вдався. Гачкуватий ніс, товсті великі губи, вуха, наче варяниці, некрасиві зуби, які він ховав під довгими вусами. Словом, Святославу далеко до красеня. Після кожної відмови він упадав у відчай, ще нижче насував на очі шапку, не показувався на люди, гризоти допікали груди. Та він нікому не мстився, ні на кого не ображався – така його вдача. Ото тільки й відрада – щоденна праця від ранку до ночі. Та все мріяв про ту єдину, яка б його покохала, а він її.

Так продовжувалося із року в рік. І коли Святославу виповнилося три десятка літ, надумав він податися до храму Макоші. Про нього він чув чимало різних билиць. Як казали орії, то дивна споруда – вона випромінює Сяючу Радість Світу. В ній богиня Макоша, красуня з красунь, тче пряжу долі зі своїми помічницями – богинями Долі та

Недолі. Вони разом нібито пов'язують покутними нитками людину з плодами її праці. Бо покута – то початок і кінець всякої справи, причина і наслідки (нині модно вживати термін «карма» - авт.). А ще він дізнався, що в храмі Макоші неодружений парубок має право серед жриць – а там лише красуні – обрати собі дружину. І дівчина буцімто не може відмовити. Так велить закон Роду – кожний орій має залишити після себе нащадків.

Святослава так захопили ті розповіді, що однієї п'ятниці – а це день богині Макоші – він завантажив воза трьома міхами збіжжя, плетеними корзинами з городиною і садовиною, застріг четвірку буланих та й поїхав дорогою до храму, що сяяв золоченими куполами удалині на крутій горі серед гаю над рікою. Хотів порадувати храмових жриць плодами своїх рук. Їхав з надією, що, може, хоч там йому всміхнеться Доля та подарує дружину.

Біля воріт спинив коней, покликав головну жрицю храму. Розгледівся. За брамою на самому видному місці майдану статуя богині Макоші, яка тримала на руках великий рушник, та інших богів Вирію. Споглядання їх вселяло благоговіння, шанобу й надію. За кілька хвилин наблизилась жінка середніх літ, гарна-прегарна, поверх вишиванки вісім разків різнобарвного намиста, на голові легка квітчаста хустина. Сині очі між довгих вій промінилися небесною радістю і, здається, бачили наскрізь. Вона лагідно всміхалася. Святослав чув від людей, що головна жриця та її помічниці відунки – гість лише подумає, а вони вже знають, з чим прибув та чого хоче.

– Та я оце до вас з дарами, – зніяковіло почав Святослав. – Цього літа, слава Всевишньому, уро-

жай добрячий. Тож надумав хоч часткою подітися з вашою обителлю.

– Будемо знайомі – Дарунія або просто Дарка. Наші дівчата завжди раді дарункам, якщо вони від щирого серця, – жриця, здавалося, не говорила, а співала – такий у неї ніжний голос. А за мить прямо спитала:

– Тобі потрібна дружина? Діток хочеться?

Святослав зовсім розгубився, почервонів, не знав, куди й очі подіти.

– Та не соромся. Не ти перший. Це житейська справа, – заспокоїла Дарунія. – Немало наших милих жриць теж мріє про сім'ю, дітей. І можеш не сумніватися, всі вони, здорові та добре виховані, здатні стати дбайливими матерями. Ми в цьому впевнені. Звісно, у жениха має бути достаток – щоб ні дружина, ні діти не зводили кінці з кінцями. І найголовніше – щоб він поважав та шанував свою обраницю. Якщо, не дай, Боже, підніме на неї руку, вона має право піти від нього. Разом з дітьми.

– Та хіба я не знаю: кохання починається з поваги, – пересиливши розгубленість, уже впевненіше мовив Святослав.

– От-от, з неї ж починається і щасливе життя, – додала головна жриця. Щодо наших вихованок, то всі вони гарні і тілом, і душею. Одначе наш шановний гість повинен знати, що всі наші жриці – сироти. Вони не мають ні власної домівки, ні, навіть, посагу. Зате вміють читати, писати, рахувати, малювати, ткати, шити, готувати різні страви, доглядати за дітьми. Правда, поки що за чужими...

– Саме таку господиню мені й треба. Не посаг мене цікавить, а душа дівчини. І не робітниця, а жінка, з якою можна розділити радощі й печалі, –

захоплено промовив Святослав. – Тільки як мені упізнати свою пару?

– Сьогодні день Макоші, – розповідала Дарунія. – В храмі от-от закінчиться служба. Опісля дівчата зберуться на майдані, водитимуть хороводи навколо статуї богині, славлячи її, ділитимуться з нею своїми мріями, обмінюватимуться дарунками. А твоя суджена та, яка після усіх цих заходів піднесе тобі срібний дзбан суриці.

– Цікаво. Тобто не я обираю, а мене? – здивувався Святослав.

– Ти ж хочеш, щоб тебе кохали? – в очах жриці блиснули веселі іскринки.

– Звичайно. Без кохання життя – пуста.

– До тебе підійде та, якій ти до вподоби, – усміхалася жриця. – Якщо дівчина зачепить твоє серце, ти маєш осушити дзбан з сурицею, а ні – то тільки пригубити. І вона без слів усе зрозуміє.

Святослав і Дарунія спинилися в тіні розкішної липи навпроти статуї богині. Вийшовши з храму, дівчата у довгих сукнях, з вінками на голівках взяли за руки і, ніби лебеді, одна іншої краща, повільно попливли навколо статуї богині Макоші.

І залунала молитва:

– О Макош-Діво! Славимо тебе, Велика Мати, як славили тебе наші пращури з прадавніх часів!.. ОУМ!

Ті славлення, ніжні, мелодійні, наповнювали усе єство світлом, радістю, вірою в краще майбуття. Святослав пильно вдивлявся в кожне дівоче личко, яке мелькало. Дівчата всі – як на підбір: стрункі, красиві, з ясними поглядами. «Яка ж серед них моя?» – билася думка. Будь-яка з них могла б його ошчасливити. Чим довше він за ними

спостерігав, тим дужче хвилювався. Схоже, Дарунія зрозуміла його стан і тихо нагадала:

– Шановний гостю, ти бачив дівчат, вони – тебе. Нагадую – твоя підійде із дзбаном суриці.

Після танцю дівчата за хвилину зникли в саду. І, вже перевдягнені в легкі світлі сукні з вишитими маками та калиною, з піснею клином впливли з саду. А попереду неписана красуня з дзбаном на срібній таці. На голові вінок, позаду розвівалися жовті й блакитні стрічки над довгою до пояса косою. Навколо шії яскраве намисто. Чим ближче вона підходила, тим дужче хвилювався Святослав, серце аж гупало в грудях, перехопило подих. Він очам не вірив, що оця чарівна дівчина стане його дружиною. За пару кроків вона спинилася, низько вклонилася і сказала-проспівала:

– Прошу дорогого гостя скуштувати напій, який я власноруч приготувала. Не відаю, чи сподобається, але я старалася, – і піднесла тацю.

Святославу хотілося заглянути в її очі, однак вона не піднімала вій. Він повагом тремкою рукою взяв дзбан. Ще раз змірив поглядом дівчину. Яка вона прекрасна! Хіба можна таку не кохати?! І одним духом вихилив сурицю.

– Смачнішого напою я в своєму житті не пив, – перевівши подих, мовив парубок і, не зводячи палких очей з дівчини, поставив порожню посудину на тацю.

Тільки тепер дівчина підвела на нього ясні блакитні волошки. В них яскріла подяка, шаноба, покірність.

– Якщо гість, добра душа, побажає, таким напоєм я частуватиму його щоднини, – сказала-проспівала і зарум'янилася.

Святославу захотілося обійняти дівчину. Він ледь стримався, збентежено глянув на Дарунію.

– То як, дорогий гостю, ти хотів би щоднини пити трунок кохання, виготовлений цією дівчиною? – сміючись, спитала жриця. – Він неповторний! Еге ж? А ти, сестро Жураво, справді згодна готувати напій кохання парубкові Святославу? Придивись до нього. Добре придивись. Чи до вподоби? – прискіпливо спитала жриця.

– Я згодна, – ще дужче зашарілася дівчина. – Бо в нього добра і світла душа. Це так важливо. З таким кожна дівчина буде щасливою, – Журава сказала й опустила погляд – засоромилася своєї сміливості.

– Ти хочеш стати його дружиною? – ще суворіше спитала жриця.

– Так. Він буде хорошим батьком моїх дітей, – впевнено відказала дівчина.

– Звідки ти знаєш, сестро? – допитувалася Дарунія.

– Я знаю й те, що Святослав бажає мати трьох синів і стільки ж доньок, – засоромилася дівчина. – І я ладна йому їх подарувати.

У Святослава аж очі округлилися. Як вона дізналася про найпотаємніше? Він глянув на Дарунію: чи не вона підказала дівчині?

– І що ти вимагаєш за це, сестро моя? – не вгавала жриця.

– Поваги і ще раз поваги, – тихо мовила дівчина.

– А кохання?

– І кохання... Але воно приходить з повагою, – Журава з ніжністю подивилася на жениха.

– Пане Святославе, то як тобі така умова? – жриця звернулася до парубка, який розгублено

кліпав віями. Така мудра відповідь припала йому до серця.

– Навіщо й одружуватися, якщо не поважати один одного, – твердо сказав він.

Дарунія кілька разів по черзі вивчаюче окинула поглядом Святослава й Жураву, ніби хотіла пересвідчитися у правильності їхнього вибору і щасливо заусміхалася:

– Я рада, що ви порозумілися. З вас вийде гарна пара, – і, звертаючись до дівчат, радо сповістила: – О милі мої жриці, сьогодні у нас велике свято! Одна з вас, а саме послушниця Журава, вирішила розпочати нове життя! – і знову до дівчини: – Тож подавай рушники, наречено!

Дівчина метнулася в дім, що навпроти, певно, до своєї кімнати. А тим часом інші жриці перед статуєю богині Макоші розстелили велике біле полотно з вишитим жовтоликим Сонцем та сваргою посередині. Розбіглися і за мить повернулися з білими торбинками з вишитими зображеннями Макоші. З саду загуділи роги, задзвеніли ліри, затенькали бубни і на майдані постала Журава у довгій білій весільній сукні в золотистих узорах на грудях, рукавах і окрайках. Її супроводжували двійко дівчат у нарядних вишиванках. Наречена на витягнутих руках повагом несла рушник.

– Святославе, стрічай свою суджену, – шепнула Дарунія, а сама стала попереду статуї Макоші, їй подали глек зі святою водою.

Туди вже підходила обраниця з подругами.

– Сестро Жураво, подай рушник своєму супутникові життя, – наказала головна жриця.

Дівчина з поклоном простягнула Святославу рушник. Щоправда, він не знав, що з ним робити.

Розгублено тримав його поперед себе. Тоді дружки нареченої підхопили рушник за крайки і поклали на долоні Дарунії. Зараз вона була схожа на богиню Макошу. Жриця урочисто промовила:

– Прошу жениха й наречену стати на розстелене полотнище. А цим,.. – вказала поглядом на рушник на своїх руках. – Мені випала велика честь – від імені богині Макоші пов'язати дві долі, Святослава і Журави! – наблизилася до молодих, туго зв'язала тим рушником їхні правиці, осінила Перуницею, окропила святою водою. – Віднині ви чоловік і дружина! Хай Доля дарує вам те, чого ви прагнете, – любові, поваги, взаєморозуміння, здорових і розумних нащадків! Пам'ятайте, ви – орійці! Наші рідні боги Вирію – з вами! І ладні вам допомогти у всіх добрих справах! Тож живіть за законами Прави – і вам воздасться!

Святослав і Журава вдячно тричі низько вклонилися Дарунії і статуї Макоші. Дівчата завели весільну пісню і, хороводячи, обсипали молодят, як повелося, зерном. А жриця виголошувала:

– На щастя! На добро! На здоров'я! О преславна богине, світосайна Макоше, пошли їм стільки діток, скільки вони хочуть і спроможні виростити! Хай множиться наш орійський рід!

Потім було невелике застілля у храмовім саду, багато солодощів і здравиць.

... До свого села під вечір на возі Святослав повертався з Журавою. Вона сиділа поряд, як рівня. Він час від часу передавав віжки дівчині. Їй вперше довелося управляти кіньми. Спочатку не все виходило. Але вона швидко освоїлася і з задоволенням нокала. Обоє сміялися, мов пустотливі діти. Груди Святослава переповнювала радість.

Він щасливо сміявся, за плечі пригортав до себе дружину і дякував Макоші за такий великий подарунок.

На околиці села він скочив з візка, хотів, щоб земляки якомога краще розгледіли його Жураву. І, тримаючи віжки, з гордим видом ішов поруч, здіймаючи шапку перед кожним зустрічним. Журава з воза ввічливо розкланювалася. Сельчани щиро вітали їх. Святослав, простуючи мимо лавки під тином, де сиділи дві літні жінки, почув:

– А посагу-то в неї немає, – завважила одна.

– Ой, не кажи, кумонько. Але будь справедливою: її посаг – краса, якою Дажбог обдарував, а Макоша зберегла, – заперечила інша.

– Ти, кумасю, права. Красуня дісталася Святославові. Та він такої й заслужив. Бо трудяга, яких ще пошукати треба, – сказала перша.

– Яка дивовижна пара! Таке враження, що Святослава у тім храмі підмінили – став удесятеро гарніший, ніж був! От що робить кохання!

І гукнули щосили:

– Будьте щасливі во віки віків!

Святослав, почувши те, чемно здійняв над головою шапку і відповів:

– Так і буде! Макоша нас благословила!

– Спасибі вам за добрі слова! – відказала й Журава.

– Ех, кумонько, була б я років на тридцять молодша, – дивлячись їм услід, зітхнула перша.

– То й що?

– Сиділа б на місці отієї дівчини. І нікуди б від мене Святослав не подівся.

– Е-е, згадала бабця, як дівкою була, – засміялася подруга.

Святослав перед допитливими селянами, які зібралися біля його двору, зняв з воза наречену і сказав:

– Віднині, мої браття і сестри, це моя дружина Журава. Прошу прийняти її до нашої общини і ставитися до неї шанобливо, як і до мене.

– Слава молодят! – загуділи селяни.

А сусід Велемир, побратим Святослава, який любив над усіма піджартовувати, сказав:

– За такої нагоди дарую тобі, друже, теличку. Тільна. Через дев'ять місяців ти будеш з молоком. Бо ж сам казав: як одружишся – корівку заведеш. От я й подумав, що настав саме такий час.

– Спасибі, побратиме! – відповів Святослав.

– І я вам дуже вдячна, – заусміхалася Журава. – То не орійський двір – без корівки.

Святослав, мов найбільшу дорогоцінність, підхопив дівчину і поніс до хати під схвальні вигуки односельців. Біля порогу поставив на землю.

– Отут ми, Журавонько, й житимемо, – сказав. – Звикай бути господинею. Прошу до світлиці.

*6 серпня 2014 року
сmt. Покровське, Дніпропетровщина.*

Змій Горинич і Ясна

Оповідання

У Змія Горинчища-Горинича, сина Чернобога та Марени, всякого добра було вдосталь, як кажуть, купався в золоті. У величезній печері-вертебі, куди не поткнеться, золоті та срібні прикраси. На голові золота корона, на кожному пальці каблучки з діамантами. Та це його не радувало і з кожним днем дратувало все дужче. Йому хотілося кохання. Та такого, щоб ницу драконівську душу за живе взяло. Без нього, навіть, він, злий та жорстокий, вважав своє буття нікчемним. А кохання не приходило. Змій несамовитів у гніві, ладен був усе розтрити. І тоді гора, в якій знаходилася печера, здригалася. Орії-арії в навколишніх стійбищах тремтіли від жаху – раптом ота гора розколеться, бризне полум'ям і впаде на їхні голови. Мати Марена, прибувши до сина в гості, зразу ж зрозуміла, що коїться з сином.

– Настав час тобі одружитися, – порадила вона. – Та й діток пора мати. Бо кому ти свої скарби передаси та владу над огнищанами. Усяким чортиками та бісикам? То невдячне поріддя – розтринькає добро без толку. Так що женись.

– Та хто ж за мене отакого – з драконівським хвостом, страшними пазурами, здоровенним дзюбом та крилами, що застилають півнеба, – піде? Жодна орійка! Я сто разів у цьому переконувався. Хапав дівчат, тягнув до своєї печери, а вони, капосні, ладні були вмерти, але стати моєю дружиною відмовлялися. Скільки я таких розтерзав – не пам'ятаю.

– Я допоможу твоїй біді, – сказала Марена і подала дзбан з чудодійним напоєм. – Проковтнеш – і станеш красенем, якого світ не бачив.

– А далі?

– Спустишся ген до того стійбища у долині. Там живе найчарівніша дівчина – Ясна. Її вважають богинею добра, краси й справедливості. Але пам'ятай – вона посестра тих, кого я ненавиджу: Берегині, Мокоші, Живи та Лади. То мої віковічні суперниці. А ще, синку, знай, що Ясна за добро платить сторицею, – напучувала Марена. – За кривди – також. То ж будь не скупим, а щедрим, уважним, мудрим. Хоча б на перших порах.

– Саме цього я й не вмю, – злостився Змій. – Ти, матінко, ніколи цьому не навчала.

– Що ж, хочеш кохання – змінюйся на краще, – переконувала Марена. – Вихили оцей напій – і станеш таким, що й огнищани поважатимуть.

Змій вилив у пащу дзбан напою, глянув у велике золоте люстро – звідти на нього дивився усміхнений парубок небаченої краси, у шовковій вишиванці, червоних шароварах, з оселедцем на голові.

– Це – я, Змій Горинчиц? – не вірив очам своїм. – Матінко, ти справжня чарівниця! – вигукнув захоплено та так, що гора здригнулася.

– Ну, в тебе ж і бацище! Дівчата як зачують – з ляку розбіжаться! – захвилювалася Марена. – Зроби три ковтки з оцього глека, – подала синові.

Змій випив – і його голос став лагідний та воркітливий.

– Тепер можеш відправлятися на пошуки Ясни, – задоволено сказала мати, любуючись сином.

– А як же мені назватися? – спохватився Змій.

– Назвися другом Перуна. Можна б представитися самим Перуном. Та орії можуть не повірити, – зловтішно захихикала Марена.

Змій в обидві бездонні кишені насипав дрібно-го золота та дорогоцінних камінців, які були лише в його горі, за звичкою змахнув руками, збираючись злетіти – забув, що віднині він безкрилий. Та вчасно відсахнувся від краю гори – а то б полетів униз сторчма.

– Чіпляйся за мої плечі, як колись у дитинстві, – сказала Марена і за хвилю перенесла свого здорованя в долину. На прощання сказала: – Пам’ятай, ти красень і багач. Таких дівчата люблять. Гадаю, і Ясна з їхнього десятка.

І було те напередодні улюбленого свята орійців – Купайла. Змій увійшов до стійбища. Подалі обминув майдан зі святилищем та образом Дажбога і сваргою – від одного споглядання його тіпало. Подався вулицею, на якій мешкала Ясна. Дітлашня першою оточила дядька в багатій одежі, сіпала його за сорочку та шаровари, допитувалася, хто він і звідки, а невдовзі й дорослі обступили. Змій, аби спокусити люд, витягував із бездонних кишень золотий дріб’язок і тицяв усім підряд.

– Який же він красивий! – шепотілися поміж собою дівчата. – І який щедрий! Видно, золото й кури не клюють.

– Кого шукаєш, парубче? – спитала смаглява дівчина з кучериками, в якій стриміла мальва.

– Ясну, – обернувся до неї Змій.

– Всі чомусь шукають Ясну. Хіба я гірша? – вдала образу смаглявка.

– Ти дуже гарна, як і всі орійчанки. Але мені потрібна Ясна, – повторював Змій і сипав на їхні долоні золото та дорогоцінні камінці.

– А як же тебе звати, парубче? – допитувалися огнищани.

– Зовіть мене поки що другом Перуна, – навіть, не почервонівши, збрехав Змій.

– О, то ти гарна пара для нашої Ясни! – продзвеніла одна з дівчат.

Подивитися на того парубка вийшла за ворітця своєї садиби і Ясна. На перший погляд, звичайна сільська дівчина. Але... Очі – як вранішнє небо, брови – що темні шнурочки, личко біле, щічки рум'яні, світловолоса коса із вплетеною блакитною стрічкою до пояса.

Змій був спантеличений її красою. Саме такою й має бути його дружина. Він хотів і в неї викликати таке враження, як у решти сельчан. Чинно підійшов, привітався, навіть, голову схилив, хоч зазвичай, будучи у драконівській шкурі, ніколи цього не робив. І зразу ж з однієї кишені вийняв злиток золота, з іншої – велике намисто із різнобарвних самоцвітів.

– О, богине, прийми від мене ці скромні дарунки, – і простягнув Ясні.

Вона застережно виставила перед собою долоні й відступила на крок.

– Мало? – здивувався Змій. – Я тобі можу принести цілу гору золота. Тільки скажи.

– Мені й без золота добре у цьому світі живеться. Від нього одне зло, – поблажливо сказала Ясна. – Ти, юначе, спочатку представся, скажи, як тебе звати.

– Я – друг Перуна, – без тіні сум'яття сказав Змій.

– Ти – друг Змієборця, Громовержця? – неабияк здивувалася Ясна. Вона зразу ж зрозуміла, що це самозванець. Кого-кого, а друзів Перуна вона знала.

Змій, не відав, що Ясна не просто красуня, а ще й ясновидиця, проводирка білих вил, які здатні не тільки передрікати те, що було, а й що буде. Схоже, і Марена забула про це попередити Горинича.

– Я друг Перуна! – лукавив Змій, проте говорив твердо, впевнено. – Хіба не видно?

– То, може, і в тебе є вогненні стріли, що здатні знищити бісівське поріддя? – допитувалася Ясна.

– Авжеж. Тільки я їх не взяв, збираючись на стрічу з тобою, – все так же переконано просторікував він.

Ясна хитро всміхнулася. І раптом запропонувала:

– Сьогодні, на свято Купайла, опівночі, за повір'ям, Перун своїм диханням має запалити чарівну квітку папороті... Впевнена, він і тебе цьому навчив.

– Звичайно. Ти хочеш в тому переконатися? – криво усміхнувся Змій, трохи збентежившись.

– Лише хочу глянути, що ти перейняв від свого благородного друга, – весело відповіла Ясна.

– Я ладен виконати будь-яке твоє бажання, красуне! – пообіцяв Змій.

– А поки що запрошую тебе на наше свято Купайла. Он біля річки вже починаються молодіжні ігрища. Прошу на наші гуляння, – і попрямувала в долину. Змій за нею.

Пісні, танці, хороводи Змій спостерігав з задоволенням. Але, коли під вечір парубки підпа-

лили опудало Марени, а потім ще й утопили в річці, він ледве стримався, щоб не кинутися на його захист. Адже то символ матері. Тільки кулаки стиснув так, що вони аж побіліли. Ясна те помітила.

Після гулянь Ясна запропонувала Змієві відправитися до лісу на пошуки папороті.

Простуючи стежиною під ясними зорями, Змій сказав:

– Давай, красуне, домовимося, якщо я запалю квітку папороті, ти вийдеш за мене заміж.

А про себе подумав, що, коли вдасться заманити Ясну, то він її просто викраде, віднесе до своєї печери, замкне за решітку, і вона прислужуватиме йому до кінця віку.

Ясна здогадалася про наміри Змія.

– Я згодна, – сказала вона. – Одначе, якщо ти не запалиш квітку папороті, то зникнеш із нашого краю назавжди. Домовилися?

– Хай так і буде, – погодився Змій.

Ось і високі зарості папороті. Опівночі. Високі дерева затихли, чекаючи тієї миті, коли відбудеться оте диво.

– Пора запалювати чарівну квітку кохання, щастя і добра, – нагадала Ясна.

Змій один раз подув на папороть – не зайнялася, другий – те саме. Він напріг усі сили і як дунув – вогнем спалахнув кущ і за хвилину згорів дотла.

– Та ти самозванець, парубче! – розреготалася Ясна.

– Ти ще й насміхаєшся з мене?! Ну, стривай! – Змій схопив дівчину, щоб потягти до свого лігва на горі. Та забув, що він нині безкрилий. Кликнув Марену, аби допомогла.

Та в цю мить небо розверзлося, вдарила блискавка, пролунав грім.

– Це наближається Перун, – випручавшись, сповістила Ясна. – Тільки від його доторків розкривається та засвічується квітка папороті. А тобі ніщо й ніхто не допоможе – ні золото, ні самоцвіти, ні твоя мати Марена. Зло має згинути.

Знову вдарила Перунова блискавка. І від Змія Горинича залишилась лише велика купа попелу.

З тих пір орії-арії на Купайла вшановували силу, мужність Перуна-Змієборця і мудрість Ясни.

*20 червня 2014 року, Купальські свята
м. Миргород, Полтавщина*

Муки Сонця й Місяця

Оповідання

Завжди суворий, стриманий Місяць нарешті закохався, як хлопчисько, у веселу іскрометну Сонце-діву. Так розніжився, що при стрічі став називати її не просто Сонечком, а Золотим Колом, Оком Дня, Божичем (так орії йменували наше Світило - авт). Від такої уваги Сонце-діва у небі ще яскравіше заусміхалася, закружляла на орбіті і пригоршнями розкидала врізнобіч жмутки теплих променів. Їй так хотілося, щоб вони торкалися Місяця, зігрівали його, пестили. Він же, завше холодний та спокійний, зачаровано спостерігав за своїм ненаглядним Сонечком. І коли воно відправлялося за обрій на спочинок, тихо промовляв:

– Закотилося моє щастячко.

Отак ходив-бродив навколо, але ніяк не насмілювався зізнатися у своїх почуттях. Та одного разу під час затемнення, коли всюди настала ніч, він ніжно обійняв її й схвильовано випалив:

– Дівчино-Сонечко, яка ти гарна! Я кохаю тебе! Виходь за мене заміж! Обіцяю щоночі пильно оберігати твій спокій і сон. Ніхто тебе не потривожить. Моє слово твердіше, ніж криця.

– Як довго я чекала цього зізнання! – засміялася Сонце-діва й пойнялася жаром.

Тут же справили бучне весілля, зірки водили хороводи, а хвостаті комети награвали ніжні мелодії. Наступного дня, Сонце-діва подалася небесною сферою, вся світилася від щастя, щедро обдаровувала людей своїм теплом та лагідністю.

І от знову настала ніч. Сонце-діва поспішила до своєї опочивальні з надією, що от-от прийде її

ясний Місяць, поцілує, приголубить. Ждала, не діждалася і заснула. А Місяць на небі, як і обіцяв, старанно чатував її сон. Та все шепотів про себе:

– Яка вона в мене гарнесенька – як ружа, як мальва!

Так було й на другу, третю, десяту ночі. Сонце-діва не знала, що й гадати. Чому не йде до неї милий? Навіть, сумнів закрився: може, у нього інша завелася, скажімо, легковажна Венера? Та на весіллі так хтиво зиркала на її Місяченька та бісики пускала. Одначе тут же відіграла таку непристойну думку. А вранці, уздрівши блідого Місяця, який втомлено хилився до небокраю, спитала:

– Чи ти не захворів, мій любий?

– Я здоровий. Я боявся порушити твій спокій та спочинок, – з турботою в голосі відповів він. – Я ж тебе так кохаю!

– Мені було б приємніше, якби ти полежав біля мене, – натякнуло Сонце.

– З задоволенням, але я піклуюся про тебе, – ніяковів Місяць. – Нині Небо неспокійне. Метеори, астероїди, комети носяться... Так і норовлять увірватися на твою орбіту. Мав їх спровадити подалі від тебе. Бо, якщо вранці ти вийдеш на небосхил розбита, невиспана, що люди подумають?

– О, Місяцю ясний, я рада б цілісіньку ніч не спати! Аби лиш бути з тобою. Твоє кохання мені сил додає, – бризкала палко із-під вогнених вій.

– Але якщо я не зійду на Небо, люди стануть ремствувати та дорікати, – виправдовувався Місяць.

– Який же ти правильний і... холодний! – дорікнула Сонце-діва.

– Та ні! Я тебе обожаю. Без тебе не мислю свого буття, – щиро зізнавався він.

– Тоді йди до мене, любий! – Сонце-діва простягнула до нього гарячі руки.

– Не можу. Не маю права. Обов'язок не дозволяє порушити закони Всесвіту, – намагався переконати Місяць. – Тобі ж от-от теж сходити на небо.

– Я ж не пропоную тобі нехтувати законами. Я лише хочу, щоб мене кохали не лише на словах, – сердилася Сонце-діва, аж темні плями смутку з'являлися на її помаранчевому личку.

– Зажди до чергового затемнення, – заспокоював Місяць, – і тоді...

– О, Місяцю ясний, який-бо ти!

– Який?

– А такий! Якби знала, що ти такий...

– То й що? – насторожився Місяць.

– То не зближувалася б з тобою на орбіті. Я так не можу. Якщо світити, то на повну силу. Якщо кохати, то до самозабуття. Бо кохання – то радість, натхнення, сенс існування. Тільки тоді я завжди зможу бути радісною, веселою, усміхненою, йдучи на стрічу з людьми. Не залишай мене на самотині! – благало Сонце-діва.

– Потерпи трішечки, любя. До затемнення залишилося вже зовсім обмаль часу... – умовляв Місяць свою суджену.

Сонцю-діві надійли такі відмовки, і вона вирішила розлучитися з ним. І, щоб рідше бачитися, запропонувала:

– А на цей час давай домовимося: хто перший проснеться, той світитиме вдень, а другий – вночі.

Місяць погодився. Звісно, першою розтулила очі Сонце-діва. І гайнула на небокрай, розсипаючи проміння. Місяцю довелося залишати лігво

тоді, коли Сонце заходило. І тільки на затемнення вони одночасно опинялися біля ліжка. Та й тоді не знаходили порозуміння – жваве Сонце і холодний Місяць. Дорікали один одному, сварилися. Розійтися б увсебіч, та чи не могли, чи не хотіли. А дружню сім'ю так і не створили. Скільки б отак продовжувалося – тільки Дажбог знає на Небі, що кому треба. От і пішли вони до нього за порадою.

Дажбог у білих одежах, сидячи на пухнастих хмарах, чинно розправив густу сиву бороду, з прижмуром глянув на цю дивну пару і спитав:

– Ти, Місяцю, кохаєш Сонце-дівчину?

– Кохаю. Заради неї ладен згибіти, – щиро зізнався Місяць.

– А ти, Сонце, кохаєш Місяця?

– Не знаю, Боже. Але без нього не можу. Коли я його бачу на Небі, сплю спокійно. А коли ми стрічаємося – серджусь на нього, – зізналася Сонце-діва.

– То, може, тобі інший до вподоби? Скажімо, Сатурн? – лукаво глянув Дажбог.

– Так він уже давно закільцьований! До того ж, дід старий, як світ. Ні-ні! – запротестувала Сонце-діва.

– Може войовничий Марс приглянувся? – іронізував Дажбог.

– Терпіти не можу задавак та забіяк!

– А Меркурій?

– Отой зрадливий скакунець? Такого ще мені не вистачало! – Сонце-діва починала сердитися.

– То прожени Місяця і живи сама, – сказав Дажбог.

– Не виходить, – скрушно похитала сліпучо-ссяйливою головою. – Я наче прив'язана до Місяця, оцього холодного каменюки.

– Тут я безсилий, – розвів руками Дажбог. – Звертайся до бога Рода – він за волею Всевишнього створив Любов. Це він разом з Ладою-матінкою народили цей світ і вас, Сонце-діво та Місяцю ясний. Всі живуть і діють за законами Рода. І найголовніший із них – закон Любові. На ньому світ тримається. Зрозуміли?

– Так, Дажбоже, – засоромилася Сонце-діва.

– Так, – відповів і Місяць.

І тут Сонце-діва спохватилася, легенько лягнула себе по чолу:

– Мій Місяцю ясний, завтра час затемнення. Наші орбіти зближуються, – і ніжно усміхнулася судженому.

– Я прийду. Обов'язково. Отоді про все й поговоримо, – пообіцяв Місяць і розплився в усмішці аж до вух. За мить вони вже мандрували синім Небом, простягаючи один до одного руки і передчутті злюбу.

Дажбог, дивлячись їм услід, вголос проказав:

– Затьмарення – кращий час для налагодження стосунків, коли ніхто не бачить і не чує. Ех, де мої молоді роки?!

*3 липня 2014 року – літнє свято Місяця
м. Миргород, Полтавщина*

Біла лілея

Оповідання

Сталося те за царя Пана-Панька, коли ще земля була тонка. А, може, трохи пізніше – за царя Гороха, коли людей було трохи. Тепер уже ніхто точно не скаже.

У стійбищі, що розкинулося на березі Славути, у старезній мазанці під старими вишнями жила вдовиця Ждана з донькою Всеславою. Обійстя вимагало чоловічих рук, Ждана, як уміла, доглядала – підмазувала, білила. Та хата все дужче осідала в землю, вже й стіни потріскалися, вікна трохи покосилися, очеретяний дах потрухлявів, давно б слід перекрити.

Щовечора, лягаючи спати, Ждана в красному куті молила богів Вирію, аби ті вберегли її оселю від бурі, граду чи зливи. Бо, не дай Господи, залишаться під відкритим небом. Та ще просила Всевишнього, щоб донька швидше підростала. Тоді вона віддасть її заміж за якогось багача. Тільки за багача! Щоб у того був добротний дім і млинок, і ставок, і садочок. Йй страшенно надоїло кінці з кінцями зв'язувати. У тих роздумах для неї не мало значення, якого віку буде той жених. На її погляд, краще, якщо він буде в літах – ліпше цінуватиме свою молоду дружину і залюбки виконуватиме усі її забаганки. І тоді вона, Ждана, теж буде в пошані. Змученій вдовиці хотілося пожити по-людськи. Бо ж скільки можна у злиднях ходити?! Надія лише на Всеславу.

І прочув про ті мрії чорт-пронира. Він одразу зметикував, що вдова може стати спільницею у всіх його чорних справах. Невидимий, він вмощу-

вався за лівим плечем і нашіпував Ждані: «Віддавай доньку тільки за багатого, за багатого, за багатого! Жени з двору звичайних парубків і в першу чергу отого завзятого Ростислава з широкими плечима і могутніми кулаками. Він може завадити здійсненню усіх твоїх надій». Відтоді вдова забороняла доньці бачитися з тим хлопцем, аби не звикала до його товариства.

Виросла Всеслава, красунею стала – очей не відвести. Парубки так і тирлувалися біля її двору, навіть, інколи билися. Вона ж лише посміювалася. Аж доки їх не відвадив Ростислав, парубок видний, дужий, високого зросту і, ніде правди, діти – таки був би гарною парою для доньки. Схоже, і Всеслава припала йому до душі. Ждана це розуміла. «Але ж він бідний! – нагадував чорт. – Хочеш у бідності віку доживати? Та до твоєї красуні сам полковник посватається! І купатиметесь ви в розкошах, як вареники в маслі!» Відтоді вдова інакше й думала.

Якось під вечір Ждана запримітила побіля тину Ростислава. Видно, він чатував, аби сільська парубота не мозолила дівчині очі. Ждана з вінником у руці напустилася на парубка:

– Ти чого отут стовбичиш, як пень! Тобі що нічим зайнятись у своєму дворі?

– Тітко Жданко, не сваріться. Я роблю благе діло – сторожую вашу хату. Бо, чого доброго, хтось вас украде.

– Та кому я потрібна така стара? Хіба що чорту, – сердилася Ждана.

– От саме від нього я вас і оберігаю, – віджартувався Ростислав. – Бо, подекують люди, таки завівся отой син Марени в нашому селі. Переби-

рається у тіло вродливого чоловіка і шастає від двору до двору, все видивляється, заманює удовиць солодощами, а, зоставшись наодинці, залоскочує до нестями.

– Ти мені зуби не забалакуй, хлопче! – сердилася Ждана. – Йч який! Знайшов причину!

– Аякже, – білозубо шкiрився парубок, – майбутню тещу треба берегти, як зіницю.

– Ах ти ж, волоцюго! Я тебе зараз попантрую! Спусти з цепу Рябка – він обiрве твої сині шаровари! Він покаже тобі дорогу додому! Геть! Щоб очі мої тебе не бачили! – замахнулася на Ростислава віником. Той перехопив її руку.

– Тітко Жданко, не лякайте ви мене своїм собакою. Ми з ним уже давно подружилися. Правда, Рярко? – витяг з кишені червоних шароварів шматок бублика і кинув песику. Той вдячно завиляв хвостом і взявся хруммати гостинець.

– Ой лишенько! Ти вже й собаку приручив! – Ждана висмикнула віника і знову замахнулася на парубка.

– Я й вас приручу! – весело пообіцяв Ростислав.

– Бачу, що й доньку хочеш укоськати. Кому кажу – геть звідси!

– І не подумаю. Тітко Жданко, я кохаю вашу Всеславу. Дуже-предуже. Вона мені дорожча за життя. Аніж гнати мене, краще віддайте за мене доньку. Вона – моя доля.

– Нізащо! Ніколи! Досить мені бiдувати на цьому світі! От скажи, що в тебе є? – підбоченилася Ждана.

– Безмежне кохання до вашої доньки. Воно нас зробить щасливими. Голова в мене на місці, руки не з спини вирости. З часом буде у нас достаток.

– Коли це ще буде? Та чи й станеться?

– Та їй бо! – Ростислав наклав на себе Перуницю. – Інакше не носити мені косака!

Всеслава чула оту суперечку, раз по раз визируючи з сіней. Та врешті не втерпіла й майнула до хвіртки.

– Мамо, припиніть! І хочу вам прямо сказати, що теж кохаю Ростислава!

Ждана так і залякла з розкритим ротом і віником у руці. Видно, їй перехопило дихання, вона кілька разів звучно хапнула повітря. В її очах зблиснула лють. Здавалося, то не Ждана, а якась нечиста сила.

– І ти туди ж! Змовилися! Я вам покажу кохання! – і замахнулася віником на доньку. – Тебе забули спитати, за кого віддавати! Мерщій до хати!

Дівчина, витираючи долонькою очі, відступила.

– Всеславонько, душе моя, чекай восени на старостів, – гукнув з-поза тину парубок.

– Та я за такі слова прокляну тебе! – загорланила Ждана. – Ніколи моя донька не стане твоєю дружиною! Злидень! Гольтіпака! Будь ти неладний!

– Тітко Жданко, побійтеся Дажбога! Ніколи прокляття не доводило до добра. Краще попросіть прощення у Творця, щоб він усмирив злого духа, що оволодів вами, – з болем і надією спокійно відказав Ростислав.

– Ти, вилупку, ще мене вчити будеш?! Згинь! Пропади пропадом! – Ждана вже не тямала себе від злості.

– Мамо! – Всеслава кинулася від хати до хвіртки. – Нащо ви отак?! Він же з добрими намірами!

– Ти ще побазікай та повчи матір, як жити! Розпустилися! Рота на півслові закривають! Не

буде мого благословення на шлюб з отим бевзем!
Ніколи! Затям це раз і назавжди!

Ростислав, аби Ждана заспокоїлася та щоб не мозолити їй очі, – бо ще бозна що наговорить – зібрався йти. А на прощання попередив:

– Ви, тітко, Всеславу не ображайте. Ось повернуся з походу і...

– І не жди, й не надійся! – перебила його Ждана.

– І, якщо не віддасте за мене Всеславу, викраду її. Я слів на вітер не кидаю. Я кохаю тебе, мила моя! Дочекайся мене з походу! – і подався вздовж вулиці до своєї оселі.

– А трясця твоєї матері! – сипала прокльони Ждана. – Він ще мені погрожуватиме! Та я всіх чортів на тебе накликаю!

– Мамо, як ви можете?! – розплакалася Всеслава. – Адже прокляття повертаються. І можуть вас шмагонути. А, може, й мене або ж твоїх онуків.

– Теж мені заступниця! – аж хрипіла у гніві Ждана. – Замість того, щоб язиком чесати, готувалася б краще сватів та жениха стрічати.

– Яких сватів?! Ви про що, мамо? – зойкнула донька.

– А таких! Від нашого вельмишановного воєводи – пана Вишана! Ось від кого! – переможно гукнула Ждана.

Всеслава так і завмерла, зблідла. Хотіла щось сказати, та комляк застряг у горлі. Нарешті опанувала себе і ледь чутно мовила:

– Так він же старий...

– То й що? Зате багатий! У нього не дім, а справжній палац, три млина, сотні робітних людей! Вийдеш за нього – панею станеш!

– Та нащо мені таке лихо? – закрутила головою дівчина. – Не підю за нього – хоч бийте, хоч убийте!

– А тебе, доню, ніхто й питати не буде, – Ждана, наче за нею стояв біс, наступала на доньку, вимахуючи перед собою віником.

– Як то? Хто має право розпоряджатися моїм життям?

– Я – твоя мати! Я тебе на цей світ привела. І мушиш бути за це мені вдячною до могили.

– Але ж це не за волею Господа нашого Дажбога. Мамо, ви, схоже, забули, що я ще й донька Творця нашого. У нього також варто спитати, чи погодиться на мій шлюб з нелюбим воєводою.

– То все дурниці! Попридумували якихось Сварога, Дажбога, Перуна, Мокошу. Де вони? Покажи мені їх!

Всеслава не впізнавала матінки. Їй здалося, що в неї вселився сама Марена. Отаке молоти про рідних богів. Віруюча людина такого не скаже.

– То де твої орійські боги? Де? – мати крутнулася, роззираючись навколо.

– Вони в душах наших, – Всеслава хотіла спитати матір. Та де там.

– Ти ще мені, дочко, вказуватимеш, як чинити? – знесамовитіла мати. – Буде так, як я сказала! Я вже дала пану воєводі згоду на твій шлюб.

Всеслава впала на коліна перед ненькою і, ридаючи, запросила:

– Матінко моя ріднесенька, не віддавайте мене за нелюба, бо пропаду. Я Ростислава кохаю. Не губіть мене! Не занапащайте мою долю! Інакше Всевишній і вас, і мене покарає...

Ждана ніби не чула доньчиних стenanь. Врешті зо зла швиргнула віника у бік Рябка і гаркнула:

– Нічого мене вмовляти. Все вже вирішено. Пан воєвода завтра прибуде. І не здумай брикати-ся, – й пішла до хати.

А Всеслава так і зосталась навколішки серед двору, торкаючись русою косою споришу, що встеляв двір. Ждана покликала її раз, удруге. А тоді, видно, зрозуміла, що доньку слід якось розряти, тихо підійшла, погладила рукою доньчину голову, як це робила колись у дитинстві:

– Ну чому ти, дурненька, сльози ллєш? Кажеш, пан воєвода старий. Так то ж добре. Значить, недовго ряст топтатиме, швидко піде у світ предків. А ти зостанешся господинею усього його добра.

– Та не хочу я його добра, – квилула донька.

– І тоді вийдеш, за кого захочеш, – мати ніби не чула її слів. – За тобою, багачкою, красунею, чоловіки табунами ходитимуть.

– Мамо, як ви не розумієте: я ніколи не покохаю того дідугана. І оті табуни мені й даром не потрібні. Без кохання життя пусте, нікчемне, бідне, осоружне. Змилуйтеся наді мною, матінко!

Ждана розлютилася, наче в неї знову Мара вселилася, навіть, голос змінився, став чужий, навіжений, як у Баби-Яги:

– Годі мені голову морочити! Будеш воєводи-хою! Багачкою! Тобі всі заздритимуть! Тебе поважатимуть!

– Не хочу, мамо! – заливалася слізьми Велеслава.

– Захочеш!

– Ніколи!

– Прокляну! Геть у хату! Я зроблю тебе щас-

ливою! Я – твоя мати! – горлала чи то Ждана, чи Марена.

Всеслава, згорбившись, покірно побігла до хати. Про себе вирішила: чекатиме до останнього, може, мати втихомириться та передумає віддавати її за старигана. А якщо ні... То Славутич глибокий...

* * *

Під обід наступного дня до двору Ждани і Велеслави підкотила розкішна карета-чотирикінка у супроводі двох вершників-охоронців. Ждана, як уздріла, прожогом побігла до хвіртки, широким жестом розчахнула її. Із карети показався сам воєвода Вишан. Вершники зіскочили з коней. І, як тільки дверцята відкрилися, кинулися йому допомагати вибратися. Він, опершись на їхні плечі, поволі спустився на землю. Товстий, як угодований кабан, посивілі вуса стриміли, наче голки в їжака, ніс гачкуватий, мов у шуліки, лоб вузький, зморшкуватий.

– Яка радість бачити вас, пане воєводо! – Ждана припала своїми губами до його тлустої руки.

– Та годі, годі! – Вишан по-панібратськи обійняв її плечі. – Покажуй мені твою красуню. Мої очі хочуть її бачити. Задля неї я стільки верст трусився у цьому шарабані.

– Пане воєводо, прошу до світлиці. Там вона. На вас чекає, – Ждана пропустила вперед гостя, бо через пишне черевце удвох вони не змогли б пролізти у хвіртку.

Воєвода, пригнувшись, протиснувся спочатку у вузькі сіни, за тим до кімнати.

– І як ви отут живете? Як у норі, – здивувався Вишан.

– Сідайте прямо за стіл, – запросила Ждана. – Чим багаті, тим і раді пригостити.

– Та бачу, бачу і квартиру, і печеню. А де ж наречена? – роззирався воєвода.

– Ондечки вона, як і заведено, у кутку під колупає. Вона так хвилюється, пане Вишане. Їсти не їсть, пити не п'є, все про вас думає. Доню, а покажись вельми поважному гостю, – Ждана метнулася до печі й за руку витягла доньку на середину кімнати.

Воєвода, який уже потягнувся було до пляшки, так і застиг. Такої краси він, схоже, у житті не видів. У яскравій вишиванці, темній спідниці в вишитими мальвами. Струнка, мов тополя, очі сині, як небо, руса коса до пояса з вплетеними блакитною та помаранчевою стрічками. Вишан губами поплямкав, облизнувся, його товсті пальці, що вже давно не відчували шаблі, затарабанили об край столу. Вузькими очима з-під куцистих брів зирив на дівчину, наче кіт на мишу.

– Яка ж у тебе донька гарна! Я все своє життя саме про таку мріяв, – воєвода вдоволено потер долоні. – З такою не соромно вийти на люди.

– А яка вона у мене рукодільниця! Все вміє – і прясти, і шити, і куховарити. Таких у всьому краї не знайти! – розхвалювала мати дочку, наче товар.

– Та мені не майстриня потрібна, а дружина. Щоб була ніжна, лагідна, вірна, надійна. А шити та страви варити у мене є кому, – воєвода вже вкотре захоплено оглядав Всеславу з ніг до голови, а тоді прямо спитав: – То підеш за мене, красуне?

Дівчина опустила голову. Що вона могла сказати цьому одороблу?

– Та піде! Піде! Ми уже все з нею обговорили. Це в неї від хвилювання слів забракло, – втрутилася мати. – Кращої дружини вам, пане воєводо, не знайти.

– Та бачу. Спасибі тобі, Ждано, за доньку – такий дарунок ти мені приготувала. Як і обіцяв, куплю я тобі хатку, млинок та садок. Буде де хазяйнувати. А тепер з цього приводу можна й чарку перехилити, – воєвода таки дотягнувся до пляшки, налив повну чару.

– Ой, не знаю, як вам і дякувати, пане воєводо, – Ждана, розкланюючись, підсовувала до Вишана тарелі. І до Всеслави: – Доню, а винось та подавай своєму судженому рушники. Вони в тебе такі гарні!

Всеслава кивнула головою, крадькома спостерегаючи за матір'ю та воєводою, і тремтіла, як осинний лист. Не від страху, а від того, що мати, рідна ненька, продала її за хатку та млинок. Дівчина зрозуміла, що нею торгують, що вона тут нікому не потрібна, що то все гра. Матінка зрадила. Ростислав пішов на війну. Чи ж повернеться? Всеслава зрозуміла, що життя втрачає смисл. А доглядати за оцією бочкою з вусами вона не хоче і не буде. Розгублено подивилася на матір, наче прощалася, тільки спиталася:

– Дозвольте мені піти. Чомусь голова запаморочилась.

– То від переживань. Пане воєводо, нехай піде та трохи спочине? – мати вичікуюче дивилася на Вишана, який перехилив чару і взявся наминати смаженину.

– Угу, – погодився воєвода, чавкаючи.

– Іди, дочко, готуй рушники панові Вишану, – розпорядилась Ждана. Схоже, вона не відчула душевного стану доньки.

Всеслава майже вискочила з хати, її душили сльози відчаю і образи. Спотикаючись, гайнула через город та мерщій до кладки на березі Данапра. Плачучи, помолилася. І звернулася до богині річок:

– О Дано, прийми мене у своє підводне царство! Не хочу я дивитися на цей білий світ, що став для мене чорним. Тут панує жадоба до багатства, тут продається честь і любов. Прийми мене, я буду твоєю надійною помічницею, – і шубовснула у воду.

Та вічно юна і чарівна богиня річок, вражена вродою Всеслави, не захотіла перетворювати її в русалку, оживила й залишила у своєму почті. Дівчина залюбки веселила Дану співами, танцями. Коли на свята починала кружляти, то в тому місці утворювався вир і над поверхнею ріки здіймався стовп або гірка прозорої води з людський зріст. Це неабияк дивувало оріїв. Вони збиралися на березі, аби полюбуватися на те диво. І гадали: то крутень, коловорот чи чорторій? Дівчині подобалося так очаровувати земляків. Вона сподівалася, що разом з ними колись прийде і Ростислав, повернувшись із походу. І тоді вони стрінуться. Вона переконає його теж зануритися у підводне царство Дани. І їхня любов буде вічною. Так вона мріяла.

Дані теж подобався такий дивний танок цієї земної красуні. І вона частенько просила свою покірну служницю потанцювати – щоб усе навколо вихрилося, пінилося, плескалося. Неабияк тим був подивований і Водяник, цар усіх вод, давній

приятель Дани. І якось запропонував богині річок віддати Всеславу за нього заміж. Дана знала про його походеньки – у нього не один десяток дружин із числа потопельниць в морях, озерах і річках. Та, бесідуючи з Всеславою, ніби між іншим, обмовилася:

– Водяник від тебе розум втратив. Просить, аби я тебе віддала йому за дружину.

Всеслава зойкнула, наче від болю:

– Цього мені лише не вистачало – із вогню та в полум'я! Дано, Даночко, він такий же осоружний, як і той, від якого я кинулася в Данапр. Не віддавай мене!

– Відверто кажучи, він мені теж не подобається. Ловелас, зазнайка, гультіпака. Так що будь спокійною. В моєму підводному Дівичграді ти під надійним захистом.

– Мені інший подобається. Щоправда, він не з твого царства, – тихо зронила Всеслава. – Він із землян. Із мого стійбища.

– Тут я тобі нічим не допоможу. А запроси його до нашого міста. Може згодиться? – порадила Дана.

Всеславі було приємно заручитися підтримкою богині. Одного разу, опинившись біля берега, вона таки побачила свого милого чорнобривого. Він під'їхав до самісінького берега, скочив з коня, нахилився, зачерпнув води, щоб умитися та й завмер. Майже поряд закрутилася вода, здійнялася вгору і на ній... На ній танцювала його Всеслава, бризкаючи голубими стрічками води, що золотилися у променях Сонця.

– Здрастуй, милий! Я так давно чекаю на тебе, – обізвалася вона.

– Свастя, кохана! – відповів косак. – Ти чому тут? Виходь на берег та підемо до села.

– Я тепер тут живу – у підводному царстві Дани, у Дівичграді. Тут добре. Немає брехні, підступності, жадібності – як на землі. Іди до мене! Мерщій! Доки я на плаву!

– Куди? У воду? – перепитав здивований Ростислав.

– До мене, коханий!

– На дно ріки?

– Там нам буде добре! Я упрошу Дану прийняти тебе в її царство.

– Але ж я втоплюся.

– Ні! Я умолю Дану не топити тебе. Ми просто житимемо подалі від лицемірних, жорстоких людей. Не барись, любий!

– То я маю жити з карасями та линами? Це неприродно. Боги Вирію пустили нас жити на землі, а не у воді.

– Житимемо разом – тільки ти, я та наше кохання, – умовляла Всеслава.

– Я не зможу без людей! – гукнув Ростислав. – Я для них і поле орав, і від ворогів та злих сил захищав. Тут, серед оцих земних просторів, наше щастя. Вибирайся ти на берег!

– Я б і рада, та мене Дана не відпустить. Адже я сама попросилася у її царство і обіцяла вірно служити.

– То як же нам бути?

– Іди до мене, доле моя! – благала дівчина.

– Навіть, не уявляю, як ми з тобою житимемо під водою, – розвів руки парубок.

– Швидше вирішуй! Бо вир скоро заспокоїться, вода опадє і я опинюся на дні, – підганяла дівчина.

– Таке життя не для мене, кохана, – мовив Ростислав.

– То ти від мене відмовляєшся? – заламала руки Всеслава.

– Що ти?! Я хочу бути з тобою усім серцем і душею!

– Ростикун мій! Надіє моя! – дівчина в розпачі вертілася на водній гірці.

– Я приходитиму сюди до тебе щоднини, – палко говорив парубок. – Ти підніматимешся на поверхню, і ми з тобою розмовлятимемо про все на світі.

– Але ж цього замало для кохання і життя! – стenalа дівчина.

– Так, але поки що іншого виходу я не бачу.

І тут Всеслава рішилася на відчайдушний крок – хитрістю затягнути коханого до підводного царства. Вона попросила:

– От що, коханий мій, поцілуй мене, – Всеслава так крутнулася, що водяна гірка підкотилася до сама берега. Дівчина розвела руки для обіймів, підставила уста для поцілунку. Та Ростислав, чи то зрозумівши намір коханої, чи зострашу, відступив на крок від берега.

– Та, певно, не кохаєш мене так, як я тебе, – дорікнула дівчина. – А говорив, що ладен за мене життя віддати. Я тобі повірила. І замість того, щоб вийти заміж за воєводу, кинулася в річку. Через тебе, любий! А ти мене зраджуєш. Ну, поцілуй!

– Ні, сонце моє, я не злякався і не зрадив тебе. Але людина має жити на землі, а не у воді – так розпорядився першобог Род, зачинатель усього живого, творець Вирію. Уприси Дану – хай тебе відпустить.

– Ой, не знаю, милий, – заламувала руки дівчина. – Той, хто з доброї волі опиняється в царстві Дани, навряд чи зможе жити серед людей. Тут, під водою, інші закони. Так що вибір лише за тобою, Ростіку мій.

– Я кохаю тебе! Але я люблю й людей, добрих і грішних, веселих і сумних, працьовитих і не дуже, – пояснював парубок.

– О, мене вже кличе Дана! – злякано гукнула Всеслава. – Я мушу спуститися на дно.

Водяна гірка розпливалася, і дівчина, не зводячи сумного погляду з коханого, повільно занурювалася у глибінь.

– Кохана, я щовечора виглядатиму тебе на березі! – нагадав Ростислав.

І приходив, сідав під вербою, чекав стрічі з Всеславою. Та придивлявся, чи не колобродить плесо. Тихо, вода ні шелехне. Тільки риба лунко скидалася. Питав ріку, чому його суджена затримується, та у відповідь мовчанка. Кохання і жаль розривали серце парубка. Не знав, що й діяти. І одного разу помітив на плесі, де колись здійсмалася його дівчина, білу лілею. Гарну-прегарну. Вона спиналася на великі білі пелюстки і, здавалося, уважно спостерігала за ним. Врешті він не витримав і спитав:

– Хто ти?

– Не впізнаєш? А ти спитай серце – і воно тобі підкаже, – лагідно мовила лілея.

За мить парубок скрикнув:

– Всеславонько! Це ти?

– Я, коханий.

– Чому ти такою стала? – Ростислав уже збирався бультихнутися у воду й пливати до квітки.

– Зажди! – попросила лілея. – А квіткою я стала тому, що просила, благала Дану відпустити мене до тебе.

– Яка ти молодчина! – кричав на radoщах Ростислав.

– Та Дана, хоч і богиня, сказала, що в її силі лише перетворити мене на лілею. Я погодилася, аби тільки бути на поверхні й бачити тебе, любий.

– Який я радий! Я божеволю від щастя!

– А ще Дана сказала: якщо твій милий тебе ще любить, то нехай поцілує.

– І що тоді?

– Не знаю. Вона лише сказала, що тільки справжнє кохання здатне оживити утопленицю.

Ростислав миттю скинув з себе одіж.

– А не боїшся, що я або Дана потягнемо тебе на дно?

– Ні, я вірю тобі і Дані, – і пірнув у ріку.

Ростислав підплив, довго гладив білі ніжні пелюстки лілеї, потім тричі поцілував її серцевину і попросив:

– О всемогутній боже Дажбоже, вічний і милостивий, зглянься над Всеславою! Я так її кохаю! Перетвори її з лілеї на дівчину, яку я колись знав. Благаю тебе, Дажбоже! Тільки ти можеш нам допомогти. А ми вдячно молитимемося у всі дні, скільки нам відпущено жити на землі. ОУМ!

І диво! Тільки Ростислав закінчив свою молитву – біла лілея стала дівчиною Всеславою. Ті ж великі сині очі, ті ж тонкі бровенята, та ж товста руса коса! Дівчина грайливо бризнула на парубка водою й крикнула на всю ріку:

– Спасибі тобі, Дано, за те, що повернула мене до земного життя, до мого коханого!

– Спасибі, Дано, за щедрість і доброту! – щосили гукнув і Ростислав.

І луна, відбиваючись від берега, покотилася рікою у далеч. Повіяв вітрець, поклав на березі блакитну шовкову накидку.

– Це та, в якій я танцювала перед богинею річок, – сказала дівчина й помахала рукою. – Яка ж Дана турботлива!

А за хвилину Всеслава і Ростислав вже були на березі. Вона обгорнулася накидкою, він нашвикоруч зодягнув шаровари та сорочку і вони, обійнявшись, попростували до стійбища. Сельчани неабияк дивувалися їхній появі й супроводжували веселою гамірливою юрмою до самого двору Ждани.

Мати як побачила доньку, ледве не зомліла, впала головою на її плече й гірко розридалася.

– Прости мене, донечко. Прости. Я так тебе ждала, виглядала. Ти – мій найдорогоцінніший скарб на цьому світі. Нікому я тебе не віддам!

– Тітко Ждано, а за мене віддасте? Чи знову вінником гнатимете? – сміючись спитав Ростислав.

Ждана, однією рукою обіймаючи доньку, іншою витирала сльози краєм хустки, схлипнула:

– А це, голубе, як Всеслава скаже. За нею останнє слово.

Ростислав став перед дівчиною на одне коліно й урочисто забасив:

– Кохана моя, рідна моя, сонечко моє, прошу стати моєю дружиною, – і простягнув до неї обидві руки.

– Я згодна, спасителю мій любий, – і поклала свої долоньки на його міцні м'язисті руки.

– Мамо, – звернувся Ростислав до Ждани, – благословіть нас.

– Благословляю на радість, на добро, на любов! – мати нишком змахувала щасливі сльозини, а потім мотнулася до хатини, окропила їх святою водою і обсипала зерном.

Юрма сельчан дружно гукнула:

– Вітаємо! Щастя вам і кохання!

Після весілля Ростислав збудував нову добротну хату, посадив сад, поставив млин.

– Люба тещо, ви ж про це мріяли? – сміючись одними очима, спитав у Ждани.

– Про це, славний мій. Про це, – а за спиною ховала віника, яким щойно підмітала двір. – Який же ти у нас хазяйновитий! Ти не тримай на мене зла. Вибач мені за образи і за віник, яким я тебе колись відганяла.

– Добре, що не забули, – Ростислав лукаво усміхався, погладжуючи розкішні темні вуса та спостерігаючи, як Ждана ховає позад себе віника. – А щодо злості... Тримати її в собі – це знищувати радість і руйнувати життя. Нащо мені таке лихо.

Ждана дякувала, аж доки Ростислав пішов до столярні, і прошепотіла про себе:

– Справді кохання творить дива, – і тричі сплюнула через ліве плече, аби відігнати геть нечисту силу. – Кращого зятя мені й не треба.

*19 серпня 2014 року – Яблучний Спас
м. Сімферополь*

Зміст

Таємниця Берегині, передмова, повість 3

Давні орійські оповіді про наших пращурів

Передмова 113

Йордана 117

Трунок кохання 129

Ратай та Білояр 139

Закохана в Ярила 148

Поля-Тополя 161

Донька Білобога і донька Чорнобога 168

У храмі Макоші 177

Змій Горинич і Ясна 187

Муки Сонця й Місяця 194

Біла лілея 199

Літературно-художнє видання

Віктор Стус

Таємниця Берегині

(українською мовою)

Підписано до друку 22.09.2014 р.
Формат 84x108 1/32 220 с. Папір офсетний.
Друк офсетний
Фіз. друк. арк 7,375. Ум. друк. арк. 9,055.
Наклад 200 прим.

Віддруковано у ТОВ «Форма».
Генеральний директор — В. М. Невзоров.
95000, м. Сімферополь,
вул. Сергеева-Ценського, 3, оф 6.

